M
59.700/36

J. FORBAT
Electromax
112A Chapel St., Windsor
51 4838 (A.H. 211 7879)

HERCZEG FERENC MUNKÁI

GYÜJTEMÉNYES DÍSZKIADÁS

1925

HERCZEG FERENC
MUNKÁI

GYÜJTEMÉNYES
DÍSZKIADÁS

XXXVI.

MINK ÉS ŐK

B U D A P E S T
SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T.
KIADÁSA

HERCZEG FERENC

MINK ÉS ŐK

ELBESZÉLÉSEK

B U D A P E S T
SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T.
KIADÁSA

Volt egy fiatal leány, Violának hívták, az igen nagyon szeretett egy legényt. Történt pedig, hogy a fiút katonának vitték és háborúba küldték. Kis idő mulva híre jött, hogy elesett a csatában. Meghalt.

Viola ezen úgy elszomorodott, hogy fogyni, sorvadni kezdett. Mindig csak a csókra gondolt, mellyel kedvese elbúcsúzott tőle, és a gondolat, hogy sohasem fogja többet érezni a csók édességét és forróságát, oly beteggé tette, hogy nemsokára ő is meghalt.

Ha a szerelmes Viola halála pillanatában azt hitte, hogy hamarosan viszont fogja látni meghalt kedvesét, akkor ugyancsak csalódott. Fiatal leányok, akiknek szívét már megperzselte a szerelem tüze, nem jutnak be mindjárt az örök békesség honába, hanem egy időre besoroztatnak az őrangyalok karába.

Violával is ez történt. Két hattyúszárnya nőtt, az arkangyal egy halvány kis csillagot tapasztott a homlokára, azután átadta neki a gyermeket, aki fölött őrködnie kell.

Az őrangyalok sorsa bizony nem valami irígylésreméltó. Életük csupa gond és aggodalom, mert a kezükre bízott kicsinyeket ezer veszedelem környékezi. Ha beteg lesz a gyermek, akkor vele szenved az

angyal is; ha meghal a gyermek, akkor vele hal az angyal is. Mert meghalni nemcsak egyszer lehet. Az anyai szeretetnek fájdalmas iskoláját azért kell végigjárniok, hogy megtisztuljanak a földi szenvedélyek salakjától.

Egy este Viola megint ott állt a hároméves kisbaba ágya mellett. A gyermek megismerte őrangyalát és mosolygott félálmában. Fehér kis kócmedve volt a kezében, ezt annyira szerette, hogy magával vitte ágyába is. Most odanyujtotta Violának.

— Kérlek, kedves őrangyal, vigyázz reá reggelig!

Azzal lehúnyta a szemét és elaludt. Ha nincs dolog a kicsinyekkel, akkor az őrangyalok a paradicsomban gyülekeznek pihenőre. Ez egy nagy kert, akkora rózsafákkal, mint a százéves tölgy és mivel igen közel esik a mennyországhoz, akkora csillagok ragyognak fölötte, mint a hold tányérja.

Az angyalok együtt ültek a virágfák alatt és persze a gyerekeikről beszélgettek. Mindegyikük azt hiszi, az övé a legszebb és a legokosabb. Olykor versengés is támad közöttük, amin nem szabad csodálkoznunk, mert hiszen ők még közelebb vannak a földi élethez, mint az örök tökéletességhez.

Mikor hozzájuk lépett Viola, meglátták kezében a fehér kis mackót és valamennyien elmosolyodtak. Egy feketehajú őrangyal, aki nemrégiben még szilajvérű földi leány volt, tréfából kikapta Viola kezéből a mackót és nevetve elsietett vele. Viola üldözőbe vette, a többiek is, és valamennyien gyors szárnycsapásokkal vonultak végig az égboltozaton, mint a vándorló kócsagcsapat. Már-már elérték és elfogták a szökevényt, de nagy szerencsétlenség történt. A kis hebehurgya

kiejtette kezéből a kócmedvét és az beleesett a végtelen csillag-örvénybe.

A jókedvnek hirtelen vége lett. Valamennyi angyal elkomolyodott, kettőnek pedig könny csillogott a pilláján : a kis hebehurgyának és Violának.

— Bocsáss meg, testvér ! — mondta a feketehajú.

Violának eszébe jutott, a gyermeke mennyire szereti a fehér mackót, és elhatározta, hogy mindenáron visszaszerzi a játékot. Szétterjesztett szárnyakkal, összekulcsolt kezekkel, remegve, de elszántan leereszkedett a ragyogó örvénybe.

Miután elhagyta az ismert csillagképeket, idegen, szúrósszemű csillagnyájak közé jutott, később pedig óriás csillagsárkányokat látott a gyémánt ködben.

Hét napon és hét éjszakán át tartott az útja. Végre megtalálta a mackót. Keblébe rejtette és hazafelé repült vele, fáradhatatlanul és egyedül a tündöklő pusztaságban, mint az eltévedt pillangó. Megint hét nap és hét éjszaka telt el, míg végül elérte a paradicsomot.

Angyaltársai bús arccal fogadták.

— Ó, Viola, miért maradtál oda olyan sokáig?

— Vissza kellett hoznom a gyermekem mackóját, — válaszolt Viola.

— Jaj, szegény, tudod-e, hogy meghalt a gyermeked? Meghalt, mert senki sem vigyázott rá.

Ekkor halt meg Viola szíve és ez sokkal fájdalmasabb volt, mint első halála a földön.

Midőn kissé magához tért, kettős nagykapu előtt állott. Az arkangyal mellette volt.

— Itt van az örök békesség országa, — szólt az arkangyal. — Egyik kapu a szerelmesek mennyorszá-

gába vezet, másik a gyermekekébe. Szabadon választhatsz, mehetsz, ahová akarsz. Aki azonban belép az egyiken, az örökre lemond a másikról.

Viola habozva nézegette hol az egyik, hol a másik kaput. Az egyikben ott állott a szerelmese, aki után meghalt. Az ifjú vágyakozva terjesztette feléje fényes két karját. A másik kapuban állott a kisgyermek. Rózsaszínű ingecske volt rajta és epedve nyujtogatta kezecskéjét a fehér mackó után.

Viola ekkor elmosolyodott és arcán oly bájos szomorúság ömlött el, aminőt csak a fiatal anyák arcán lehet látni. Búcsút intett kedvesének és bement a másik kapun, ahol a gyermek várta a mackóját.

(1911.)

DÉMON A PALACKBAN

Őszi este.

Az eső szerényen, de felbőszítő csökönyösséggel dobol az ablakon. Valahol a házban egy mérges női hang kelepel már egy örökkévalóság óta és az én lelki szemem előtt egy együgyű kis cselédleány alakja jelen meg, amint némán elmosogat a konyhán és durcás alázatossággal hallgatja a szaporanyelvű ténsasszony kiszólásait.

A petróleumlámpa kissé oldalvást ég, néha füstöl is, de sebaj, azért eléggé megvilágítja Miksa mexikói császár agyonlövetését a meszelt falon és Kossuth imáját a kápolnai csatatéren, amelyen különben megrepedt az üveg.

A juta ablakfüggöny mellé, egész indokolatlanul, egy ledér kis papírballerínát tűztek gombostűvel. Láttam már ilyen figurát a bolti kirakatokban, de most tudtam csak meg, mire való. A térdeplő Kossuth Lajosnak pedig olyan feje van, hogy Széchenyi István is viselhetné, vagy Szemere Bertalan, vagy nem bánom Eötvös József.

Ez kérem a böszörményi nagyvendéglő úriszobája. Hogy mit keresek én itt ? A szentmiklósi vicinális elmulasztotta a csatlakozást a pesti gyorshoz és reggelig nem indul már vonat.

Ha elgondolom, hogy köröskörül napi járóföldön feneketlen sártenger fog körül, akkor olyan kietlenül érzem magamat, mint a kátrányba esett légy.

Akaratlanul is azon kalandozik az eszem, hogy mit kezdenék most, ha Pesten volnék. Fővárosi emberek jutnak eszembe, akikkel régóta nem törődtem, budapesti helyek, ahová évekig úntam járni és ezek most egyszerre mind olyan érdekesek, kedvesek és vonzók. A lelkem kétségbeesetten rezegteti dongószárnyait, de csak egy pillanatig, azután fásultan visszasüpped megint a ragacsos apátiába.

Jézusom, még csak hét óra! Itt félnyolckor vacsoráznak. Vacsora után megint eljön az én legújabb barátom, a helybeli nyomdász, akinek az a rögeszméje, hogy ő hírlapíró. Megígérte. Azt fogja tőlem kérdezni, hogy Andrássy «Duci» — így! — miért nem békül ki Tisza «Pistával». És én meg fogom neki magyarázni. És nem lesz annyi erkölcsi bátorságom — oh, én ismerem magamat! — hogy megmondjam neki, hová is menjen ő!

Az eső mintha kicsit csöndesednék, de a nyelvelés a konyhában erősödik. Egyszerre — no lám, no lám! — kocsi áll meg a ház előtt. Valami kis izgalom fog el: hátha mégis történni fog valami?

És valóban történt valami! Az ajtó erélyesen kivágódott és egy mélyen zengő hang a cudar szót morogta. Okom volt feltenni, hogy ez az időjárásnak szólt.

Egy lódengalléros gentleman toppant az úriszobába. A hosszú gallér felül zöld vadászkalapban, alul sárga lovascsizmában folytatódott. Ázott kutyaszagot hozott magával.

Barna, tömött bajusz, szigorú szemek és papír-

szipkába dugott szivar . . . Minden bevezetés nélkül egy pecsétgyűrűs kéz nyúlt felém.

— Farkas Ábris uradalmi intéző vagyok — mutatkozik be a jövevény.

Egypár esztendővel ezelőtt ez a Farkas Ábris szép szál ember lehetett. Afféle kuruc gavallér, aki a komoly és méltóságos magyar fajbikára emlékezteti az embert. Ha ez kimegy a cséplőmasinához, akkor ugyancsak riszálják magukat a marokszedő Borcsák és Julisok. De ma már kissé elnehezedett és megpudvásodott, a vérrel erezett bikaszeme pedig álmosan tekint a világba.

Recsegő, mély hangján — hogy énekelheti ez az Ábris a Száz szál gyertyát ! — elmagyarázta jövetelének okát.

— A méltóságos asszony megtudta, hogy itt tetszik lenni . . . szívesen felajánlaná a kastély egyik vendégszobáját . . . ott mégis nagyobb a kényelem . . .

Méltóságos asszony, kastély, vendégszoba ? Gyerünk ! Máris elárultam új barátomat, a nyomdászt. Most már sohasem fogja megismerni az Andrássy—Tisza-per rejtelmeit.

Furcsa, de való : resteltem megkérdezni az intézőtől, ki legyen az ő urasága. Ezek az emberek akkora nagyurak a maguk falujában, hogy talán kicsinylésnek vennék az én becsületes tudatlanságomat. Attól pedig mentsen Isten, hogy követje személyében megbántsam a méltóságos asszonyt.

Odakünn magyar szerszámos, vászonfedelű kis kocsi várt reám. Az ilyen fogatot a katonatisztek — Isten bocsássa meg bűnüket — «fess cájgli»-nak nevezik.

Vagy tíz percig szívós és elkeseredett tusa folyt a kocsikerekek és a sár között, azután megkönnyebbül-

tünk : kavicsos út sistergett alattunk, lombos parkon ügettünk végig. Még egy merész kanyarodás, azután hirtelen zökkenéssel megálltunk. Lámpafény ! Egy jó libériájú inas segít ki a kocsiból.

— A pipázóba tessék — mondja halkan az intézőnek.

Az inas arcáról látom, ez jó ház. Nem tudom miért, de a jó házakban szolgáló cselédeknek mind olyan semmitmondó arcuk van. Ott nincs egyéniség a cseléd-szobákban.

Hosszú üvegfolyosón megyünk végig, kosárszékek, legyezőpálmák között, szarvasagancsok alatt. Nagy, alacsony terembe lépünk és én erős ámbra-illatot érzek. A pipázó.

— A méltóságos asszony öltözködik és az bizony eltarthat egy óráig is — mondja Farkas Ábris elnéző és kissé fölényes férfimosollyal, miközben elnyujtózik egy öblös bőrszéken.

Levetette a lódengallérját és én azt a megfigyelést tettem, hogy pepita lovaglónadrágot visel.

— Béla, — fordul az inashoz, — hozhatsz anizettet, de régi Bols-féléből.

— Igen, kezit csókolom ! — mondja Béla.

Kezit csókolom ? Ezt máskülönben intézőknek nem, csak az úrnak szokták mondani a Bélák.

A szoba zsúfolva volt kalandos alakú bútorokkal, állatbőrökkel, művacakkal, sportképekkel, fotográfiákkal és rengeteg sok tarka selyempárnával. Szemmelláthatóan a zseniális szeszélyesség benyomását akarta tenni, azonban a pedáns szándékosság, amely ezt a művészi rendetlenséget ellenőrizte, inkább valami hűvös múzeumi jelleget adott a szobának.

És az elmúlás parfőmjét még az erős ámbra-illat sem tudta túlkiabálni.

— A méltóságos asszony most egyedül lakik a kastélyban ? — kérdeztem óvatosan tapogatódzva.

— Egyedül, amióta megint elvált . . .

Megint az az elnéző és fölényes férfimosoly ! Most már akarva, nem akarva, tudomásul kellett vennem, hogy ez a férfiú nem közönséges intéző, hanem kiváltságos helyet foglal el a házban.

Biztosra vettem egyébként, hogy ő méltósága már nem fiatal asszony. A ravaszul letompított, meleg lámpavilág a mellett szól, hogy a régebbi évjáratok közül való. Negyven felé már többnyire lesrófolják a lámpákat.

De a bútorok is a tegnapelőtti elegancia bélyegét viselik. Igen, ez a *fin de siècle* ízlése.

Egyes darabok a maguk idejében forradalmat akartak csinálni a bútoripar világában, de az ízlés később másfelé kanyarodott, hütlenül cserbenhagyta őket, a szegény székek és paravánok holt vágányra jutottak és most olyan idétlenül festettek, mint a megvénült csodagyerekek.

Mialatt Farkas Ábris higgadtan itta az anizettet, magam cserkészve körülszimatoltam a fotográfiák közt, hátha mégis nyomra jutnék.

A keretekből vattázott vállú, agárderekú gavallérok néztek reám, szakállukat furcsa mértani ábrák szerint borotválták, hajukat a fülük fölött előrepomádézták, karperecet viseltek és blazírtan mosolyogtak . . .

Voltak a képek közt tréfás fölvételek is — juxképek, mondták akkor —; egyik gavallér például a

másik vállán lovagol, egy ifjú pedig a földön térdepelt és szemét ég felé forgatta, mintha szerelmet vallana. De ezek nem hatottak már egy cseppet sem tréfásan ; olyanok voltak, mintha sihedereknek maszkírozott aggastyánok bohóckodnának, egy *danse macabre* figurái. Mert bizony hiába fotografáltatjuk le magunkat húszévesnek, a brómezüst sem tudja fixírozni az ifjúságot, a fotográfiák együtt vénülnek az emberekkel.

Egy huszártiszt képénél — az eredetije, ha nem asztmás főrend, akkor talán apoplektikus generális lett azóta — azt a megfigyelést tettem, hogy a katonai egyenruha, bár emberemlékezet óta hivatalból semmit sem változott, mégis mennyire alá van vetve a divat szeszélyeinek. Fűzős atillájával, ijesztően feszes lovaglónadrágjával és naiv délcegségével olyan egzotikus volt, mint valami délamerikai köztársaság katonája . . .

A miliő hatása alatt egyszerre a hajdani atlétabálokra kellett gondolnom. A duhaj, sohasem-halunk-meg-korra, mikor még Rácz Laci kivilágos virradatig — így mondták — húzta a szupécsárdást. És a régi Népszínházra és Verhovay Gyulára, és a török szoftákra . . . Mikor még a mágnás-kaszinó — ejtsd : kászinó — volt a világ közepe, mikor a préda gentry-úrfiak azzal ríkatták meg szegény édesanyjukat, hogy négykrajcáros gianaclist szívtak, délután öt forintért veszett iramban fiakkereztek a korcsolyacsarnok és a víztorony közt — gyorsabban, Móni, gyorsabban ! — éjjel pedig knickebeint ittak a Lulu-kávéházban.

Ábris barátom — igaz ! — elfelejtettem megmondani : azóta már összetegeződtünk, Ábris ugyanis összekoccintotta anizettes poharát az enyémmel és orvul

mondta : Szervusz ! — nekem pedig megint nem volt erkölcsi bátorságom megmondani, hogy hova is menjen, — tehát Ábris barátom egy nagy fotográfiára mutatott, amely a kandalló párkányán állott.

— Az jó képe Ninának ... akarom mondani a méltóságos asszonynak ... De persze már régi ...

Na végre !

Egy amazont pillantottam meg ezüst keretben. Lengő fátyollal a cilinderkalapján, sonka-ujjakkal az uszályos ruháján, pikémellénykével, hosszú lovaglókesztyűvel, gombos pálcával. A ló, a fotográfus előtt pózoló paripák szokása szerint, úrnőjének vállára támasztotta fejét.

Ezt az elszánt csinos és furcsa arcot már én láttam valahol. Persze, ez a híres Hajcsáry Nina !

Személyesen ugyan sohasem ismertem, de a Calderoni kirakata, egykor a pesti híresség Walhallája, hajdanában teli volt a képeivel. Egész női nemzedék kétségbeesetten erőlködött, hogy külsejében hasonlítson a nagy, a híres, az imádott Hajcsáry Ninához. Csodálatosképpen ez sokaknak sikerült is, és paloták és kunyhók, vagy mondjuk inkább így : szalónok és házmesteri lakások teli voltak akkoriban efféle elszánt és csinos kis pofákkal. Nina arca divatban volt, vonásai bent éltek a köztudatban, típussá lettek.

Hogy miért is volt olyan nagyon híres Hajcsáry Nina, azt így hirtelenében nem tudnám megmondani.

Azt hiszem, őt tulajdonképpen csak a szívós akarata, a híresség után való nagy vágya tette híressé. Mindent azért tett, hogy észrevegyék, hogy beszéljenek róla, hogy irígyeljék. Azt sem nagyon bánta, ha megbotránkoznak rajta, csak foglalkozzanak vele. Ezért

viselte a legfeltűnőbb ruhákat és a legmagasabb toronyfrizúrákat, ezért táncolta olyan szilajul a csárdást és hajtott négy tarka lóval a Városligetbe, ezért szállt léghajóba, tartott szeretőket és cigarettázott a Hangliban...

Első urától, egy előkelő, gazdag embertől, nagy botrányok közepett vált el. A lapok írtak is erről, de én már semmire sem emlékszem.

Abban az időben vakítóan ragyogott a csillaga. Az egész város szerelmes volt belé, olyan emberek is, akik sohasem látták, csak a híre és képei után ismerték, és egy kardinálist is emlegettek a tisztelői között.

Budai kis palotájában lakott és a rágalom véresre sarkantyúzta a fantáziáját, csakhogy utólérje azt, ami Nina akkori életében valóság volt. Mágnás udvarlók, pezsgős vacsorák, párbajok... Egy ifjú agyonlövi magát Nina kedvéért — ez is nagyon fokozta a tekintélyét.

De aztán csend lett. Nina ész nélkül beleszeretett valakibe, megbánta, megúnta eddigi életét, csendes boldogságra vágyódott, másodszor is férjhez ment. Nem tartott sokáig. Újabb válás, újabb botrány. Az emberek már kedvetlenül neszeltek föl:

— Mit? Még mindig a Hajcsáry Nina? Hány éves az már?

Pedig szegény Nina még fiatal volt, bár tagadhatatlan, hogy az örökös izgalmak nyomot hagytak az arcán.

De akkoriban már más démon garázdálkodott Pesten, fiatalabb, csinosabb és még elszántabb, mint Nina, az új démon más irányba terelte a közízlést. A lelkes kisleányok a pesti szalónokban és a házmesteri lakásokban már nem törekedtek Hajcsáry-féle pisze-

ségre, hanem Rucskay Bella, a nagy, az imádott Bella ragadozómadár-profilját viselték a frou-frou-ik alatt.

Szegény Nina aztán még egy utolsó kísérletet tett újabb válással, újabb botránnyal. De ez már egészen kárba veszett, senki sem akart rajta megbotránkozni. Rossz időben is jött, mert ugyanakkor Rucskay Bella mint cirkuszi műlovarnő lépett föl jótékonycélra. Ezzel nem lehetett versenyezni.

— Hajcsáry Nina ? Ki az a Hajcsáry Nina ? — kérdezte a háládatlan Budapest.

Az ő órája lejárt. Ninának volt annyi esze, hogy ezt belátta, és volt annyi ereje, hogy ebből levonja a következtetéseket. Elköltözött a fővárosból, vidékre ment, ami annyi, mintha meghalt volna. Senki sem tudta, hol van ; igaz, hogy nem is igen kérdezték.

Az inas kinyitotta a szárnyasajtót. A szomszéd szoba sötét volt, azon túl egy világosabb második szobába lehetett látni. Valami hivogató, enyhe fény derengett ki onnan és én virágformájú lámpaernyőt, melegszínű selymek, tükrök és ezüstholmik összevisszaságát láttam.

Abból a jószagú fészekből jött ki a méltóságos asszony, lassan, mosolyogva, mint a papnő Afrodite szentélyéből. Ámbraszagú balkezét nyujtotta felém ; a jobbjában szép dobozt hozott cigarettával.

— Nagyon egyszerű vacsorát fog kapni, de talán nem lesz rosszabb, mint a nagyvendéglőben.

Ennyi volt az ismerkedés. Aztán mindjárt az intézőhöz fordult :

— Mi van a pejjel, jó Ábris ?

A pejkó takonykór gyanuja alatt állott, de hála Istennek, a gyanú alaptalan volt.

Nina ő méltósága hadarva, mély hangon beszélt, ahogyan az ő idejében a mágnásasszonyok szoktak. Sőt, mi tagadás benne, kicsit raccsolt is. De ízléssel.

Egyszerűen volt öltözve, de — ez feltűnő volt — fehér kesztyűt viselt a kezén.

Nem is olyan öreg ! A vörös hajával, az eszes, zöld szemével és pirosra festett ajkával, amely állandóan ideges vonaglásban van, csinos és érdekes asszony még. De csak első tekintetre. Közelebbi szemléletre kitűnt, hogy mégis csak nagyon kellett neki a letompított világítás, miként a római kolosszeumnak is jót tesz az éjjeli holdfény. Napfénynél nagyon is meglátszik rajta, hogy rom. Úgy látszik, a természet igazán ott bünteti meg az embert, ahol legtöbbet vétkezett. Az a nagy elszántság, amellyel Nina valamikor átugratott a társadalmi törvények korlátjain, most túlzott, szinte már torz vonásokban domborodott ki az arcán. Az energia függőleges férfiredőket vésett a szemöldökei közé és szögletesre mintázta állkapcsát, szeszélyesen fitos profilja mögül egy ragadozómadár könyörtelen feje kezdett kibontakozni.

Nina figyelmes háziasszony volt, egyébként azonban úgy bánt velem, mint egy nagyúri dáma, aki megszokta a vendégjárást. Szóval kicsit félvállról.

Mindjárt átmehettünk az ebédlőbe. A vacsora valóban egyszerű volt, de finom. Az asszony úgy viselkedett, mintha maga is vendég volna ; nem tudta, vagy talán csak úgy tett, mintha nem tudná, mi történik künn a konyhán. «Nini, rák is van ? Hát ezt hol szerezték, Béla ?»

Az asztalnál le kellett vetnie a kesztyűjét. Cson-

tos, inas, ellenszenves keze volt. Pedig biztos, hogy nagy gonddal ápolja. Vajjon miért van az, hogy azoknak a nőknek, akik olyan stymphalida-mohósággal esnek neki az élet terített asztalának, többnyire ilyen keselyű-karmuk van ?

Francia pezsgőt hoztak, de ő méltósága szükségesnek látta, hogy ezt külön megokolja, nehogy elbízzuk magunkat.

— Orvosi rendeletre iszom . . . most hevertem ki az influenzámat . . . remélem, azért maguk velem tartanak ?

Néhány elhullatott megjegyzéséből láttam, hogy mindenről tud, ami a fővárosi társaságban történik. Irgalmatlan zöld szemével belelát a homályos pesti zugokba. Mintha láthatatlanul még ma is ott laknék budai kis palotájában.

Asztalnál egyébként nem sokat beszélt, annál többet kellett nekem beszélnem. A színház nagyon érdekelte és kéjesen szívta magába az apró színész-történeteket, amiket el tudtam neki mondani.

De még jobban érdekelték a most divatban lévő pesti «démonok». Róluk valami elnéző, nagylelkű irónia hangján beszélt, ahogyan a tigris beszélhetne a kis macskákról.

Valami kis sajnálkozás is volt a hangjában. Hogyne, ő tudta azt legjobban, milyen rövid egy-egy démon pályafutása. Egypár esztendő mulva mindegyik megtalálja a maga Szent Ilona-szigetét — vagy Böszörményét.

Az ironikus sajnálkozás hangját használta az intéző úrral szemben is, akit következetesen «jó Ábris»-nak nevezett. Szemmelláthatóvolt, hogy tökfilkónak

tartja a tekintetes urat és nem igen bánja, ha magam is tisztába jövök ezzel.

Vacsora után megint átmentünk a dohányzóba és ekkor Farkas Ábris, aki az asztalnál mindjobban elkedvetlenedett, valami nagyobbszabású ostobaságot követett el, amelynek azután kínos következményei lettek,

Alkalmasint a megrogyott tekintélyét akarta talpraállítani, midőn egyszerre vakmerő és tüntető bizalmaskodással így támadt neki Ninának :

— Maga jobban tenné, ha nem füstölne annyit, hiszen már oly ideges, hogy néha majd hogy föl nem mászik a falra !

Nina derült csodálkozással tekintett rá, a zöld szeme úgy fénylett, mint a tű hegye. Aztán az ő száraz, hadaró hangján ennyit mondott csak :

— Nézze, jó Ábris, magának holnap korán a miklósi vásárra kell mennie, hát jó lesz, ha mindjárt lefekszik.

És egy pillanat mulva idegesen hozzátette :

— No menjen, menjen, menjen !

Ábris úr úgy elsápadt, mint a török basa, aki megkapja a selyemzsinórt. Vérbenforgó szemekkel kereste az asszony tekintetét, de az már napirendre tért fölötte, nem törődött vele többet. Föllebbezésnek tehát nem volt helye.

A jó Ábris fölkelt, morgott valamit és elcammogott dölyfösen, keserűen és megalázottan, mint a gulyából kivert bika.

Nem tagadom, nekem roppantul tetszett a gyors és határozott gesztus, amellyel ő méltósága elhessegette orráról ezt a kövér dongót. Bensőleg üvöltöttem a kár-

örömtől. Nem kedveltem az intézőt, ebben a kurucképű Alfonzban nem volt semmi stílus.

— Maga álmos ? — kérdezte tőlem Nina.

— Nem, én nem megyek holnap a miklósi vásárra.

— Hát akkor még diskurálhatunk.

Béla minden különös parancs nélkül a dohányzóba hozta a pezsgőt.

— Nekem itt Böszörményben is megmaradt a régi rossz szokásom, hogy délig alszom és hajnalig virrasztok — magyarázta ő méltósága.

— És mit csinál egyedül ?

Nina vállat vont, kesernyés mosollyal válaszolt :

— Olvasok. Néha zongorázom. Legtöbbször csak ülök és a lámpa lángját nézem, s ha azt is megúnom, akkor fel-alá járok a szobákban.

Elképzeltem Ninát, amint hosszú téli estéken, nagy emlékeivel a szívében, egyedül bolyong a nagy lakásban, és szomorúnak találtam a képet. Ez az asszony egész életét föltette az ifjúságára ; az az egypár esztendő elmult és azóta, mint saját magának hazajáró lelke, reménytelen melancholiával kereste a multat.

— Tudja, — kezdte megint — néha úgy érzem magamat, mint a palackba zárt démon, akiről az Ezeregyéjben van szó. Száz évig az volt a szándéka, hogy azt, aki kiszabadítja a palackból, a világ legboldogabb emberévé teszi. De senki sem szabadította ki. Akkor nagy keserűségében elhatározta, hogy szét fogja tépni a szabadítóját . . .

— Maga most melyik stádiumban van ? — kérdeztem.

A következő pillanatban már megbánatta velem

a konfidenciámat. Tekintete megint olyan hegyes lett, mint a varrótű. Azt mondta :

— A másodikban, de maga azért ne féljen semmit, — a maga korában az embert már nem tépik szét a démonok.

Nem jutott eszembe az a szellemes riposzt, amelylyel a helyzetet megmenthettem volna ; csak ennyi telt tőlem :

— Nagy szerencse !

De ez bizony nyomorúságos visszavonulás volt ; szúrása elevenre talált. Később összekoccintotta velem a poharát és békülékeny mosollyal mondta :

— Magával jólesik diskurálni. Tudja, van idő, hogy heteken át nem látok embert, csak ezt a jó Ábrist.

Legyintett a kezével és gúnyosan mosolygott. Nekem úgy tetszett, hogy most nem Ábrist, hanem önmagát gúnyolja. Hát igen, ez a jó Ábris nem volt éppen Richelieu marsall, de honnan vesz az ember Böszörményben egy Richelieut ?

Megint ivott egy cseppet. Háttal ült a lámpának és a jótékony félhomályban rekonstruálni tudtam magamnak a hajdani Hajcsáry Ninát, akinek ifjúságáért annyi férfi bolondult. A kolosszeum holdvilágban ! Az ember nem látja a pusztulást, csak az izgalmas dolgokra gondol, amelyekről a régi falak regélnek. A bestiákra, a gladiátorok harcaira, a vérontásra.

Nagyon kezdett érdekelni Nina. Nem az, aki szemben ült velem, hanem a régi Nina, akinek forró ámbraszagú lelke valamikor ebben a fonnyadó testben lakott.

— Nekem elég furcsa életem volt, — kezdte egyszerre, mintha csak eltalálta volna a gondolatomat.

De aztán rögtön leintette magát : — Nem, nem érdemes erről beszélni !

Óvakodtam attól, hogy kérdezzek valamit. Ha rájön az asszonyokra az őszinteség vágya, akkor a kíváncsiság csak elriasztja őket. Hagyni kell őket.

Elröppent, de magától visszajött megint.

— Nekem egészen más életem lehetett volna, ha az első uram egész ember lett volna . . . Azt hiszem, a legtöbb nő sorsát az első férfi dönti el . . .

(Tessék ! A legboldogtalanabb asszonyok mégis azok, akik mindent meg tudnak csinálni, amit akarnak.)

Megint elszállott, de ezúttal csak a szomszéd ágra. Hiába védekezett, megint csak vissza kellett térnie a multhoz. Nem tudott ellenállni az ingernek, hogy beszéljen ; beszélnie kellett, nagyon felgyülemlettek benne a gondolatok.

Hihetetlen őszinteséggel vallott. Ez megint a régi Nina volt, aki arra pályázott, hogy vakmerő elszántságával megijessze és megbotránkoztassa a békés embereket. A különbség mégis annyi volt : a régi a tetteivel, a mostani már csak a szavaival tudott ijeszteni és botránkoztatni.

Észre sem vettem és már ránk virradt. Addig jóformán csak ő méltósága beszélt. Ekkor hirtelen fölkelt és minden bevezetés nélkül felém nyujtotta ámbraszagú keselyű-kezét.

— Megyek aludni — mondta az ő furcsa, hadaró hangján. — Talán tudok. Később szoktam kelni és ha maga a tízóraival utazik, akkor már nem is fogom látni.

Már ment is gyorsan és közömbösen, végig a szobasoron, az ő selyemkriptája felé. Vissza sem nézett többet, mintha nem is én volnék az az ember, akire rábízta

életének legkényesebb titkait. Úgy látszik, a kegy, amelyben engem részesített, nem volt ritka kegy.

Mikor elsuhant a nagy ablak előtt, kívülről rávetődött a kék hajnali fény és Nina ebben a pillanatban megint öregnek látszott, húsz évvel öregebbnek annál az asszonynál, aki összekoccintotta velem a pezsgőspoharát. Nem, ezt a szegény démont már nem válthatja meg senki!

Reggel visszautaztam a fővárosba. Mikor a parkban kocsira ültem, a méltóságos asszony ablakai még le voltak függönyözve.

A cselédházak előtt megpillantottam Ábris barátom elhízott délcegségét, — hát nem ment el a miklósi vásárra? — éppen nagyon szidta valakinek a keserves mindenit és rólam csak annyiban vett tudomást, hogy dölyfösen megfricskázta a vadászkalapja karimáját.

A visszaemlékezések közül, miket Ninától hallottam, egyelőre elmondom a kocsilámpás történetét, vagyis Hajcsáry Nina első válásának történetét. A magam szavaival kell elmondanom, mert ő méltósága ideges és furcsa, de forró élettől lüktető előadási modorát úgysem tudnám híven utánozni.

A kocsilámpás története.

Fényes nagy esküvő volt, mikor Erdey Ernő báró feleségül vette Hajcsáry Ninát.

A hercegprimás adta össze az ifjú párt, a tanuk pedig — no de akit a dolog közelebbről érdekel, keresse ki a Nemzeti Múzeumban az Ellenőr régi számait. Elég annyit tudnunk, hogy ebbe a házasságba Erdeyék hozták az ősi nevet és Hajcsáryék az új vagyont.

A fiatalok a régi pesti Erdey-palotában kaptak szállást. A palota ugyan egyelőre még Ernő báró özvegy édesanyjáé volt, de ennek a berendezkedésnek megvolt az a haszna, hogy Ninának nem okozott gondot a háztartás, amihez különben sem értett sokat, mindent ráhagyhatott a kedves anyósára.

Az özvegy báróné híres és nagytekintélyű dáma volt. Mint honleány szép szerepet játszott 48-ban — ki ne emlékeznék bátor tettére, mikor a vérszopó Haynaut kiparancsolta színházi páholyából? — és ha most sallangos ötösével végigkocsizott a Király-utcán, a lelkes jurátusok rendesen megéljenezték. Ünnepélyes, szép profiljával, dús fehér hajával és még mindig impozáns termetével olyan volt, mint a megőszült Hungária asszony.

Ernő báró föltétlen hódolattal tekintett fel nagyeszű és nagyerélyű édesanyjára. Ő különben is jó fiú volt, szerette, ha más gondolkozik helyette és Ninának is csak akkor mert szerelmet vallani, mikor édesanyját a fiskális már körülményesen tájékoztatta a Hajcsáry-vagyont illetőleg.

Az esküvő után azonban a fiatal férj nagyon beleszeretett bájos feleségébe és hajlandóságot mutatott, hogy édesanyja uralmát fölcserélje Nina papucskormányával. Ez azonban fölötte veszedelmesnek látszott: egy ilyen fiatal asszonyban nincs meg a kellő komolyság és élettapasztalás, hogy helyes irányban vezethessen egy férfit.

Az anyabáróné tehát azon volt, hogy mindenképpen megerősítse a maga jól bevált kormányrendszerét. Ezért rendszeresen figyelmeztette elvakult fiát az asszonyka külső tökéletlenségeire és belső fogyat-

kozásaira, állandóan éreztette Ninával, hogy ő tulajdonképpen csak vendég az Erdey-palotában. Szigorúan ügyelt arra, hogy a fiatal asszony ne ártsa magát az ő hatáskörébe, alkalmilag tapintatosan értésére adta, hogy egy Hajcsáry-leánynak milyen kolosszális szerencse az, ha az Erdey-nevet viselheti, azonkívül a közös cselédektől is elvárta, hogy az anyabárónén kívül más faragott istennőt ne merjenek tisztelni.

Nina báróné egyszer-kétszer vitézül föltámadt az anyósi kényuralom ellen; mivel azonban zendülési kísérleteit mindig könnyűszerrel elnyomták és Ernő báró ilyenkor mindig gyáván cserbenhagyta, a fiatal asszony végre is belenyugodott a gondolatba, hogy neki a családi körön kívül kell keresnie az érvényesülést. Reggel komissiózás címén a városban suhogtatta selyem uszályát, ebéd után a ligetben kocsikázott, este pedig színházakba és hangversenyekbe vitte az urát. Az Erdey-palotába jóformán csak enni és aludni járt.

A farsangon elkezdett megint táncolni és a császárfürdői báloknak ő volt a legünnepeltebb táncosnője. A Császár-fürdőben ismerkedett meg Csákó Adorján gróffal.

Adorján gróf volt akkoriban a főváros első dandyje. Nagyon szép férfi volt, hasonlított Praxiteles Hermeséhez, csakhogy a különbség kedvéért kis pofaszakállt és monoklit viselt és trombita-nadrágban járt.

A kaszinóban nagyrabecsülték, mert híres párbajozó volt, sőt már egyik ellenfelét meg is ölte. A pesti burgerek rettegtek tőle, mint a tulkok az oroszlántól, a távolban azonban kicsit mégis imádták, sőt büszkék voltak reá. Az ifjúság tőle tanult öltözködni, ámbár

az ő fantáziájának legmerészebb gyermekét, a sakkdeszka-pepita nadrágot soha senki sem merte utánozni.

Adorján gróf egyetlen foglalkozása, egy kis kártyázástól eltekintve, a nőhódítás volt.

Ez a hivatása lefoglalta minden idejét, mert nagy odaadással és nem kisebb hozzáértéssel teljesítette, mondhatnám komolyan, rendszeresen, sőt lelkiismeretesen, de semmiesetre sem olyan kapkodva és hebehurgyán, mint azok a haszontalan fiatal szélkakasok, akik minden szoknya után szaladnak az utcán.

Neki az volt az elve, hogy egyszerre mindig csak egy kalandra koncentrálta magát. Sorra vette a nőket, mint a kötelességtudó bürokrata az elintézendő aktákat, és csak ha egyikkel már végzett és irattárba helyezte, akkor tért át a másikra.

Kaszinóbeli tisztelői azt állították, hogy Adorjánnak valami «mágneses» ereje van (akkor még nem beszéltek hipnózisról), amely elszédíti áldozatait, mint az anakonda-kígyó tekintete a kis madarat. A kígyó csak nézi, nézi, aztán csak kitátja a száját és a boldogtalan madár mukkanás nélkül magától beleesik.

Adorján híre oly nagy volt, hogy a távolból is magnetizálta a nőket. Jöttek a szegény madarak maguktól, mohón jöttek az ismeretlenség homályából és egymás után belevetették magukat az anakonda rettenetes torkába. Néha egész csődület volt ott.

— Ennél nagyobb tökfilkót még életemben nem láttam, — mondta Nina báróné, mikor a Császárfürdőben bemutatták neki a grófot.

Erdey báró rosszalóan csóválta a fejét. Nem lehet így beszélni egy Csákó Adorjánról! Mit gondolsz? — Ő a közvélemény hatása alatt állott, amely akkori-

ban szellemes embernek tartott minden jó pisztolylövőt. Sőt nagyon jól esett neki, hogy a gróf újabban tüntetve kereste az ő barátságát.

Nina azonban a maga fejével gondolkozott. Ha valaki mindig csak önmagáról beszél, mint ez az Adorján, ha örökké csak olyan történetekkel mulattatja az asszonyokat, amelyekben ő mindenkin túltesz és mindenkit lefőz, akkor az mégis csak tökfilkó.

Hanem táncosnak aztán legelsőrangú !

Csak ne járna mindig a szája és ne nézne reám olyan utálatosan — gondolta a báróné, miközben Adorján karján végiggyorspolkázott a termen. Uszályát kieresztette és tizenkét bécsi lábnyi rádiusszal forgott.

A füzértánc alatt Adorján gróf azt mondta :

— Én egyedül lakom a Sebestyén-utcában és van egy nagyon helyes kis ebédlőm. Török sátor az egész. A szakácsom a legjobb Budapesten. Magának egyszer nálam kellene vacsoráznia.

— Nem bánom, beszélje meg Ernővel — válaszolt Nina.

A gróf furcsán mosolygott.

— Ja, csakhogy az ebédlőm kicsi ám, ott csak mi ketten férünk el, Ernőnek már nem jut hely. Egyedül kell jönnie.

Nina azt hitte, álmodik. Hát ilyen szemtelenség is van a világon ?

A rendező félbeszakította őket, egy piros frigiai papírsapkát tett a báróné fejére, mikor azonban elment, Adorján gróf már újból kezdte :

— Legjobb lesz, ha egyszer kocsin megvárom valamelyik átjáróháznál. Hatkor most már sötétedik.

Az asszony egy pillanatig azon gondolkozott, hogy

faképnél hagyja a terem közepén, de ez túlságos nagy megtisztelés lett volna az asszonyevőnek, aki éppen ilyen botrányoknak köszönhette hírnevét. Hát csak ennyit válaszolt :

— Nézze, most már igazán únom ezt a hülyeséget !

Mert goromba ő is tudott lenni. A gróf mosolygott és rendületlenül folytatta :

— Ha azonban nem akar kocsin jönni, bátran jöhet gyalog is. Nem kell a portás mellett elmennie ; ha megmondja, mikor jön, nyitva lesz a palota kisajtaja.

Ez volt az ő rendszere. Lélekzetet megakasztó arcátlansággal tette meg ajánlatát és csökönyösen ismételgette.

Nina utálatosnak találta a szép Adorjánt. Szinte sajnálta, hogy ő úri dáma, mert igen szerette volna pofonütni. El sem akarta hinni, hogy annyi asszony bolondult volna utána. Igazán olyan együgyűek volnának a nők ? Megfoghatatlan !

De azért nem adott túl rajta később sem, mert mégis mulatságos volt. Nem vele mulatott, hanem rajta.

Jólesett a hűvös, tiszta magasságból megfigyelni. hogyan bogozza a tökkelütött madarász az ő primitív hálóját. Ha már minden rendben volt, akkor ő egy könnyű rúgással felborította az egészet és gúnyos nevetéssel elröpült.

A madarász azonban makacs kitartással elülről kezdte megint a tőrvetést. Meg volt róla győződve és ezt nem is titkolta, hogy a siker csak idő kérdése.

— Miért gondolkozik még ? Hiszen előbb-utóbb úgyis el fog jönni.

— Biztos, hogy el fogok menni ?

— Egészen biztos !

— Ha így csinálja, akkor magam is azt hiszem . . .

A Nina fitos kis arca szinte eltorzult a kajánságtól és megvetéstől. Ennek az úrnak a korlátolt önhittsége kacagtató volt és Nina úgy érezte, neki kell elégtételt vennie a megsértett női felekezet nevében. Megérdemelné, hogy meggyötörje, lassú tűzön megpörkölje, tűszúrásokkal megőrjítse.

A jogászbáltól kezdve egyszerre kacérkodni kezdett vele. Finoman és érzelmesen. Néha rajtafelejtette szemét és ha Adorján észrevette, megszeppenve elkapta megint.

Puhul már ! Puhul már ! — állapította meg magában a csábítás tudora.

Egyszer színházi páholyában Nina a legyezője mögül sugdosni kezdett.

— Képzelje, Adorján, tegnap este a maga utcájában jártam.

— Igazán ?

— Négyszer elmentem a kisajtó előtt.

Nina sóhajtott, a gróf arca pedig paprikavörös lett.

— Miért nem jött be ?

Nina a nagy csillár felé emelte bánatos tekintetét.

— Hogy mernék ilyet tenni ? De ha kinézett volna az ablakon, akkor talán . . . Olyasmit képzeltem, hogy maga meg fogja érezni a közelségemet és ki fog nézni. De maga nem érzett semmit, mert nem szeret eléggé.

Most már megvagy, galambom ! — gondolta magában Adorján gróf.

Később azt mondta a báróné :

— A jövő hét valamelyik napján megint arra leszek menendő («leszek menendő», így mondta).

A gróf egész héten leste az ablakban, ő méltósága persze nem mutatkozott.

— Becsapott! — morogta a legközelebbi találkozáskor.

Nina szendén lesütötte szemét.

— Nem csaptam be, — sóhajtotta — csak gyáva voltam. Elkerültem az utcáját, mert attól féltem, gyönge leszek és mégis bemegyek magához. Magának ez csak tréfa, mulatság, de nekem nagyon komoly dolog.

A szeme könnyes lett, — vajjon honnan veszik ők ilyenkor a könnyeket? — midőn azt mondta:

— Ha tudná, mennyit tépelődöm, mennyit sírok otthon!

Megjátszotta az ellenállásában lankadó nőt. A gróf pedig dühösen ütötte a vasat — no, most vagy soha!

Szóval a játszma megfordult, most már a madár játszott a kígyóval. Újból és újból reményeket ébresztett benne, mikor pedig az anakonda azt mondta: hap! — és hirtelen összecsattantotta a fogait: a kis madár vidáman ott csipogott megint a fa tetején.

Erdey észrevett egyet-mást, és mint olyan férj, aki egészen biztos a maga dolgában, mulatott a felesége apró játékain. Sőt az is megesett, hogy megsajnálta Adorján barátját.

— Egész figurát csinálsz abból a szegény fiúból!

Az aranyifjúság csakugyan már mosolygott Adorján grófon. Hiába, kezd már vénülni az oroszlán!

A gróf érezte, a jóhíre kockán forog. Valósággal bántotta a lelkiismerete, hogy sehogy sem tudja elintézni ezt a rózsaszínű aktát. Hiába volt olyan nagy a praxisa: ezúttal cserbenhagyta a tudománya. De ez egészen rendhagyó eset is volt.

Némelyek állítása szerint az is megtörtént, hogy Adorján gróf gondolkozott. Igenis, órákon át heverészett otthon és gondolkodott. Száz tervet eszelt ki, egyik merészebb volt, mint a másik és valamennyi egyformán sületlen volt.

Farsang utolsó napján a magyar gazdasszonyok jelmezbálján végül kijátszotta utolsó kártyáját. Ha ezt is elütik, akkor — de erre nem is jó gondolni!

Nina Éj királynőjének volt öltözve, ezüst félholddal a hajában és arany Göncölszekerével a fekete krepp-ruháján. Adorján gróf pedig XVI. Lajos volt, monoklival és pofaszakállal.

Azt mondta Ninának:

— Igy ez nem mehet tovább. Most már: vagy — vagy! Holnaptól fogva minden este várni fogom magát. Este tíztől tizenkettőig a kocsim ott fog állni az ablaka alatt.

— És maga benn fog ülni a kocsiban?

— Benn fogok ülni minden este, míg maga egyszer le nem jön.

— És ha lemegyek?

— Elviszem magát.

— Éjnek idején? Jézusom! Hiszen kitudódnék! Óriási skandalum lenne belőle!

Adorján gróf vállat vont. Skandalum? Bánja is ő! Sőt az igazság az, hogy már csak efféle skandalum tudná talpraállítani az ő megrokkant tekintélyét.

Nina szeme úgy fénylett, mint a tű hegye.

— És ha nem megyek le?

— Tovább fogok várni.

— Ha egy évig nem megyek le?

— Akkor két évig fogok várni!

Nagyszerű volna, ha ezt a tökfilkót hozzá lehetne szegezni az ígéretéhez — gondolta magában az Éj királynője. Hosszan, rajongó tekintettel nézett a Napkirály szemébe, sőt azt is mímelte, mintha megborzongana.

— Jaj, micsoda rettenetes ember maga, Adorján! És mondja, nem tréfál velem?

— Becsületemre mondom, komolyan beszélek! — válaszolt szigorúan a gróf.

Megvagy, fiam, megvagy! ujjongott magában Nina. Mert a becsületszó, azt tudta, valami rituális formula, amelyért az ilyen alak, aki a világon semmit sem vesz komolyan, kész meghalni.

— Minden este ott lesz?

— Tíztől tizenkettőig... mondtam!

— Hát ez gyönyörű lesz!

Nina már látta Adorjánt, amint évek mulva, hosszú fehér szakállal ott ül még a megrogyott hintóban, előtte két csontvázzá aszott vén gebe. Mert ő sohasem fogja kibocsátani a becsületszava alól. Állandósítani fogja a háza előtt, mint valami sarokkövet.

Másnap csakugyan égő kocsilámpást látott a sötét utcában. Adorján unnummerírtja! Vajjon igazán benn ül?

Színházi látcsővel a kezében lesbe feküdt a sötét ablakban. Jó idő mulva gyönge tűzfény villant föl a kocsi homályában: valaki cigarettára gyujtott. Ő volt! A bolond . . .

Ez volt első dolga, amit eltitkolt Ernő előtt. Mert ezt mégsem lehet a férjnek elmondani, — női fogalmak szerint rút árulás volna. Hiába utálta Adorján grófot, makacs kitartásában mégis volt valami,

ami jólesett neki, ami megtisztelő volt, ami imponált neki. Ezt az embert tönkre kell tenni, de mások előtt nevetségessé tenni nem szabad.

A kocsilámpás vörhenyes fénye ezentúl minden este ott csillogott az ablaka alatt. Nina minden este meggyőződött erről. Néha többször is. És máskor is, nappal is, álmaiban is, mindig ott csillogott a lámpás kusza öntudatában, mint a világítótorony a nyugtalan habok fölött.

Az anyabáróné akkoriban különböző okoknál fogva elégedetlen volt gyermekeivel, főleg persze «kedves leányommal».

Titokban kifogásolta, hogy Nina sokat költ, lármásan viselkedik, feltűnően öltözködik, a tournure-je igen nagy, a szoknyája igen szűk, a frou-frou-i az orráig érnek, kalapja akkora, mint egy napernyő, napernyője pedig csak akkora, mint egy kompótostányér, ami végre is botrány; amellett soha nincs otthon, reggel kilovagol, délután mindig a ligetben kocsizik, hír szerint nyilvánosan cigarettázik is a Hangliban, a fiatal grófokat pedig jobban kedveli, mint a vén grófnékat, — szóval hiányzik belőle az a szende és ünnepélyes méltóság, amelyet egy Erdey bárónétól joggal el lehet várni.

Nina viselkedése annál érthetetlenebb volt, mert hiszen ott volt előtte követendő példa gyanánt az anyósa, akit csak utánoznia kellett volna, hogy megnyerje az összes komoly emberek becsülését.

Az özvegyasszony úgy látta, hogy a maga példájával intenzívebben kellene hatni a «kedves leányomra» és ezért vacsora után gyakran átment hozzá «kicsit eldiskurálni».

A diskurálás meglehetősen egyoldalú volt, amennyiben többnyire csak az anyabáróné beszélt, kimerítő párhuzamot vonva a maga ifjúsága és a Nináé között.

— Az én időmben minden másképen volt, kedves leányom, mert nekünk csak két téli és két nyári ruhánk volt, egy-egy ünneplő és egy-egy hétköznapra való, otthon a régi cafatokat hordtuk, az is jó volt, mert a stoppolás a ruhán nem szégyen, csak tiszta legyen mindig. (Pont tíz óra! Vajjon lenn van-e már a kocsi? — kérdezte magában Nina.) Igaz, hogy a görögök akkor sokkal jobb selymet árultak, mint ma a zsidók, és a nagyanyám menyasszonyi ruháját még én is hordtam, csak megfestettem, mert a ruhafestést is magunk csináltuk, mi ebben nagyon ügyesek voltunk, és mikor 1849-ben azt a gaz Haynaut kinéztem a páholyomból, akkor is az a ruha volt rajtam, ma is megvan még a selyme, steppelt paplant csináltam belőle. (Hopp! — most állott meg a kocsi az ablak alatt!) Mondom, a strimflit akkor magunk kötöttük, tudtunk hímzett cviklivel is, és a keményített szoknyákat magunk vasaltuk, pedig elég jó familia voltunk, az apám főispán volt, a nagyapám pedig erdélyi vicekancellár, de a mi házunkban a munka nem volt szégyen. Nálunk az volt a szokás, hogy a leányok járjanak társaságba, táncoljanak és játsszanak zálogosdit, hiszen azért fiatalok; de ha egyszer bekötötték a leány fejét, akkor üljön otthon, ha nincs is gyerek, azért akad elég dolog a konyhában és a kamrában. (A kocsi nem ment tovább, — ő az!) Mikor Vukovics Sebő egyszer nálunk vacsorázott, a Mészáros miniszter is vele volt, akkor megcsókolta a kezemet és azt mondta: A honszerelem

nem zárja ki a házi erényeket! Szegény jó Mihályom ezt holtáig mindig emlegette és nagyra volt vele...

Nina néma maradt, az arca azonban nagyon beszédes volt. Néha olyan arcot csinált, mintha meg akarna valakit karmolni és ilyenkor megszorított vadmacskához hasonlított, máskor meg hirtelen nevetési inger ütött belé és akkor olyan volt, mint egy bolondos kis majom.

Végül fölugrott, azt mondta: — Pardon, a zsebkendőm! — és átszaladt a sötét szomszéd szobába. A kocsilámpás csakugyan ott világított már az ablak alatt.

Mi lenne most, ha leszaladna az utcára, beugrana a kocsiba és azt mondaná: — Vigyen a török sátrába, vagy vigyen akárhova a pokolba, csak jó messzire a kedves anyámtól!

De aztán megint visszament a vörös szobába, szembeült ő méltóságával és olyan figyelmesen nézte a beszédes száját, mint a rattler-kutya a patkánylyukat.

Ha jött az anyós és beszélni kezdett, akkor két halandó asszony ült szemben egymással: egy öreg és egy fiatal. Ha végül fölkelt és jóéjszakát mondott, akkor már az ő homlokán ott ragyogott a mennybéli angyalok minden glóriája, a Nina bűnös fejére pedig sötét árnyék borult. Ennyi erény már igazán undorító volt.

Hogy Ernő báró hol lappangott ezekben a nehéz órákban, azt sohasem lehetett megtudni. Valahányszor a két báróné szembekerült egymással, ő mindig nyomtalanul el tudott tűnni, mintha elnyelte volna a parkettás padló. Talán a kaszinó kártyaszobájában

volt ilyenkor, mert újabban szerényen, de az ambicionált kezdő buzgalmával kezdett kártyázni.

Mégis elérkezett azonban az idő, mikor Ernő úrnak színt kellett vallania, bár kézzel-lábbal védekezett ellene.

Az anyós azt tapasztalta ugyanis, hogy az ő elméleti példálózgatásai nincsenek hatással Ninára, — a sleppje mintha még nőtt volna azóta napernyője pedig már olyan botrányosan kicsi, mint egy csésze alja, azért gyakorlati térre ment át. Ninában valami csendes és alattomos csökönyösség lappangott, amit az Erdey-ház jövendője és Ernő báró boldogsága érdekében mindenáron meg kellett törnie.

A casus bellit IV. Erdey Mátyás adta meg.

IV. Erdey Mátyás jó pár száz évvel ezelőtt élt és királyi tárnokmester volt, ami megfelel a fináncminiszter hivatalának. Ha jól tudom, a szepesi városokat ő adta zálogba és ugyanakkor ő vetette meg a családi vagyon alapját.

Az anyabáróné — miért, miért nem — Nina hálószobájába akasztotta a tárnokmester arcképét. A fiatal báróné ez ellen hevesen tiltakozott. Azt mondta, a tárnokmesternek rablópofája van és ő fél tőle.

Ebből torzsalkodás lett. Nina leparancsolta az őst a falról, de az anyós megint visszaparancsolta és megtiltotta a cselédeknek, hogy hozzányúljanak. Arra az elvi álláspontra helyezkedett, hogy a fiatalok csak vendégek az ő házában és nincs joguk változtatni a berendezésen. Ezzel szemben Nina azt vitatta, hogy ő azzal alszik egy szobában, akivel akar, de IV. Mátyással nem tud aludni.

Végül is elkövetkezett az a pillanat, amelytől

Ernő báró mindennél jobban félt : neki kellett döntenie. A kritikus estén Nina kalappal a fején, bundával a vállán eléje toppant és az izgalomtól remegve mondta :

— Ha nem dobod ki rögtön a szobámból a vén zsiványt, akkor én nem alszom itthon, hanem elmegyek !

Olyan elszánt arcot csinált, hogy Ernő úr nem mert vele ellenkezni, sőt azt sem merte megkérdezni, hogy hol fog aludni. Sóhajtva leemelte a zordképű financier-t a falról és kíméletesen kitette a fürdőszobába (hogy csodálkozhatott IV. Mátyás, mikor ilyesmit látott !), nagy bánatára édesanyjának, aki sohasem hitte volna, hogy az ő fia ilyen háládatlan lehessen.

Nina sötét arccal vetette le a bundáját. Ha nem tették volna meg a jogos kívánságát, ő bizony elment volna. Hová, azt maga sem tudta, de elment volna. Talán egyenesen beleült volna a kocsiba, amelynek lámpása most is ott világított az ablaka alatt. Nem szívesen tenné meg, de ha rákényszerítik, akkor nincs más választása.

Mikor ágyában feküdt, elképzelte magában, hogy milyen óriási botrány lehetett volna ebből. Nem szívesen tette volna meg, de ha elképzelte, hogy a botrány leginkább az anyósának fájna, aki mindennek oka, akkor szinte sajnálta, hogy a gőgös asszony elkerülte megérdemelt büntetését.

Ettől a naptól fogva Nina, mint az olyan ember, aki valami rettenetes fegyvert rejteget a zsebében, nagyon bátor, sőt kissé kihívó lett az ellenséggel szemben. Azt lehetne mondani, kereste az alkalmat a mérkőzéshez.

Az újabb alkalmat meghozta a Honi Tánckoszorú. Lelkes főúri hölgyeknek megesett szívük a nemzeti ipar sanyarú állapotján és hogy lendítsenek rajta, a mi anyabárónénk elnöksége alatt böjti tánckoszorút terveztek, amelyben a dámáknak csakis honi kelméből készült ruhában volt szabad megjelenniök.

Ninának tetszett a takarékos ötlet, sőt honleányi buzgalmában kiterjesztette a takarékosságot a ruhakelme mennyiségére is és a bál estéjén olyan mélyen kivágott derékban lépett ki öltözőszobájából, hogy anyósát ájulás környékezte.

Azt mondta, így nem lehet emberek előtt mutatkozni, abból botrány lesz. Nina más nézeten volt.

— Én azt hiszem, a ruhám tetszeni fog, legalább az uraknak, az asszonyságokkal pedig nem sokat törődöm.

— Ha nem veszesz magadra más ruhát, itthon maradsz! — jelentette ki az anyabáróné.

Nina keresztbe font karokkal állott az ablakfülkében. Az ablaküveg ebben a pillanatban halkan megrezdült: kocsi állott meg az utcán. Már tíz óra volt.

— Itthon aligha maradok — szólt hűvös mosollyal. — Ha nem mehetek a bálba, akad esetleg más társaságom is. Olyan társaság, ahol nem bánják, akármilyen mély is a décolletage-om.

Ekkor azonban váratlan dolog történt. Ernő úr a szerető hitves szerepében debütált és kéretlenül is Nina védelmére jött. Mit — jött? Rohant, ugrott! Olyan szenvedélyesen és lelkesen, hogy magát Ninát is megdöbbentette. Ő nem talált a ruhán semmi kifogásolni valót, az egy elragadó, egy elegáns ruha, méltó a Nina

híres, előkelő ízléséhez, csakhogy persze divatos ruha, de egy gyönyörű fiatalasszonytól nem is lehet követelni, hogy úgy öltözzék, mint ha a tulajdon öreganyja volna . . .

Ernő báró férfias föllépésének voltak bizonyos előzményei. Ő az utóbbi időben sokat vesztett kártyán és zilált anyagi viszonyainak rendezése csakis a Hajcsáry-vagyon igénybevételével látszott lehetségesnek. Már napok óta akart Ninával erről beszélni és a honi ruha-ügy nagyon kapóra jött neki . . .

Az anyabáróné azonban nem tudott a fia kártyaadósságairól és ez az újabb háládatlanság annyira lesujtotta, hogy lerakta fegyvereit. A harc Nina teljes győzelmével végződött.

A fiatalasszonynak igaza volt : az uraknak tetszett a ruhája. Még a legmagasabb körökből való uraknak is. A fenséges úr, akinek a bálon bemutatták, az iránt érdeklődött, hogy sok dolga volt-e a rendezéssel, közben azonban megakadt a szeme Nina kivágásán és ekkor többször ismételte a «dolog» szó első szótagját és nem fejezte be mondatát. A nők persze sziszegtek a felháborodástól.

Másnap a két báróné bizalmas kettesben vacsorázott. Ők egy idő óta csak Ernőn keresztül szoktak egymással társalogni, de mivel Ernőnek ma halaszthatatlan dolga volt a kaszinóban, a hölgyek egyáltalában nem társalogtak egymással.

Vacsora után Nina, aki szerette a tiszta helyzeteket, meg akart róla győződni, hogy mi mindenre képes az anyósi gyűlölet, és azért megtette azt, amit az anyabáróné jelenlétében még soha : cigarettára gyujtott. Kavargó füstfelhőket fújt a nagy függőlámpa

ernyője alá, közben érdeklődve figyelte ő méltósága arcát.

Az öregasszony elhalványodott. Még ezt is?!

Rettenetes csend lett a szobában. IV. Mátyás, aki a hálószobából való száműzetése óta az ebédlő falán függött, komoran és fenyegetően bámult le fekete rámájából. A vén cselédek pedig gondba borult arccal rakosgattak a pohárszéken. Ilyesmire még nem volt példa az Erdey-család történetében!

Nina az ablakfülkébe lépett és várta, mi lesz vele. Ha őt most itt megsértik, akkor igazán nem tudja, mit fog csinálni . . . Az ura nincs itt, hogy megvédje . . . Megalázást ő nem tűrhet el, inkább világgá megy. Ha skandalum lesz, annak egyedül csak az ő anyósa lesz az oka . . .

Egy pillantást vetett az utcára: a kocsilámpás ott csillogott a sötétségben. Nyugodt, vörhenyes fényével bátorságot öntve a magárahagyott asszony szívébe.

De nem lett belőle skandalum. Az anyabáróné felháborodása oly magasságokba szökött, ahol már egyáltalában nem is terem meg az élő szó. Ott fenn, az arisztokratikus gőg örökjég-birodalmában, csak a néma megvetés tenyészik. Ő méltósága tehát némán megvetette Ninát és kisuhogott a szobából.

A katasztrófa azonban mégis csak bekövetkezett, de persze olyankor, mikor Erdey Ernőné legkevésbbé várta.

A kritikus nap ártatlan arccal köszöntött be, senki sem sejthette, mit hoz a tarisznyájában. Délután Nina az urát el tudta csalni néhány látogatásra, estefelé még benéztek a divatos cukrász-boltba, onnan pedig, néhány jóbarátjuk unszolására, elmentek a cirkuszba.

Tizenegy felé hazakerültek. Az eső szakadt.

— Éhes vagyok, mint a farkas — mondta Nina a kapu alatt.

Odafenn keserves csalódás érte őket: az ebédlő hideg és sötét volt, az öreg méltósága már lefeküdt, a cselédeket is aludni küldte.

Ez ellenséges tüntetés volt. Nina dühbe jött és addig csöngetett, míg egyik inas elő nem került.

— Azt hittük, a vendéglőben méltóztatik vacsorázni, mivel nem méltóztatott üzenni . . .

— Hát legalább valami hideget!

Igen ám, csakhogy az öreg méltósága mindent elzárt és magához vette a kulcsokat.

— Sonka, vaj csak van?

— Semmi sincs, a méltósága mindent elzárt, kezit csókolom.

— Mi lesz most már velünk? — kérdezte Nina az urától.

Ernő báró fatalista volt.

— Ilyen esőben nem lehet sehová sem menni. Feküdjünk le.

— De én éhes vagyok!

— Reggelig majd csak kibírjuk. Annál jobban fog esni a reggeli.

A fatalista báró bevonult a maga szobájába, Nina azonban nem akart lefeküdni. A gondolattól, hogy anyósa őt szándékosan koplaltatja, hihetetlen étvágya lett. Soha életében még nem volt ilyen éhes, valósággal szenvedett az éhségtől. Egész benseje fájt. Ezt nem lehet reggelig kibírni!

Cigarettára gyujtott és azzal szórakozott, hogy elképzelte magában, mit enne ő most vacsorára, ha volna.

Bevezetésül jó volna egy kis kaviár meg friss vaj, hozzá pirított zsemlyeszeletek. Aztán talán spárgát lehetne, de nem vajba főzve, hanem hidegen ecettel. A marhasültet nem szereti, de vadászati szezón lévén, megteszi a sült fácán is... vagy nem! — inkább fogolypecsenye. De nem azzal az örökös lencsével, hanem olasz salátával és külön kompóttal. Tészta nem kell, csak édesség, gyümölcs... És hogy leszünk az itallal? Vacsora előtt egy gyűszűnyi tokaji, később egy pohár pezsgő, hozzá két csepp vörösbor...

Nem, ezt nem lehet reggelig kibírni! Nina cserkésző-útra indult a földszintre, hátha mégis találna valamit a konyha tájékán. Odalenn már mindenki aludt. Egy darab kenyérhajat talált, az kemény volt, mint a csont, és egy fél almát, valakinek a foga nyomával. A Béni komornyik sárga nagy fogaira gondolt és eldobta az almát.

Mikor végigosont a cselédfolyosón, egy félig nyitott ajtó mögül rászólt egy szigorú hang:

— Ki jár ott künn?!

Szégyelte volna, ha tettenérik, azért visszafojtott lélekzettel lapult meg a homályban.

Később lehúzta a cipőit és harisnyában fölment az emeletre. Odakünn már elállott az eső, a hold besütött a lépcsőház nagy ablakán és olyan szomorú volt, hogy Nina majdnem sírva fakadt.

A keserűség aztán lángoló haragra csapott át.

Berohant az ura hálószobájába.

— Gyere, Ernő, kelj fel, öltözz fel, én ezt nem bírom ki, menjünk valahová, ahol emberek vannak, ahol enni lehet!

Ernő azonban nem válaszolt. Az ágya üres és érin-

tetlen volt. A fatalista báró nem volt a lakásban. Elment hazulról, mindenesetre a kaszinóba, ahol ilyenkor nagy játék folyik és ahol enni is lehet.

Ennél rútabb árulást férj még nem követett el a feleségével szemben.

Nina megtört szívvel és könnyes szemmel lépett az ablakhoz és ekkor valami vörhenyes fényt látott az utcán: a kocsilámpás!

Egyszerre kaján megnyugvás vett erőt rajta...

— Lássátok, édeseim, én ma mégis fogok vacsorázni! — és elkezdett hangosan kacagni és kacagása úgy hangzott, mint egy dühös varjú károgása.

Magára kapta bundáját és leszaladt a lépcsőn. A portás igen csodálkozott, de azért kieresztette a méltóságos asszonyt, miként egy félórával előbb kieresztette a méltóságos urat is. Sőt, mikor észrevette, hogy a báróné egyenesen a túlsó soron várakozó unnummerírthoz siet, megnyugodva visszament megint ágyába, mert úgy látta, ez a dolog rendben van.

A kocsis horkolt a bakon. Nina felrántotta a kocsi ajtaját: — Adorján, itt van? — Itt volt, de ő is mélyen aludt.

— Ki az? — kiáltotta riadtan, mikor Nina megrázta a karját.

— Én vagyok, én, Nina!

— Miféle Nina? — csodálkozott a gróf.

Most, mikor végül bekövetkezett a csoda, amely után hetek óta epekedett, nem akart benne hinni.

— Mondja, Adorján, tudna nekem jó vacsorát adni?

— Hogyne, hogyne!

Most már egészen ébren volt. Kiszólt a kocsisnak:

— A Sebestyén-utcába! — és az orosz traperek már rohantak is...

És Nina megindult új útján!

Útja az Adorján gróf török-sátrán keresztül egy válóper-specialista ügyvéd irodájába fog vezetni.

Adorján gróf majd hamar lemarad mellőle, más grófok és más dandyk kapaszkodnak a vidáman csilingelő hintójára. Mindenki szidni fogja Ninát, sokan irígyelni fogják, ő maga titokban mindig sajnálni fogja magát. Mert sohasem fog szabadulni attól a gondolattól, hogy ő is, miként a bibliai Ézsau, túl olcsón adta az örökrészét.

Egypár évi szilaj robogás után hirtelen ki fognak dőlni a lovai és ő el fog jutni a végállomáshoz, Böszörménybe. Palackba zárt démon lesz.

És csak a jó Isten és talán Farkas Ábris intéző fogják tudni, mennyi keserűséget zár magába a palack.

(1918.)

OR. SZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

A 27-ES SZÁMÚ SZOBA

Májusban lakást változtattam és akkor egy éjszakát fogadóban kellett töltenem. Későn feküdtem le és fölháborítónak találtam, hogy reggel hétkor már föllármáztak. A szomszéd szobában, a 27-es számban beszélgetett valaki. És nekem az ajtón keresztül végig kellett hallgatnom. Kellemes, üde, de túlságosan egészséges női hang volt ; olyan erős, mint az ezüsttrombita. Szakadatlan áradatban ontotta a hanghullámokat, akár a vízesés a vizet. Azt mondta :

— Most még csak hét az óra ! A mama vonatja féltízkor jön, addig ráérünk beszélgetni !

— Szép kilátás ! — gondoltam.

Az ezüsttrombita pedig tovább harsogott, a nélkül, hogy láthatatlan társát akárcsak egyszer is szóhoz engedte volna.

— Mondja, kedves kisasszony, miért nevezett engem tegnap este baronesznak? Maga tegnap óta az én nevelőnőm és illőbbnek találnám, ha kurtán Tinkának hívna. Én jóbarátságot szoktam tartani a nevelőimmel és magával különben is rokonszenvezem. Én nagyon sok emberrel rokonszenvezem. Azt találom, az emberek átlag igen kedvesek és érdekesek . . .

Kezdtem megbékülni a szaporaszavú Tinkával. Akinek verőfényes májusi reggelen ilyen jó véleménye

van az emberiségről, az megérdemli tőlem, mint az emberi nem egyik szerény tagjától, hogy türelmes legyek iránta. Azért nem is csöngettem a szobapincérnek, pedig az ujjam már rajta volt a gombon.

— Meglássa kisasszony, — folytatta az ezüsttrombita — jól fogja magát érezni nálunk. A neveléssemmel nem kell törődnie, az már be van fejezve. Tudok németül, franciául és angolul. Igaz, most jut eszembe: úgy-e, maga nem beszél angolul? Sebaj! Ha akarja, leckéket adok a télen. Maga nagyon értelmesnek látszik, kellő szorgalom mellett elég jól megtanulhat tavaszig. És szabad magának egy jótanácsot adnom, édes kisasszony? Vegye úgy, egy jóbarátnője mondja. Magának csinos a termete, de a ruhája rettenetes. Van odahaza egy komornánk, az ért a szabáshoz. Ha rám bízza magát, úgy felöltöztetem, hogy minden férfi utána fordul az utcán.

Most már nagyon kezdett érdekelni a láthatatlan Tinka, aki oly erélyesen látott neki, hogy kinevelje a nevelőnőjét.

— A mama is mindig megfogadja a tanácsomat, ha ruhát rendel. Neki a fehér és kék szín illik; nyáron, mikor lesült az arca, a halványsárga is. Firenzei szalmakalap, sok csipke, virág... Tudja, a mama afféle szelíd, szőke asszony. Roppantul nőies. Meglepi, hogy én a mamát fehérbe és kékbe öltöztetem? Persze maga nem tudja, hogy a mama mindössze csak huszonöt esztendős. Nem édesanyám, hanem mostohám. A világon a legkedvesebb mostoha. Maga persze azt sem tudja, hogy mama most a nászútján van? Berky tanár úr vette el. Nagyon derék ember! Meg vagyok róla győződve, hogy tenyerén fogja hordozni. Ha

nem ilyen ember volna, nem is egyeztem volna bele a házasságukba. Tudja, én roppantul örülök már, hogy viszontláthatom őket. Mama bájos asszony. Kissé lágy, de maga a szeretetreméltóság. Nekem sohasem tudott parancsolni. A cselédeknek sem. Amikor egyszer el kellett bocsátanunk egy mérges szakácsnőt, mama bezárkozott a szobájába és ott szepegett, amíg én megküzdöttem a sárkánnyal.

Elhallgatott. De csak rövid időre. Közben kanálcsörömpölés hallatszott a 27-es számból. A hölgyek reggeliztek. Aztán egyszerre újból megindult a szóáradat. Természetesen megint az én Tinkám beszélt.

— Ne vegye rossz néven, édes kisasszony, ha valamire figyelmeztetem. Maga eddig nem tanított még úriházban és így nem is tudhatja, milyen nevetséges nagy súlyt vetnek nálunk az asztalnál való viselkedésre. Maga evés közben föl szokta emelni a könyökét, azt pedig nem szabad. A könyököt mindig a testhez szorítani. Nézze, így! Ha szívesen fogadja a tanácsaimat, akkor két nap mulva már úgy fog bánni a villával és kanállal, mint akármelyik alapítványi dáma.

Nos, gondoltam magamban, ez a nevelőnő csakugyan jó kezekbe került. Az én Tinkám ki fogja nevelni. Az ezüsttrombita pedig vidáman harsogott tovább.

— Maga az imént csodálkozva nézett rám, mert azt mondtam, bizonyos körülmények között nem egyeztem volna bele mama házasságába. Pedig hát a dolog csakugyan rajtam fordult. Elmondhatom, én adtam férjhez mamát. Ha akarja, elmondom az esetet...

És Tinka, be sem várva a nevelőnő nyilatkozatát, elmondta az esetet.

— Akarja tudni, hogyan került házunkba mama?

Mi ketten Sándor meg én, ikertestvérek vagyunk. Szegény édesanyánk olyan régen halt meg, hogy egyikünk sem emlékszik már rá. Amikor már tízévesek voltunk, szerződött hozzánk mama, mint nevelőnő. Ő olyan nő, hogy aki megismeri, az meg is szereti. Két esztendő mulva apa már úgy megszerette, hogy feleségül akarta venni. Mama sokáig húzódott, azt hiszem, végül is csak a mi kedvünkért ment apához. Mármint Sándorka meg az én kedvemért. Másfél esztendő mulva meghalt szegény apa is. Ez az eset szomorú előzménye. Most pedig el fogom mondani, hogyan adtam férjhez másodszor is mamát. A dolog úgy kezdődött, hogy márciusban hozzám jött Sándorka, az ikertestvérem, és azt mondta :

— Te, Tinka, most már tudom, mit lebzsel itt mindig Berky. Az a fráter szerelmes kismamába !

Hallatlan szemtelenség ! Nem is akartam elhinni. Sándor azonban bebizonyította, hogy igazat beszélt. Aznap reggel együtt lovagolt a tanár úrral és Berkyt levetette a lova. Ezt többször is megtették vele a lovak. Esés közben kihullatta zsebéből a tárcáját és nagy csomó írást szórt szét a gyöpön. Csupa levél volt, amit magával hordott és Sándor megismerte kismama írását.

Maga persze nem tudja, hogy Berky kicsoda? Jeles fiatal tudós, egyetemi magántanár és gondolom akadémikus is. Vagy ha nem az, még lehet. Rokona a mi plébánosunknak, akit újabban feltűnő sűrűn látogatott.

Ettől fogva Sándorral megfigyelés alá vettük mamát. Bizonyos, hogy valami baja van. Ideges, szomorú. A szeme gyakran vörös a titkos sírástól. Ha

rózsa van a kezében, félórával később már a Berky kabátján virít.

Ez nem mehet így tovább, mondom Sándorkának. Itt rendet kell csinálnunk. Szegény mamának nincs a világon senkije, csak mi ketten. Kötelességünk, hogy bajában segítsünk rajta. Mert én olyan gyermek vagyok, hogy megértem a néma anyám szavát is.

Még aznap délután elhivattuk Berkyt. A mamának persze nem szólottunk erről.

— Tanár úr, — mondom — igen komoly ügyben hivattam. Tudni akarom, mi van magával és kismamával? Mint becsületes férfi be fogja látni, hogy ehhez jogom van!

A tanár megszeppent, hebegni kezdett, de aztán vallott, mint a parancsolat.

Ő már mamát leánykora óta ismeri. Már akkor is szerette. Házasságról azonban akkor nem lehetett szó, ő sokkal szegényebb legény volt. Most megjavultak a körülményei. Kismama azonban nem akar róla tudni. Azt állítja, neki kötelességei vannak velünk szemben. Mármint velem, meg Sándorkával szemben. Szóval: mama föl akarja magát áldozni értünk. Pedig Berky azt hiszi, hogy szereti.

A tanár úr meg is mutatta mama leveleit. Azokban mindig arról volt szó, hogy el kell egymást felejteniök. Kötelesség, áldozatkészség és a többi.

Sándorka, aki most már határozottan féltékeny volt, haragosan mondta:

— Arról ne is álmodjék a tanár úr, hogy hozzáadjuk a mamánkat!

Sándor jó fiú, de még éretlen és szeles. Engem azon-

ban meghatottak kismama szomorú levelei. Végre is, ha komolyan szeretik egymást, akkor nem vehetem magamra a felelősséget azért, hogy tönkreteszem életüket. Két fiatal életről van szó, — nem igaz? Kötelességünk, hogy gondoljunk a mama jövőjére. Én magam most tizenhat esztendős vagyok. Három esztendő mulva férjhez megyek. Nem tudom még, kihez, de biztosan férjhez megyek. De vajjon milyen ember lesz a jövendőbelim? Nem bizonyos, magammal vihetem-e mamát. Sándorka pedig két esztendő mulva fölmegy az egyetemre. Mama magára marad. Mi lesz szegénykével? Benne kevés az önállóság. Őt bajos egyedül hagyni. Talán jó is volna, ha hozzáadhatnók egy derék emberhez. Berky pedig derék embernek látszik . . .

— Tanár úr, — mondom neki — mielőtt folytatnók a beszélgetést, tudni szeretném, minő sorsot nyujthat ön a jövendőbelijének. Tudom, a szerelmesek könnyen átsiklanak az ilyeneken, de hát azért vagyok én itt, hogy szemmel tartsam a kérdés gyakorlati oldalát is. Mert a szerelemből nem lehet megélni. A mama szerény teremtés, de nálunk megszokta a jómódot és nem szeretném, ha jövőben szükséget szenvedne.

Berky úr részletesen felsorolta, minő jövedelmekre számíthat. Soknak ugyan nem volt sok. Összenéztünk Sándorkával: ezen segítenünk kellene! Módunkban van, hálistennek, elég gazdagok vagyunk. Abban állapodtunk meg, hogy mindegyikünk évi járadékot fizet a fiataloknak. A gyámunknak nem lesz kifogása ellene. Nem is volt.

Berky magánkívül volt örömében. Mindenáron

meg akarta csókolni a kezemet. Ünnepélyesen megígérte, hogy jövendőbelijét a tenyerén fogja hordani.

— Ajánlanám is! — mondtam. — Mert ha valaha megbánatná velem elhatározásomat, akkor, fogadom, nem volt még professzornak olyan anyósa, amilyen én leszek!

Én aztán megkerestem mamát. Nem kellett meszszire fáradnom, szegényke ott lapult meg a terász függönye mögött és szívszorongások közepett hallgatta beszélgetésünket. Most könnyek közt nevetve borult a nyakamba. Azt mondta:

— Milyen jó vagy te! — és: — sohasem mertem volna neked erről beszélni!

Igy adtam férjhez mamát. Két héttel ezelőtt volt az esküvőjük. Rokonságunknak nem volt ellene kifogása. Azt mondották a kedvesek: Nevelőnőből lett báróné, hát miért ne legyen bárónéból professzorné?

Ma jönnek vissza nászútjukról... De nini, mindjárt kilenc! Siessünk a vonathoz! Útközben virágot is kell vennünk! Hanem kérem, édes kisasszony, ne tegye föl a zöld kalapját. Magának szép kék szeme van és ez a szín nem illik hozzá...

Ajtónyikorgást hallottam, az ezüst trombita végigtrombitált a folyosón, azután csend lett. Magam az ablakhoz rohantam. Meg kell látnom a 27-es számot! Sajnos, csak egy fehér és egy piros napernyőt láttam kilebegni a fogadó kapuján.

(1906.)

ANGYALJÁRÁS AZ ÜLLŐI-ÚTON

I.

Kijelentem, hogy nem azonosítom magamat elbeszélésem hőseivel. Az ő moráljuk nem az enyém. A történet hősnője a szép Magda. Mivel a mult emlékei halottak és mivel halottakról vagy semmit vagy jót kell beszélni, ne is beszéljünk a szép Magda multjáról, melyről ő maga sem szokott beszélni. Különben is csak annyit tudni róla, hogy éveken át külföldön élt, mint egy orosz hercegné társalkodónője. Igen előkelő ház lehetett a hercegi, mert mire Magda visszajött Budapestre, egy tízezer rubelt érő kékrókabundát meg egy ötezer rubeles smaragdláncot hozott magával. Pénzt azonban nem igen hozott. Budapesten első dolga az volt, hogy a láncot elhelyezte a királyi zálogházban. A bunda nem került már sorra, mert időközben feleségül vette valami Ráber nevű gazdag ügyvéd, az még a smaragdláncot is kiváltotta. Ez a Ráber úr úgy tett a házasságában, mint a novíciusok, mikor szerzetesekké avatják őket: lemondott a tulajdon nevéről és újat vett föl. Ezentúl egész Budapest csak a szép Magda urának nevezte.

A szép Magda ura a székesfőváros legunalmasabb emberének hírében állott. Még a hangja is oly felháborító kenetteljesen nyikorgott, mint a kolduló barát taligájának kereke. Mindenki tökfilkónak tartotta az

ügyvéd urat, bár mindenki tudta róla, hogy ötven esztendős koráig vagy kétmilliót harácsolt össze.

Hogy miért ment férjhez Magda, az kitudódott mindjárt házassága első hónapjában, mikor is jelentős szimbolumként egy párizsi divatszámlát prezentált urának. A számla tételei között több pár csipkeharisnya is szerepelt, párja ötszáz frank. Hogy azonban Ráber úrnak mi szüksége volt a szépasszonyra, az máig is megoldatlan rejtély még. Némelyek úgy vélekedtek, hogy a reklám kedvéért vette el. Ha ilyesmi járt eszében, akkor nem is számított rosszul, mert ő nagysága gondoskodott róla, hogy az ura neve hamarosan olyan hírre kapjon, akár az Odol szájvíz.

2.

A szép Magda egy téli reggelen éppen valami új pongyolát próbált, mikor kis szalónjában megszólalt az ura nyikorgó hangja:

— Nem háborgatlak, drága nőm?

A gyöngéd hangsúlyozásból tudnivaló volt, hogy az ügyvéd úr nincs magában. Csakugyan egy elegáns és csinos fiatalúr volt vele.

— Gróf Bántelky Napoleon ő méltósága — mutatta be Ráber. És mézes mosollyal hozzátette: — Méltóságos barátom megtisztelt azzal a kéréssel, hogy mutassam be kedves nőmnek . . .

A gróf mélyen meghajolt és zavartan bocsánatért esedezett, hogy ilyen szokatlan időben háborgatja a nagyságos asszonyt. Ő nem is merészkedett volna idetolakodni, de az ő tisztelt Ráber barátja oly szeretetreméltó módon erőszakoskodott . . .

— Az uram barátai sohasem érkeznek rosszkor! — mondta némi franciás hangsúlyozással a szépasszony.

Fejedelmi leereszkedéssel odanyujtotta a grófnak két ujját, aztán helyet ajánlott neki. Az ifjú szemben ült vele, zavartan és feszesen, miközben a térdének támasztotta fényes kócsögkalapját. Olyasmit hebegett, ő roppantul boldog, hogy bemutathatja hódolatát a nagyságos asszonynak.

Ráber úr nem időzhetett sokáig velük. Ilyenkor tucatszámra várakoztak rá a kliensek, a félig és egészen megnyúzottak, valamint a megnyúzásra várakozók. Engedelmet kért tehát méltóságos barátjától és átment az irószobába. Mikor betette maga után az ajtót, a gróf egyszerre felugrott, földhöz vágta a cilinderét s azt mondta az asszonynak: Te őrült! Ő nagysága pedig olyan nevetőgörcsöt kapott, hogy térdrerogyott, majd fuldokolva végighemperedett a szőnyegen. Még a két lábával is oly hevesen nevetett, hogy a papucsa szárnyrakelt és orronkoppintotta Ráber úrnak a falon függő díszmagyaros arcképét.

Miután végleg kifogytak már a lélekzetből, Napoleon úr fölsegítette Magdát a földről és még egyszer azt mondta neki: Te őrült!... Magda pedig kétszer gyöngéden pofonütötte és azt mondta: Te meg vagy veszve!

Megint rájuk jött a kacagás. A gróf később a batisztkendőjével megtörölte könnyes szemét és bágyadt hangon lihegte:

— Hát te most komolyan úriasszony vagy, Kokó?

— A legkomolyabban.

— És ez a rettenetes fráter az urad és parancsolód ?

Magda nemes méltósággal mérte végig Napoleon urat.

— Megtiltom, hogy tiszteletlenül beszélj róla ! Ő a nevemet viseli — az egész város a szép Magda urának nevezi — és én helyt állok érte, miként a vasgyáros Derblayné asszonyért ! És azt is megtiltom, hogy engem tegezni merészelj !

— Hiszen a nagyságos asszony is tegez ! — csodálkozott Napoleon.

— Az más, fiacskám ! Én ma előkelő úriasszony vagyok, engem nem lehet tegezni. Te azonban ma is az vagy, ami voltál, egy nagyon kedves, de nagyon haszontalan siheder !

— Ohó ! — tiltakozott a gróf. — Magam is megkomolyodtam. Másfél milliót örököltem . . . hallod ! Éppen most egyeztem ki a kedves uraddal, aki az öcsémet képviseli ebben az örökösödési slamasztikában.

— Gratulálok ! — mondta Magda.

Azzal leült a fiatalúr mellé, bizalmasan megfogta mind a két kezét és gyöngéd hangon így szólt hozzá :

— Lásd, Dudus, én jól tudom ám, hogy mit forgatsz most a buksi fejedben ! Hanem, ha tartasz valamit a régi jó cimboraságunkra és ha nem akarod, hogy menten kipofozzalak a szalónomból, akkor ne mondd el azt, amit gondolsz. Ami volt, az volt. Én nem vagyok prüd és szívesen emlékszem vissza, hogy milyen becsületesen és kedvesen viselkedtél velem szemben. A jövőben azonban elválnak utaink. Én most úriasszony vagyok és az is akarok maradni.

— Kár ! — mondta Napoleon egyszerűen.

— Most pedig hordd el magadat, édes fiacskám. És ne is gyere többet ide, mert úgysem fogadnálak. Örültem, hogy láttalak, de ezzel aztán vége.

— Kár! — mondta Napoleon mégegyszer, ezúttal igen szomorú hangon.

Az ügyvéd úr visszajött. Magda ekkor fölemelkedett helyéről és elbűvölő szeretetreméltósággal mondta:

— Sajnálom, kedves gróf, hogy nem akar tovább szerény körünkben időzni. És mivel az elutazásáig nem fogjuk már egymást látni, kellemes utat kívánok méltóságodnak!

A gróf szertartásosan meghajolt és férfias bánattal a szívében távozott. A lépcsőházban így szólt magában:

— Igazán kár! Kokó volt a legkedvesebb leány, akit életemben ismertem!

3.

A szépasszony korcsolyázáshoz öltözött. Egy remekbeszabott orosz kosztümöt vett magára. Tizián Danaéja állott a nagy tükör előtt, olajzöld posztóba préselt tagokkal. A fejére tette sapkáját, karjára akasztotta korcsolyáit és miközben fehér kesztyűit gombolgatta, kinyitotta az ügyvédi irodába vezető ajtót. El akart búcsúzni az urától. Egyébként is elhatározta, hogy egy ideig nagyon szeretetreméltó lesz az urához, mert egypár kifizetetlen számla feküdt a toalett-asztalán.

Az írószobából hangos beszélgetés hallatszott. Egy nagyon alázatos női hang beszélt; olyan bágyadt és édes volt a csengése, mint az aranyé. Magda megállott az

ajtószőnyeg mögött és ösztönszerűen hallgatta, hogy mit beszél a rokonszenves hang tulajdonosa.

— Ha rólam volna csak szó, nagyságos úr, nem kérnék kegyelmet . . .

— Úgy-e, — vágott szavába az ügyvéd — mert maga egy büszke dáma! Mi?

— De édesanyám fekvő beteg és három kis testvérem van . . . Magam látom el a tejesüzletet. Rosszul megy, havonként alig hoz többet negyven forintnál, de valahogyan csak megéltünk utána. Ha ön most kitesz minket a házból és eladja mindenünket, mi lesz belőlünk?

— Fizessen és akkor benn maradhat! — vetette oda kurtán Ráber.

— Szent Isten, honnan vegyek kétezer forintot? A nagyságos úr annyit követel!

— Talán bizony nem jogos a követelés? Mi?

— Az édesapám tavaly halt meg, birtokunkat eladták és mi azt hittük, most már minden ki van fizetve . . .

— Hiszen az édesanyja neve is rajta van a váltón!

— Szegény mama mindent aláírt, amit apa eléje tett!

— Hallja, mindez engem nem érdekel ám egy cseppet sem. Nekem csak annyi a kötelességem, hogy behajtsam a rámbízott követelést.

— Nem kötelessége, mert tudom, a váltó a nagyságos úré. Harminc forintért vette meg!

Az ügyvéd haragosan csapott az asztalra.

— Elég volt! Hagyjon engem békében! Holnap reggelig vagy fizet, vagy nem. Ha fizet, akkor rendben vagyunk. Ha nem, akkor megtartatom az árverést. Alászolgája!

— Kétezer forintot ? Miből ? — sopánkodott a nő. Inkább magának beszélt, mint Rábernek.

— Nézze, — szólt most az ügyvéd — maga elég csinos leány. Próbálja meg, hátha akad valami. Az ilyen leány nem vesz éhen a nagyvárosban.

A leány jóideig hallgatott, aztán egyszerre megértette az ügyvéd jótanácsát. Szó nélkül kiszaladt az ajtón.

Ráber úr pedig nyugodtan megnyomta a csengetyű gombját.

— Jöhet más ! — mondta a belépő segédnek.

A fiatal leány jó ideig állott még a lépcsőházban. A karfába kapaszkodott és homályosuló szemekkel nézett le a mélységbe. Körülbelül tizenhat esztendős, hirtelen megnőtt szőke leány volt. Meghatóan bájos gyermek. Kék nagy szeme oly kimondhatatlanul szomorú volt, mint egy haldokló állaté. Kicsi szája körül a Mater dolorosa reménytelen fájdalma remegett.

Valaki szelíden átfogta a derekát. Egy elegáns, szép asszony állott mellette, Magda.

— Ne féljen, kisleányom, nem lesz semmi baj ! — mondta mosolyogva.

A leány megrettenve nézett rá.

— Mindent hallottam, amit odabent beszélt az öreggel. Ne féljen tőle, ő csak morog, de nem fal fel senkit. Most mondja meg nekem, kicsoda maga ?

A leány hebegve mondta meg a nevét. Kemény Rózsinak hívták. Édesapja valamikor előkelő birtokos volt, de tönkrement. Egy esztendővel ezelőtt meghalt. Azóta a család emberfeletti harcot vívott a nyomorral. Ráber egyik bérházában laktak az Üllői-út végén . . .

— Menjen nyugodtan haza és ne féljen semmitől! — bíztatta Magda. — Estig üzenetet kap tőlem.

Rózsika kezet akart neki csókolni, de ő az arcát nyujtotta feléje. Mind a kettőnek könnyes volt a szeme.

4.

— Kedves barátom, — szólt Magda az urához — egy nagy szívességre kérem. Van magának egy alperese, valami Kemény nevű özvegyasszony, akit holnap készül négy gyermekével együtt kivégezni. Arra kérem, ajándékozza nekem a nyomorultak életét!

Ráber úr fanyar arcot vágott, mintha birsalmába harapott volna.

— Édes Magda, minek megy lépre az ilyen koldus népségnek? Nagyon kérem, ne avatkozzék olyan dologba, amelyhez nem ért és amelyhez semmi köze.

Magda ráült az íróasztal szélére.

— Hát volna lelke a boldogtalanokat az utcára dobni? — kérdezte.

— Igenis volna és lesz is! — válaszolt Ráber nagy flegmával. — Ez üzleti dolog! Az üzlet olyan, mint a háború. Aki az özvegyekkel és árvákkal gondol, abból sohasem lehet győzelmes hadvezér. Vagy azt hiszi talán, hogy én a pénzt, mellyel kifizettem a maga korcsolyázókosztümjét, a jó szívemmel kerestem?

Magda megváltoztatta taktikáját. Kesztyűs kezével végigsimított az ura arcán.

— Ne izéljen hát, öregem. Maga annyi költséges szeszélyemet teljesítette már. Teljesítse még ezt az egyet és én ígérem, a jövőben szerényebb leszek. Az én szerénységem pedig bőven kamatozik magának.

— Lehetetlen ! — mondta Ráber. — Amit maga költ, az a reprezentatív kiadások rubrikája alá tartozik. Nekem szükségem van rá, hogy a feleségem jól reprezentáljon. A Keményék esetében azonban nem pénzről, hanem elvről van szó. Én elvből vagyok vaserélyű, szentimentális ötletek által be nem folyásolható ember. Nekem az a hírem, hogy irgalmatlan ügyvéd vagyok, és ha maga nem is érti meg, azért való igaz, hogy ennek a híremnek köszönhetem vagyonomat. Nos, a maga kedvéért sem engedem kikezdeni a jóhíremet !

Magda meghökkenve nézte Ráber urat. Eddig csak mint férjet ismerte, ebben a minőségében tökfilkó volt, erről nem is érdemes beszélni, most azonban ügyvédi minőségében mutatta be magát. Mint ügyvéd kemény volt és hideg, akár a gyilok pengéje.

— Ha nem akar rajtuk könyörülni, akkor magam fizetem ki tartozásukat ! — szólt haragosan az asszony.

— Megteheti, de nem az én pénzemből ! Magam ellen nem kártyázom. A tűpénzére nem adok előleget, az ékszereit pedig zár alatt tartom, amint tudni méltóztatik.

— És nem szégyel ilyen úton pénzt szerezni ? — kérdezte Magda indulatosan.

— Kedvesem, mondok magának egy titkot, amit mindenki tud, de senki sem vall be : a pénznek nincs memóriája. Biztosítom, hogy nincs ! Aki pénzt tud szerezni, az erős ember. És az erő : erény. A többi mind mellékes !

— Komolyan mondja ezt ?

— A legkomolyabban !

Magda jóideig elgondolkozva nézte urát. Szeme még könnyes volt, de szája már mosolygott.

— Köszönöm, hogy erre megtanított ! — mondta halkan.

Az ajtóban visszafordult és egy csókot vetett ura felé. Most már jókedvű volt.

— Good bye !

Szobaleányának azt mondta, hogy ma nem megy korcsolyázni. Gyalogsétát fog tenni a városban. Ahhoz azonban hamar át kell öltöznie.

5.

Már alkonyodott, mikor egy jóképű fiatalember nyitott be a Keményék üllői-úti tejesboltjába. Rózsikát találta ott, akit már ismerünk az ügyvéd irodájából. Mivel a látogató azt mondta, Keménynével volna beszéde, a leány bevezette a bolt mellett lévő kis fülkébe. A beteg asszony ágyban feküdt, a három kis gyermek pedig a hideg kályha mellett kuporgott a földön.

A látogató bemutatta magát, mint Bántelky gróf uradalmi tisztje. A méltóságos úrnak a bántelki várban megbízható kulcsárnőre volna szüksége, mivel ott sok a gondozásra szoruló családi emlék és felajánlja ezt az állást az asszonynak. Ezért hatvan forint fizetés, lakás és miegyéb jár. Hogy a tekintetes asszony most beteges, az nem baj ; odalenn az erdőben hamarosan össze fogja magát szedni. A tiszt szívesen vállalkozik rá, hogy odaszállítsa a családot. Neki különben is le kell utaznia a napokban.

A beteg asszony arca csak akkor derült föl, mikor a gazdatiszt megjegyezte, hogy a gróf édesanyja, az öreg kegyelmes asszony is ott lakik a várban. Ha

Rózsika kisasszony megnyerné a kegyelmes asszony rokonszenvét, ami igen valószínű, akkor alkalmazást nyerhetne mellette, mint társalkodónő, amiért persze külön fizetés járna. A Ráber-féle váltóval pedig ne tessék törődni, azt már rendbehozta egy magát megnevezni nem akaró jótékony hölgy.

A beteg asszony akkor jutott csak szóhoz, mikor a gazdatiszt már elment.

— Gyerekek, csoda történt, — mondta a meghatottságtól zokogva.

Rózsika is sírva fakadt.

— Igen, — mondta áhítatosan. — Csoda történt! Egy égből alászállott angyal tett csodát. Én láttam, beszéltem vele és ő meg is csókolt!

(1905.)

MARISKA
SZÉGYENT HOZ A CSALÁDRA

EGY KISFIÚ ELBESZÉLÉSE NYOMÁN

A nyáron színészek jöttek hozzánk és az arénában játszottak. Engem is elvittek kedves szüleim az első előadásra és nekem igen tetszett a János vitéz, amelyben egy boszorkány repül végig a színpadon. Kár, hogy mindig énekelnek és beszélnek a darabban. Mikor bejött Kukoricza János, egy cifra karikással a kezében, édesmama meglökte apa könyökét és azt mondta:

— Jézus Mária, te, én azt hiszem, ez a kis Milkovics Mariska Komáromból!

Édesapa megnézte a színlapot és ott az volt, hogy Balatoni Zizinek hívják Mariskát. Ez azonban csak álneve, mondta apa, mert Mariska nagyapja alispán volt és ő ezt bizonyára szégyenli.

Másnap, mise után elmentünk édesmamával a pékhez, kinél a színésznő lakott és ott kisült, hogy Mariska valóban Mariska.

— Jaj, te szegény nyomorult, — kiáltotta édesmama — hát ennyire jutottál?

— Mit tegyek, édes néni, — mentegette magát Mariska, — mikor nekem tehetségem van?

Ezen aztán sírva fakadtak mind a ketten, mert a nők szeretnek sírni és édesmama megbocsátotta Mariskának, hogy színésznő lett, Mariska pedig megfogadta,

hogy nem fog ránk szégyent hozni. Mert Mariska néni nekünk rokonunk.

Mi aztán többször is elmentünk a színházba és én elhatároztam, hogy nem leszek haramiavezér, ha nagy leszek, hanem színész. Nem is tanultam többet a mennyiségtani pótvizsgára, hanem megpróbáltam a kukoricagórén a boszorkányrepülést, ami azonban nem sikerült, mivel Visky Pista az utamban állott a fejével és én betörtem a sarkammal. De nem szívesen tettem, bár megérdemelte. Miért nem vigyázott jobban.

Mariska néni sűrűn eljárt hozzánk. Varrni és dunsztost hámozni is segített édesmamának, hogy el ne hanyagolja a háztartást, mondta édesmama és velem mennyiségtani feladatokat is csinált. Ha vendégeink voltak, akkor énekelt és táncolt a szalónban és még a főtisztelendő úr is tapsolt neki a kezével és azt mondta, hogy: Bravó. Mariska néni azt is megígérte édesmamának, hogy nem fog vendéglőben enni és hogy nem fog nadrágban szerepelni, hogy szégyent ne hozzon a családra. És Mariska néni megígérte és sírt is hozzá, mert jólesett neki a meleg szeretet, — mondta — és mert ő a színpadon is úrileány akar maradni.

Én igen megszerettem Mariskát. Szép és bátor nő volt és ha meglátogattam, kihozta a cifra karikását az udvarra és úgy csördített vele, mint egy igazi bojtár. Egy pár szép darutollat is ajándékozott nekem a kalapomra. Volt neki egy kedves kis kutyája, Bobinak hívták, az nem tudott semmit, de én megtanítottam két lábon járni és bukfencet vetni. Mariska néni ezért nagyon megdícsért és azt mondta, hogy én vagyok az egyetlen férfi, aki valamit ér, a többi mind haszontalan léhűtő. Én akkor elhatároztam, hogy még sem veszem

feleségül Visky Jolánt, ha nagy leszek, hanem inkább Mariska nénit. Ezt meg is mondtam neki és ő nevetett és megcsókolt és megígérte, hogy biztosan megvár, csak tanuljak szorgalmasan, mert egy bukott férfihoz ő nem mehet.

Eleinte édesapa is sokat járt Mariska nénihez, olyankor, mikor a kaszinóba szokott menni és mindig bonbont meg virágot vitt neki. A bonbonokat titokban nekem és a Manci húgomnak adta a néni. Mikor én édesmamának elmondtam, hogy apa a Mariskához szokott járni, édesmama erős migrént kapott és két napig nem akart ebédelni. Apa haragosan járt fel-alá az ebédlőben és így szólt :

— Csak nem hagyhatom rokoni támasz nélkül a szegény nyomorultat ?

Édesmama pedig azt mondta :

— Ismerlek már, te jómadár !

Apa ekkor vasvillaszemmel nézett rám és előkérte a mennyiségtani füzeteimet és mivel egy hibát talált, le akarta ütni a derekamat. Apa és édesmama harmadnapra szerencsésen kibékültek megint és Mariska néni most már csak elvétve jött házunkba.

Elemér bácsi azonban továbbra is eljárogatott Mariskához. Elemér bácsi édesmama fivére. Azonkívül tartalékos huszárhadnagy és monoklit visel. Tavaly megbukott a képviselőválasztáson, mert az ellenpárt árulást követett el ellene. Ő egész délután mindig ott ült Mariskánál és ha valamelyik színész jött látogatóba, akkor haragos arcot csinált. Otthon azt mondta, ő mint rokon köteles vigyázni, hogy Mariska néni szégyent ne hozzon a családra.

Egyszer reggel, mikor édesmama a templomban

volt, Elemér bácsi nálunk ült és apával cigarettázott. Én éppen matricaképeket csináltam az ablakban.

— No, mennyire vagy már a kis kényessel ? — kérdezte apa.

Elemér bácsi mosolygott, megpödörte bajuszát és így szólt :

— Lovagias ember nem beszél ilyenekről !

— Jó, jó, csak hencegj, — szólt apa — azért fogadok, hogy nem mégy vele semmire !

— Fogadjunk egy szép cigarettatárcába — mondta a bácsi.

— Gilt ! De hogyan fogsz meggyőzni, hogy vesztettem ? — kérdezte apa.

— Azt bízd csak rám !

Kezet fogtak és Elemér bácsi azt mondta :

— Gib auf den Buben acht !

— Az nem ért semmit — szólt apa.

Pedig én tudtam, hogy Mariskáról beszélnek . . .

Egy pár nap mulva kedves szüleim Becskerekre utaztak. Stanci néni ugyanis azt telegrafálta nekik, hogy siessenek halálos ágyához és ők siettek. Stanci néni ezt minden esztendőben megcselekedte, de még egyszer sem halt meg. Mikor kocsiba szálltak Mancika húgommal, édesmama azt mondta, mehetek a nagymamához aludni és megcsókolt, apa pedig azt mondta, hogy letöri a derekamat, ha valamit csinálok és szintén megcsókolt.

Estig a konyhában voltam két méntelepes katonával, aztán elmentem nagymamához. Igen szeretek nagymamánál aludni, mert ott a földön vetnek nekem ágyat és minden meg van engedve. Útközben azonban bementem Mariska néni lakásába, hogy meg-

látogassam a szegény Bobit, amely mindig egyedül volt, ha a néni színházban játszott. Bobi úgy megörült nekem, hogy majd megbolondult és én megtanítottam kétlábon visszafelé járni. Sokáig játszottam a kutyával, aztán lefeküdtünk a diványra és először Bobi aludt el, aztán én is elaludtam. Mikor fölébredtem, Mariska néni már otthon volt és egy gyertyát tartott a kezében és azt mondta:

— Hát te itt vagy? Tudod-e, hogy mindjárt tizenegy az óra?

El akartam menni nagymamához, de ő nem engedett, azt mondta, hogy álmos fővel nem mászkálhatok az utcán és hogy nagymama már régen lefeküdt. Igy hát nála kellett maradnom.

Mariska néni egy ujságlappal szépen megterítette az asztalt, szalámit és parizert adott nekem és Bobinak, sőt egy almát is kaptam és egy félpohár bort is megittunk. Vacsora után azt mondta, imádkozzam, azután levetkőztetett és rámadott egy hálóinget a magáéból és lefektetett ágyába a lábához keresztbe. És Bobi is ott feküdt. Szépen elaludtunk mind a hárman, de az ablakot nyitva hagytuk, mert meleg volt.

Álmomból egyszerre fölébredtem, mert Mariska néni megrúgott a lábával és Bobi is felébredt és ugatni kezdett. A nyitott ablakban egy férfi térdepelt. Azt hittem, hogy rabló és Mariska néni is azt hitte és elkezdett kiabálni, hogy: Ki az? Segítség!

Nem volt rabló, hanem Elemér bácsi volt. Azt mondta: Édes Mariska, ne lármázzon, mert meghallják! És azt mondta: Ne legyen olyan kegyetlen, mert szavamra mondom, főbe lövöm magamat és a vérem a maga lelkiismeretét fogja terhelni!

— Takarodjék, — kiáltotta Mariska néni, — mert fellármázom a pékeket és azok holtra verik magát!

— Nem mehetek, — motyogta Elemér bácsi, — mert emberek járnak az utcán és meglátnak!

Mariska néni azonban még jobban elkezdett visítani és Elemér bácsi kiugrott az ablakon. A néni fölkelt, betette az ablakot és megnézte az ajtót is, aztán megint lefeküdt.

— Ébren vagy? — kérdezte halkan tőlem.

De én nem feleltem. Ő is elhallgatott. De aztán hallottam, amint csendesen sírdogál a sötétségben. Nagyon megfájdult a szívem és odamásztam hozzá és Bobi is odamászott. Azt mondtam neki:

— Ne sírj, Mariska néni!

Ő azonban tovább sírt és így szólt:

— Milyen komisz nép a férfiak és ha megnősz, belőled is komisz ember lesz!

— Bizony nem lesz, — mondtam — és ha nagy leszek, letöröm az Elemér bácsi derekát!

Erre elnevette magát, megcsókolt és én elaludtam.

Mikor reggel fölébredtem, ő már talpon volt és nagy ládába csomagolta a holmiját. Reggelit adott és én azt kérdeztem tőle, itt járt-e megint Elemér bácsi?

— Miféle Elemér bácsi? — kérdezte. — Talán valami bolondot álmodtál?

Azzal tovább pakkolt és azt mondta, elmegy a társulattól, de hogy erről senkinek sem szabad szólanom.

Aztán hazaküldött, de előbb ideajándékozta nekem a cifra szép karikását.

— Neked adom, — mondta — legyen valami hasznod belőle, ha már színésznővel aludtál.

Én nagyon megörültem a karikásnak és hazavittem. Otthon nem volt semmi baj, mert a cselédek azt hitték, hogy a nagymamánál aludtam, nagymama meg azt hitte, hogy otthon aludtam.

Mikor édesmamáék megjöttek Becskerekről, Mariska néni már régen elutazott. A Náni szakácsnő azt a hírt hozta a mészárszékből, hogy valaki látta Elemér bácsit kimászni a Mariska ablakából. Azt mondta, az egész város tudja már. Édesmama rögtön migrént kapott és jajgatott, hogy Mariska néni gyalázatot hozott a családra. Apa is igen dühös volt és azt mondta, Mariska néni alamuszi és hogy ő, mint családfő, szigorú levelet fog írni Komáromba, mert mi úgy fogadtuk, mintha a tulajdon leányunk volna. Édesmama még aznap délután föltette új kalapját és bejárta az egész várost és az utcán is megmondta mindenkinek, hogy Mariska néni nem is rokonunk, csak igen távoli.

Én azt hittem, apa le fogja törni Elemér bácsi derekát, de csak gyengén hátba ütötte és azt mondta neki :

— Te szerencsés kópé, te !

És édesmama azt mondta :

— Bolond volna, ha nem tenné, hiszen fiatal ember !

Ezt mind németül mondták, hogy mi gyerekek meg ne értsük.

Elemér bácsi kapott apától egy szép cigarettatárcát. Ahányszor rágyújt, mindig mosolyog és azt mondja : Haj, haj !

Nekem édesmama jóideig nem akarta megengedni, hogy a cifra karikásommal játsszam. Azt mondta, hogy Mariska néni egy perszóna. Nem is mertem soha otthon elmondani, hogy Mariskánál aludtam. Csak Viskynek mondtam meg.

Elemér bácsival azonban muszáj valamit csinálnom. Talán egy gombostűt fogok a székébe tenni.

(1906.)

A VŐLEGÉNY KUTYÁJA

I.

Alkonyatkor egy külvárosi ház előtt, a budai Városmajor tájékán, lesült arcú úriember állott meg. Nagy fekete kutyát vezetett pórázon. A ház előtt lombos kis kert volt, a rácsos kerítést pedig sűrű vadszőlő szőtte körül. A kutyás ember megnézte a házszámot és rátette kezét az ajtó kilincsére. De nem lépett be mindjárt, hanem kíváncsian nézte a vidám kis jelenetet, mely odabenn lefolyt.

A zöld gyepágy közepén fiatal nő állott és nagy szakavatottsággal igazgatta a locsoló-csövet. Ruhája ujját könyökéig fölgyűrte, szoknyáját óvatosságból a két térde közé fogta. Nemcsak odaadással, de bizonyos művészi lendülettel végezte dolgát. A sistergő vízsugárral kacskaringós íveket rajzolt a gyöpre és olykor nagylelkűen még egy utólagos zuhanyt juttatott egy-egy bokornak, amelynek lombjáról már pergett a gyöngyöző áldás. A bokrok, ha nem volnának némák, bizonyára visítottak volna örömükben, mint a gyermekek, ha megcsiklandozzák őket.

Az esőcsináló szeme megakadt a rácsos kerítésen felkúszó vadszőlőn. Az bizony egészen fakó volt az út porától.

— Szegény! — mondta félhangon.

Aztán egy merész ívvel arra irányította az áldást ontó csövet. Ezúttal azonban elhibázta dolgát. A fordulat túlmerész volt és a magasból visszahulló csöppek végigperegtek a leány arcán. Valami ijedt prüszkölést hallatott és mivel két keze már egy csurom víz volt, karjával igyekezett megtörülni arcát.

Ha a kutyás ember némi kárörömmel nézte a fiatal nő balesetét, a következő pillanatban már megkapta méltó büntetését. Az esőcsináló a szemét törülgetve, nem ellenőrizhette a vízsugár irányát és így megesett, hogy váratlan zuhany érte a rácsos ajtót és gyors menekülésre kényszerítette az embert is, a kutyáját is.

— Óvatosság, itt ember jár! — szólt hangosan a férfi.

Erre aztán a leány kiejtette kezéből a csövet és gyáván megszaladt. A következő pillanatban már el is tűnt a kertből.

2.

A feketekutyás embert, mikor belépett a házba, őszhajú asszonyság fogadta.

— Jézusom, hiszen ez Huszár! Igazán maga az, Béla?

— Én vagyok, Klára néni. Dolgom akadt Pesten és eszembe jutott, hogy meglátogatom a régi nyíri szomszédokat.

— Igazán kedves magától. Van már hat éve, hogy nem láttuk egymást.

Huszár bólintott a fejével.

— Öt vagy hat éve. Ritkán járok a városba ; csak akkor, ha muszáj ... Falusi ember vagyok, az is maradok.

Klára néni leültette vendégét, aztán csakhamar rátért arra, ami a nőket elsősorban érdekli.

— És még mindig legényember? — kérdezte tréfás, korholó hangon.

— Harmincöt éves koromig ostobaságból, azóta pedig okosságból nem házasodtam. Túl vagyok már a negyvenen.

Ebből szóvita lett, az asszonyság be akarta bizonyítani, hogy negyvenesztendő a legszebb férfikor.

— Ki az a nő, aki az imént a kertet locsolta? — kérdezte később Huszár.

— Ilonka, az unokám ... Itt jön, ni!

Ekkor lépett a szobába a locsoló nimfa. Tetőtől talpig átöltözött, de ezúttal is egyszerű nyári ruha volt rajta. Lehetett már vagy huszonöt éves. Arca nem volt sem szép, sem szabályos metszésű, de elmés és rokonszenves. Termete pedig pompás.

Félóráig elbeszélgettek azon a családias hangon, melyen az egy vármegyéből való emberek szoktak, ha összetalálkoznak a fővárosban.

— Nálunk marad vacsorára ? — kérdezte Klára néni.

Ezt illik mondani, de nem illik elfogadni. Huszár azonban minden várakozás ellenére elfogadta.

— Ha nem vagyok terhükre ...

Miközben a fiatal leány a szobaleánnyal megterítette az asztalt, Huszár így szólt magában :

— Ma látom először és mégis nagyobb hatással

van rám, mint mindazok a nők, akiket eddig láttam. Pedig nem nagyon szép és nem is túlságosan kedves. Mit jelent ez?

Mikor a leány megkérdezte tőle, meddig akar Budapesten maradni, így válaszolt :

— Ezúttal tovább . . . Talán több hétig . . . Sok minden dolognak kell a végére járnom . . .

Mielőtt vacsorához ültek, még egy vendég érkezett : egy nagyon fiatal vadászhadnagy. Huszár azt hitte, álmodik, mikor Ilona így mutatta be neki a katonát :

— Reinald báró, a vőlegényem !

Csinos, karcsú, kissé leányos képű fiú volt. Valamivel kisebb a menyasszonyánál és fiatalabbnak is látszott. Bal karján arany karperecet viselt, de ettől eltekintve rokonszenves és értelmes ember benyomását tette.

Úgy látszott, a leány nagyon szerelmes. Nem is erőlködött, hogy ezt titkolja. Puha, édes mosollyal, a gyengédségtől csillogó szemmel nézte a hadnagyot. Úgy viselkedett, mint fiatal anya a csodagyermekével szemben.

Vacsora után Huszárnak eszébe jutott, hogy találkozója van testvérbátyjával a kaszinóban.

— Meddig is marad Budapesten? — kérdezte az öregasszony.

— A reggeli vonattal indulok . . . Dolgaimat majd elvégzi a bátyám.

Elbúcsúzott a nőktől és a hadnagytól, elment a kutyája társaságában.

3.

Mégsem utazott haza. Harmadnapra megint megjelent Klára néniéknél. A hadnagyot ezúttal nem találta ott és miután jóideig elbeszélgetett, a nagymama jelenlétében így szólt Ilonkához :

— Ma látom magát másodszor, talán utoljára is. De ha nem tudnám, hogy menyasszony, megkérném a kezét.

Mosolygó szájjal mondta, mintha kötekednék a leánnyal, de azért meglátszott rajta, hogy komolyan beszél.

A nők egymásra néztek. A szobában kínos csend lett.

— Szereti a vőlegényét? — kérdezte aztán Huszár.

A leány fölemelte fejét.

— Szeretem !

— Ő is szereti magát?

— Szeret.

Megint csend lett.

— Mikor lesz az esküvőjük ?

A leány helyett az öregasszony válaszolt:

— Nem tudjuk még. Ilonkának nincs meg a házassági kauciója és a báró szülei sem gazdagok . . . De van Reinaldnak egy nagybátyja, valami udvari ember, az megígérte, hogy segít rajta . . . Reinald bízik benne . . .

Még többet is mondott volna, de Ilonka ijedt és könyörgő pillantása elnémította.

— Akkor hát Isten velük ! — szólt hosszú szünet után Huszár.

Nem marasztalták. Mikor már elment, a fiatal leány rajtakapta nagyanyját, amint a szemét törülgette.

— Mi baj, nagymama?

Az öregasszony most már hangosan elsírta magát, mintha szerencsétlenség érte volna.

— Leányom, te nem tudod, kinek adtál kosarat! Én gyermekkora óta ismerem Huszárt, ha száz unokám volna is, egyiknek sem kívánnék jobb férjet . . .

Most már könnyes lett Ilonka szeme is.

— De nagymama, ha ketten volnánk a világon, én akkor se mennék hozzá ehhez a furcsa alakhoz!

4.

Harmadnapra Klára néni levelet kapott Huszártól. A kutyája, az a nagy fekete állat, elveszett a fővárosban. Valahol a Tattersall tájékán. Huszár nagyon kedvelte az állatot és a lapokban száz forint jutalmat hirdetett annak, aki elviszi Klára néniék lakására. A levélben bocsánatot kért, hogy alkalmatlanságot szerez, de kénytelen vele, a bátyja elutazott és nincsenek a fővárosban barátai. Megjegyezte végül, hogy a kutyát Szultánnak hívják és hogy szelíd és ragaszkodó természetű. Végül tiszteletét küldte Ilonkának és Reinald báró úrnak.

5.

Egy légy megcsipi az ember nyakát . . . Az ember nem törődik vele, vérmérgezést kap és harmadnapra kiterítik. Ez nem tragikum, csak szerencsétlenség. Szinte nevetséges lenne, ha nem volna olyan lealázó

a teremtés urára nézve, aki ilyenkor érzi csak, hogy ő bizony az anyatermészetnek semmivel sem drágább gyermeke a porban mászkáló hangyánál. (Az írók igen okos emberek : kimondták, hogy a véletlen nem irodalomképes.)

Mikor Klára néniék megtudták a lapokból, hogy Huszár egy mérges légycsípés következtében meghalt, megdöbbenésük nagyobb volt, mint a gyászuk. Édes Istenem, ez csak így megy? Minden bevezetés nélkül — máról holnapra?

Este mind a ketten imádságot mondtak érte.

Reggelinél a nagymama így szólt a leányhoz :

— Különösek a gondviselés útjai ! Ha szegény Huszár mint vőlegényed halt volna meg — borzasztó lett volna ! Igy is borzasztó, de akkor még borzasztóbb lett volna !

— Szegény Huszár ! — mondta a leány.

A következő napok egyikén különös meglepetés érte a nőket. Huszár testvérbátyja megjelent náluk. Ő is olyan becsületes, egyszerű falusi ember volt, mint a megboldogult és röviden, szinte szárazan mondta el azt, amiért jött.

— Az öcsém, mikor már tisztában volt állapotával, elmondta nekem végső akaratát. Mindenét a gyermekeimre hagyta, kivéve ezt a takarékpénztári könyvecskét. Ezt Ilonkának hagyta. Szóról-szóra ezt mondta : Ha Ilonka rokonszenvvel viselkedik az emlékem iránt, akkor fogadja el ezt a pénzt. Talán megalapíthatja vele a boldogságát.

Az asszonyok csak akkor nézték meg az asztalon fekvő könyvecskét, mikor a vendégük már elköszönt.

Ötvenezer forintról szólt.

6.

— Aranyszívű ember volt! — mondta nagymama.

— Különösek a gondviselés útjai, — mondta a leány.

Vőlegényére gondolt és esküvőjükre, amelyet most már nem kellett tovább halogatniok. És mikor erre gondolt, valami édes szédülést érzett . . .

Egész délután azzal mulatott, hogy részletesen elképzelte a színpadra való jelenetet, amely majd közte és Reinald között fog lefolyni, ha elmondja a nagy újságot.

A báró azonban nem jött az este, nem is mentette ki magát. Másnap sem jött. Harmadnapra egy hosszú levél érkezett tőle. Szól pedig ez a levél — amelyhez hasonlót már nem egy leány kapott a katonavőlegényétől — ilyenformán :

Drága Ilonám!

Hónapok óta boldog álméletet éltem. Boldogság volt, de fájdalom! csak álmodott boldogság. A sors kegyetlen keze most fölébresztett és mint lovagias férfinak kötelességem, hogy levonjam helyzetemből a következtetéseket. Az én bécsi nagybátyám tegnapelőtt közölte velem, hogy anyagi helyzete rosszra fordult, most már semmiképpen sem válthatja be nekem tett ígéretét. Mikor ezt a hírt vettem, kétségbeesésem nem ismert határt. Tiszti becsületszavamra mondom : csak aggódó bajtársaim éberségén múlt, hogy öngyilkossá nem lettem. Most is megváltásnak tekinteném a halált, ha nem lebegne előttem szüleim képe, akiknek én vagyok minden reményük és egyetlen támaszuk. Nem tudom, mi

lesz most már velem. Szeretem magát és örökké szeretni fogom, de azért vagyok férfi, hogy ura legyek szenvedélyemnek. Nincs jogom hozzá, hogy tovább is kompromittáljam magát. Azért visszaadom szavát. Maga szép és jó és csakhamar meg fogja találni azt a boldogságot, amelyet én, fájdalom! nem nyujthatok magának. Mikor elolvassa ezt a levelet, én már útban vagyok Vorarlberg felé, ahová áthelyeztek. Első fölhevülésében talán pálcát fog törni fölöttem, de bízom benne, hogy idővel, ha majd higgadtabban gondolkozik, nem fogja tőlem megtagadni becsülését. Isten vele, drága Ilona, Isten vele!

A maga boldogtalan Reinaldja.

Ilonka vagy háromszor egymásután olvasta végig a levelet. Aztán gondolkozni kezdett. Ki ez az ember, aki így ír? Ki ez a Reinald báró? Egyszerre élesen maga előtt látta a karpereces fiú alakját.

Nem bánkódott, de nagyon haragudott. Nem a báróra, hanem önmagára. Hol volt a szeme? Hol az esze? Komolyan vette ezt a fajankót, szerelemről, boldogságról beszélt vele . . .

7.

— Te vagy az, kis leányom?
— Én, nagymama.
— Miért nem alszol?
— Nem tudok, nagymama.
— Mindig rágondolsz?
— Mindig, mindig!

— Pedig rossz ember volt. Hitvány ember.

— Ó csak nem hiszi, hogy arra az emberre —? Dehogy!

— Huszárra?

— Beszéljen róla, nagymama. Én csak kétszer láttam, maga régen ismerte.

— Gyermekkora óta. Erős, bátor fiú volt. Sohasem hazudott.

— Gyakran látta?

— Szomszédok voltunk.

— Szép fiú volt?

— Egészséges, erős gyerek. Nem volt szép, de mindenki szerette.

— A szép férfiak utálatosak.

— Hanem a szeme szép volt.

— Művelt ember volt, nagymama?

— Azt hiszem, a könyveket nem nagyon szerette . . .

— Az lehetetlen, nagymama! Ne mondjon már ilyet! Aki úgy gondolkozik, mint ő —! A lelki műveltség a sok olvasástól van. Biztos, hogy olvasott, csak nem hencegett vele . . .

— Éppenséggel nem volt hencegő természetű . . .

— Úgy-e, nagymama, nagyon jó ember volt?

— Aranyszíve volt. A cselédek is nagyon szerették.

— Valamit kérdeznék, nagymama, de szégyellem magamat . . .

— Kérdezz bátran, hiszen sötét van . . .

— Azt hiszi, nagyon tudott szeretni?

— Nem tudom fiam, nem emlékszem, hogy valakinek udvarolt volna.

— Az ilyen ember, ha egyszer szeret, akkor igazán szeret . . . Ó, én mindjárt megéreztem, mikor nálunk járt . . . Az ilyet megérzi az ember . . . Jóleső megnyugvás fogott el, mikor mellettem volt, olyat én még sohasem éreztem . . .

— Eredj aludni, Ilonka!

— Nagymama, írok holnap a bátyjának.

— Mit írsz neki?

— Küldjön arcképet tőle. Hiszen semmim sincs, ami ráemlékeztetne!

— Jól van, de most eredj aludni!

— Milyen színe volt a szemének, nagymama?

— Azt nem tudom . . .

— Én tudom: dióbarna . . .

8.

Megírta levelét és megjött a válasz. Arckép nincs, Huszár sohasem vétette le magát. A leányt úgy leverte ez a hír, mintha nagy szerencsétlenség érte volna.

— Nagymama, csak valamim volna, ami ráemlékeztetne!

Egy pár nap mulva egy ember jelentkezett a házban, beszélni akart Klára nénivel. Ilonka kiment a kertbe, hogy megkérdezze tőle, mit akar. Gyanús külsejű suhanc volt. Kócmadzagon nagy, lesoványodott, fekete kutyát vezetett. Ilonka csodálkozva nézte az embert és a kutyát, de aztán egyszerre megismerte az állatot.

– Szultán! — kiáltotta elálló lélekzettel.

Az eb fölemelte fejét és megcsóválta a farkát.

Mi történt a leánnyal? Szenvedélyesen térdre vetette magát a kutya mellett, két karjával átölelte lompos nyakát és könnyek között boldogan, fuldokolva kiáltotta :

— Az ő kutyája ! Az ő kutyája !

Nagymama, aki e pillanatban lépett ki a házból, megilletődve magyarázta a csodálkozó csavargónak:

— Ez a kutya a szegény leány meghalt vőlegényéé volt . . .

(1899.)

A VÖRÖSHAJÚ HÖLGY

— Vasárnap fel kell mennem Budapestre édesmamához, a nevenapja lesz — így szólt urához Stefi ő nagysága.

— Jobb szeretném, ha már szombaton menne és fenn maradna hétfő reggelig — válaszolt írásai közül Barna, a férj.

Az asszony fölkapta fejét, mint a galamb, mikor vércse kereng a dúc fölött.

— Mi az ? Mi az ? Mit szeretne maga ?

Barna elmosolyodott. Ő ismerte az ő Stefijét.

— Értsük meg egymást, szívem ! A kegyelmes úr szombatra hívta össze az Alföldi Szövetséget. Délben igazgatósági ülés, este lakoma, másnap kongresszus . . . Mint szövetségi ügyésznek, ott kell lennem.

Stefi idegesen méregette az urát. Nem mondta ugyan, de szeméből ki lehetett olvasni a gondolatát : ezt el is lehet hinni, meg nem is.

Mondom : Barna ismerte az ő Stefijét.

— Engedje meg, szívem, hogy okmányokkal igazoljam magamat. Itt a kegyelmes úr levele, — ez a meghívó, — ez pedig a bankettjegy. Rendben van ?

Az asszony kicsit elpirult.

— Hiszen én nem gondoltam semmi rosszra. Úgy lesz, ahogy mondta.

Stefi asszonyról meg kell jegyeznünk, hogy csinos, eszes, szeretetreméltó és házias asszony volt. Volt azonban egy öreg hibája : féltékeny természetű volt, féltékeny minden érthető ok nélkül, féltékeny a betegségig, az őrjöngésig, az elméleti vérengzésig. Pedig hát az ura nem is volt olyan ritka gyöngy, hogy fehér tolvajkezek kapkodtak volna utána.

Ez az asszony néhány esztendővel ezelőtt még Európa egyik legünnepeltebb hangversenyénekesnője volt.

— Két esztendő múlva különb lesz Landi Kamillánál — mondta a milánói Riccordi.

Stefi azonban egy nap, mikor már csak ki kellett volna nyújtania kezét a gazdagság és a világhír után, beleszeretett egy Barna nevű vidéki ügyvédbe. Otthagyott csapot-papot és elment Kis-Ponorra orpington-tyúkokat tenyészteni. Az ő szenvedélyes és makacs fejében már régen megérett a rögeszme, hogy neki *boldogság* kell, nem *dicsőség*.

— Tehát szombaton utazunk ? — mondta a férj. — De mi lesz Markovicsnéval ? Ő is Budapestre megy ?

— Miért érdekli ?

— Nem is érdekel, csak kérdezem.

— Nem tudom még, mi lesz vele.

Markovicsnéről is kell egy-két szót mondanom. Ő a Barnáék házában élt és senki sem tudta róla, hogy barátnője, vagy komornája-e Stefinek. Hitestársa volt ama Markovics nevű impreszáriónak, aki valamikor nagy buzgalommal verte a koncerténekesnő reklámdobját. Midőn Stefi váratlanul visszavonult a ponori tyúkok közé, Markovics mester szörnyet bukott és azóta se tudott többé talpra állani. Mostanában egy fővárosi

magánkutató iroda tagja volt — privátdetektív! Ilyen körülmények között persze nem csodálható, ha Markovicsné szívós és alattomos gyűlöletet érzett a ponori ügyvéd iránt, akiben életének gonosz démonját látta. Barna úr egész szívéből viszonozta az asszony ellenszenvét, aki állandóan nesztelen tigristalpakon kerülgette az ő házaséletének juhaklát.

Szombaton reggel Barnáék tehát szabadságot adtak a cselédnek, elzárták a házat és együtt kimentek a pályaudvarra.

A szegedi vonat félórával előbb indult, mint a budapesti és az asszony a kocsiajtóig kísérhette urát. Ölelés, csók, kendőlobogtatás, indulás. Harminc perc múlva Stefi is kényelmesen elhelyezkedett már a főváros felé induló vonaton.

Kísérjük el Barna urat a maga rövid útján. Ceglédig újságot olvasott. A ceglédi állomáson figyelmessé lett egy úriemberre, aki a szomszéd vágányon veszteglő vagón ablakát rázogatta. Megismerte Migray Jóskát, az alföldi szövetség főtitkárát és ekkor ő is sietett kinyitni a maga ablakát.

— Hát te nem mégy Szegedre?

— Onnan jövök éppen! A nagygyűlést elhalasztottuk. Az elnökünk fia megszökött egy táncosnővel és a kegyelmes úr utána iramodott . . .

— Na hiszen szép dolog! Akkor én mit csináljak Szegeden?

Barna úr a következő pillanatban fölnyalábolta bőröndjét, leugrott az induló vonatról és fölkapaszkodott a másikra, melyen a főtitkár ült. Félóra múlva megint otthon volt. Arra gondolt, hogy Budapestre megy a felesége után, de erről le kellett tennie, mert

az anyósa nem kedvelte. Éppoly kevéssé tudta neki megbocsátani, hogy a leányát elhódította a művészettől, mint Markovicsék. Bár módjában lett volna, nem is telefonált Stefinek, ismerte az asszonyt, ha az hírét veszi, hogy ő egyedül ül otthon, akkor vége a névnapi mulatságnak.

Az ügyvéd délig eldolgozgatott otthon, azután elment ebédelni az Arany Kakasba. Úgy határozta, hogy estére otthon marad, hideg vacsorára hívja barátját, a közjegyzőt és vagy tízig elkártyázgat vele. (Stefi nem szereti, ha elmegy a kaszinóba.)

Délután el is ment a közjegyzőhöz, az azonban falun járt. Emberei azt mondták, ötig biztosan megjön. Hazamenet Barna betért a Fekete Elefánt boltjába és mivel tudta, hogy a barátja nagy inyenc, a hideg felvágott mellé két üveg francia pezsgőt is vett. Éppen csomagolták a holmit, mikor Markovicsné belépett a boltba. Egy szúrós anakonda-pillantást vetett az aranynyakú pezsgős üvegekre. Az ügyvéd elmosolyodott magában, — no ez most szép dolgokat forgathat a fejében! Otthon, hogy jobban teljék az idő, szépen megterítette az asztalt az üvegfolyosón. A pezsgőt hűtőbe rakta és virágot is tett az asztalra. Örülni fog a közjegyző, ha meglátja! Azután kocsizörgést hallott az utcáról és mikor kinézett, megismerte a barátja szürkéit. Kinyitotta az ablakot, de a kocsi akkor már befordult a sarkon. Fogta tehát a kalapját és utána sietett. Az utcán, éppen a háza előtt furcsa dolog történt. A Nepomuk-szobor tövében arasznyi kis kölyök ült és tyúktojást gurítgatott a porban. Amint a gyerek fölismerte Barna úrban a helybeli munkapárt buzgó elnökét, keserű honszerelem lángolt föl keblében és zsenge

elméjével felfogván a logikai összefüggést, mely a hazaszeretet és a záptojás között van, *Abcúg pecsovics!* kiáltással odavágta a tojást Barnához és azzal nyílsebesen eliramodott.

A fiú helyesen gondolkozott, de rosszul célozott. A tojás egy úrihölgyet ért, aki éppen keresztül akart vágni a kocsiúton. Fehér ingblúzának vállát találta és a rettenetes lé — mert záptojás volt! — végigfolyt a hölgy keblén. Idegen asszonyság volt, fiatal, magas, elegáns. Haja, amely ragyogva övezte fehér, érdekes arcát, lángvörös volt. Szegény szinte elájult az ijedtségtől és az undortól.

— Ez borzasztó! Borzasztó! — kiáltotta.

Barna a fölháborodástól lángolva nézte a meggyalázott fehér selyemblúzt.

— Alávalóság! Végtelenül sajnálom az esetet, annál inkább, mert a tojás nekem volt szánva!

— Jaj, mit tegyek most már? — kérdezte síránkozó hangon a hölgy.

— Talán ki lehet tisztítani . . .

— Igen, de hol? Én senkit sem ismerek itt . . . Budapestről jöttem, nyárilakást keresni . . . Még kabátot sem hoztam magammal ebben a melegben, a legközelebbi vonattal vissza akartam megint menni . . . De így nem mehetek ki a vasúthoz!

Szegény valóban kellemetlen helyzetben volt. Barna úrnak megesett a szíve rajta.

— A baj talán nem is olyan nagy, mint első pillanatra hinné az ember. Ez itt az én házam, tessék bejönni, kérem. Akad nálunk afanizon, azzal szépen kitisztítjuk a foltot.

A vöröshajú hölgy kénytelen-kelletlen elfogadta

az ajánlatot. Barna bevezette a lakásba és szerencsésen előkerítette a tisztítószert.

— A blúzt mindenesetre le kell vetnie nagysádnak. Tessék bevonulni a feleségem szobájába. Mellette van a fürdőszoba, ott van szappan, kefe és minden egyéb.

A nő megszeppenve nézett körül.

— Egyedül van itthon ?

Barna megértette azt is, amit elhallgatott.

— Egyedül vagyok, de — úriember vagyok és ez tisztességes ház. Nagysád különben magára zárhatja az ajtót.

A vöröshajú bevonult Stefi szobájába, Barna pedig az íróasztala mellé ült, mintha az aktáival akarná igazoltatni alibijét. Tíz perc múlva azonban kissé megnyílt megint a Stefi ajtaja.

— Kérem szépen, én nem tudok bánni ezzel a szerrel. A folt most még csunyább és rosszabb szagú, mint volt. Mit csináljak ?

— Le tetszett vetni a blúzt ? — kérdezte komoly arccal az ügyvéd.

— Itt van a kezemben.

— Akkor bízza reám öt percre . . . Az afanizont is kérem.

— Oh, ha olyan szíves lenne . . .

Egy fehér kéz kinyujtotta a zubbonyt és a tubust. Barna kiment a konyhába és miután szakértően beszappanozta és kimosta a foltot, a tisztítószerrel végleg eltüntette. Ez a szép vöröshajú dáma alkalmasint művésznő — gondolta magában.

Hogy hamar megszáradjon a blúz, kiment az udvarra és a levegőben lengette, mint a fiúk az úszóruhájukat. Közben a vöröshajú nő kissé elúnhatta

magát odabenn, mert játszani kezdett a Stefi zongoráján.

Ebben a pillanatban megszólalt a kapu csöngetyűje.

— A közjegyző! — örvendezett magában Barna és sietve kinyitotta a kaput.

Nem a közjegyző volt, hanem a felesége. Stefi. Igenis. Belépett és azt mondta:

— Megcsiptelek, nyomorult!

Arca krétafehér volt, szeme haragos tűzben égett. Mellette állott Markovicsné és Markovics, a pesti magánkutató. Azok ketten is úgy remegtek a felindulástól, mint a véreb, mikor nagy vadat szimatol. Ime, elérkezett a dicső pillanat, amelyről évek óta álmodoztak! Barna le volt leplezve, Stefi ki fog ábrándulni méltatlan szenvedélyéből, bánatában vissza fog menekülni a művészet keblére, természetesen Markovics lesz az impreszáriója, lesz pénz, dicsőség és minden...

De hogyan került haza ilyen váratlanul a szép asszony? Markovicsné, mikor megpillantotta Barnát a Fekete Elefántnál, azonnal a postára sietett és telefonösszeköttetést kért a pesti anyóssal. Jelentette, hogy az ügyvéd úr, aki állítólag két napra Szegedre utazott, titokban hazaérkezett megint és pezsgőt vitetett a lakására.

— Pezsgőt? — lehetetlen! — kiáltotta Stefi a kagylóba.

— Fusson ki a két szemem, ha nem igaz! — replikázott Markovicsné Kisponorról.

— Rögtön indulok, hazamegyek!

— Bajos lesz, a legközelebbi vonat csak este indul.

— Jaj Istenem, mit tegyek?

— Tessék az uramnak telefonálni, Markovicsnak. Ő majd szerez automobilt.

— Igen, igen! Autón megyek!

Most tehát itt voltak, a féltékenység lázában szepegő asszony és a két tanu. Az autót óvatosan a szomszéd utcában hagyták.

Stefi egyik szemével végigtapogatta a női blúzt, melyet ura a kezében tartott, aztán gépiesen, mint az alvajáró, belépett az üvegfolyosóra. Az asztal szépen meg volt terítve két személyre, a közepén virág és a hűtő, két aranynyakú butéliával. A vöröshajú hölgy azalatt odabenn éppen a Bőregér-keringőt zongorázta. Stefi mindent hallott, mindent látott. Hosszan, végtelen gyűlölettel és reménytelenül nézett az urára. Majd megszólalt idegenül csengő, rekedt hangon:

— Tehát ezért kellett engem annyi furfanggal eltávolítani hazulról? Nos, kíváncsi vagyok, miféle hazugságokat fog most kieszelni!

*

Az író itt félbeszakítja meséjét és egyenesen türelmes olvasóihoz fordul.

— Ime, itt van egy derék ember, Barna kisponori ügyvéd, aki önhibáján kívül kétségbeejtő helyzetbe került. Az író felelősségének érzetében maga is megijedt a szellemektől, melyeket fölidézett. Ti urak, akiket hasonló veszedelem érhet, ti hölgyek, akik egyszer talán szintén lakásnézőbe mentek Kisponorra, szóljatok, mit tegyen a sajnálatraméltó Barna, hogy kimeneküljön kínos helyzetéből? Mit tegyen, hogy megóvja házát a botránytól, hogy megmentse a vöröshajú

hölgy szeplőtlen becsületét és hogy bebizonyítsa a maga ártatlanságát ?

Itt cselekedni kell, még pedig tüstént ! Ha Barna elhibázza a dolgát, akkor emberi hatalom nem drótozza össze többé családi boldogságának cserepeit. Mit mondjon ? Stefi őnagysága nem fogja elhinni az igazságot, különösen akkor nem, ha meglátja majd a zongorázó hölgy vörös haját és fehér karjait.

Szerencse, hogy az én Barnám fiskális, még pedig a csavaros eszűek fajtájából való. Ő tudja, hogy vannak helyzetek a házasember életében, mikor bűnt követ el, ha igazat mond.

— Ezért kellett engem annyi furfanggal eltávolítani hazulról? — mondta Stefi. És hozzátette :

— Nos, kíváncsi vagyok, miféle hazugságokat fog most kieszelni ?

Odalép tehát Stefi őnagysága elé, lehajtja a fejét és komor ábrázattal mondja :

— Tetten értek, nincs értelme a tagadásnak. Bevallom, igenis, egy nő van odabenn és az a nő — a szeretőm !

Stefit leütötte ez a cinizmus a lábáról. Ájultan roskadt egy székre, a terített asztal mellé. Markovicsné az orra alá tartotta az angol sót, melyet már az autóban is sűrűn használt.

Markovics belépett a nappaliba, Barna utánament.

— Markovics, — mondta halkan az ügyvéd, — furcsa, de való, nekünk most közös az érdekünk. Én válni akarok Stefitől és el akarom venni a szeretőmet. Egy nagy bankár lánya, egypár milliója van ! Hiszen érti !... Maga most már koncertturnét rendezhet Stefivel.

— Annál jobb ! — vélekedett Markovics.

— A dolog azonban nem olyan egyszerű, mint maguk hiszik. Az asszony szeret ugyan, de fél a botránytól. Nem akarja otthagyni a családját. Tagadni fog és én, mint gavallér ember — maga ezt be fogja látni — nem bizonyíthatok ellene.

— Majd bizonyítunk *mi!* — mondta Markovics.

— Mit bizonyíthatnak? Hogy itt találtak egy nőt, aki levetette a blúzát? No, csak várja meg, hogyan fogja ezt őnagysága a bíróság előtt kimagyarázni! Mese asszony az! Minden versre tud kádenciát! Meglássa: hosszú, csúnya per lesz belőle és senki sem tudja, hova lyukad majd ki a királyi kúria. De ha maga reám hallgat, akkor öt perc mulva a kezébe adok minden bizonyítékot. Akkor aztán símán végezhetünk.

— Hogyan gondolja? — kérdezte a detektív.

— Ugy, hogy maguk hárman, a feleségemmel együtt, jöjjenek be ide és hallgassák meg, miket beszélek a szeretőmmel. Ő nem is sejti, hogy maguk itt vannak és én úgy vezethetem a beszélgetést, ahogyan nekem tetszik.

Markovics jónak találta az ötletet. Veszedelem nincs benne. Ő nagysága nem illanhat el, mert az óvatos Markovics magához vette a kapukulcsot. A detektív vállalkozott rá, hogy megnyeri Stefi asszonyt. Barnáné némi kapacitálás után ráállott; kegyetlen élvezetet várt attól, hogy *mindent* megtudjon és hogy turkáljon a sebeiben. A blúzt azonban, amelyet már előbb kiragadott Barna kezéből, most is a hóna alatt szorongatta, jobbjával pedig erősen fogta az ura kabátját, nehogy beszökhessen a szeretőjéhez.

Mind a négyen lábujjhegyen a belső szobába men-

tek. Barna diszkrétül bekopogtatott az ajtón, a többiek visszafojtott lélekzettel lesték, mi lesz ?

A zongora elhallgatott, az ajtón keskeny rés támadt.

— Tiszta a blúz ? — kérdezte egy kellemes csengésű női hang.

Barna : Sajnálom, nagyságos asszonyom, nem sikerült kivennem a záptojás foltját.

A vöröshajú : Jézusom, mihez kezdjek most ?

Barna : Legjobb lesz, ha megvárjuk a feleségemet. Üzenetet kaptam, hogy egy pár perc mulva itthon lesz, ő bizonyára segíteni fog a baján.

A vöröshajú : A nagyságos asszony hazajön ? No, hála Istennek ! Az ilyesmit mi nők könnyebben el tudjuk végezni. Akkor hát várjuk meg. De most jut eszembe, én mostanig sem tudom, kinek a házában vagyok ?

Barna : Bocsánat, elfelejtettem bemutatkozni. A nevem Barna. Ügyvéd vagyok.

A vöröshajú : Most már meg kell mondanom, úgy-e, hogy én ki vagyok ? Arady Mártonné, az uram vezérkari őrnagy. Vannak gyermekei ?

Barna : Sajnos, nincsenek.

A vöröshajú : Ezt különben tudhattam volna ; észrevettem az üvegfolyosón, hogy az asztal két személynek van terítve.

Barna : Nem a feleségemnek terítettem, őt mára nem vártam haza . . . hanem egyik barátomnak, a közjegyzőnek. A nagyságos asszonynak vannak gyermekei ?

A vöröshajú : Három ! Két fiú és egy kisleány. Ha találok megfelelő nyári lakást, akkor keresni fogom az alkalmat, hogy megismertessem magukat az urammal.

Barna: Hogyan, a baleset után, amely érte, még lesz kedve visszajönni városunkba?

A vöröshajú: Nem veszem azt az ostobaságot komolyan! De mondja csak kérem, miért akarta a kis kölyök magát záptojással megdobálni?

Barna: Az idén viharos választásunk volt — tetszik tudni — magam is egyik pártnak buzgó kortese voltam . . .

A vöröshajú: Értem! Az én blúzom tehát egy politikai merénylet áldozata lett.

Barna: Igazán sajnálom, hogy a nekem szánt dobás nagyságodat érte . . . De, ha nem csalódom, már jön a feleségem.

A vöröshajú: A kedves felesége meglehetősen furcsa helyzetben fog itt találni, azt gondolhatja . . .

Barna: Megnyugtathatom. Az én feleségem, mint minden becsületes asszony, hisz a tisztességben s képtelen arra, hogy felebarátaival szemben igazságtalan legyen.

A vöröshajú: Egy okkal több, hogy örüljek az ismeretségnek!

Eddig tartott a párbeszédjük.

Stefi asszony ekkor félretolta az urát és maga lépett az ajtóhoz. Azt mondta:

— Itt a blúz, asszonyom. Egészen tiszta. Én Barnáné vagyok. Örülök, hogy megismerhetem.

Ebben a pillanatban Markovics, a magánkutató, aki pedig nagy darab ember volt, szédülni kezdett. A felesége hozzásietett és az orra alá tartotta az angol sót.

(1910.)

ŐRÜLT AZ ERDŐBEN

I.

Andris úr soha még olyan békésnek nem látta a tájékot, mint azon a júliusi reggelen. Az égboltozaton fehér felhők vonultak, szeliden és ájtatosan, mint a templomba induló szűz leányok. Az erdő is olyan ünnepi kedvében volt, mintha tudná, hogy ma vasárnap van. A fiatal fenyők közt halk és édes szellő sóhajtozott, alkalmasint az a bizonyos zefír, amellyel a régi költőknek annyi bajuk volt. Valahol vadgalamb búgott.

Andris egyedül bandukolt az erdei úton, nem gondolt semmit, csak mikor a nedves homokban női cipőnyomot látott, jutott eszébe, hogy talán Csokonai Lillája járt erre.

Egyszerre azonban fölborult a vasárnap. A ragyogás hirtelen kialudt, az ünnepi csend szilánkokra szaladt és az erdőn a rémület halálfejű lovasa vágtatott végig.

Először egy magából kikelt nevelőnő szaladt ki a fák alól; fehérruhás kisgyermeket hurcolt a hóna alatt, mint valami postacsomagot.

— Jaj, fussunk, siessünk! — szepegte.

Azután egy ifjú pár törtetett keresztül a bozóton. A gavallér elől szaladt és majd feldöntötte Andrist. Arca úgy eltorzult, mint a marathoni bajnoké

az utolsó kilométernél. Hölgye a sarkában volt és szívrehatóan könyörgött, hogy Pista, édes Pista, várjon meg!

Végül egy egész majális közönsége hömpölygött le a lejtőn vad rendetlenségben, mint a megindult kőomlás, nyáriruhás nők, ingujjra vetkőzött apák, szuszogó öregek, visító gyerekek.

Zavaros beszédjükből annyit értett meg Andris, hogy őrült ember van az erdőben, őrült, aki mindenkit megöl.

Egy őrült, aki mindenkit megöl — ez éppen az Andris úr szakmájába vágott. Mert ő tulajdonképpen későn született Grállovag volt. Megvadult lovakat megfékezni, veszedelemben lévő embereket megmenteni, az üldözött ártatlanságot megvédeni, elbizakodott ficsurakat megalázni: ilyenekről álmodott ő, a magy. kir. dohányjövedéki igazgatóság hivatalában.

Keményen megsuhogtatta botját és olyan ember lépéseivel, aki tavaly az amatőr-birkózóversenyen megnyerte a középsúlyúak díját, szembement a veszedelemmel.

Az erdő mind sötétebb és mind csendesebb lett. Andris úr szíve pedig mind hangosabban kalapált. Egyszerre valami rettenetes hangzavar ütötte meg fülét. Nyerítés volt, egy megvadult kentaur nyerítése. Vagy talán kacagás, egy megátkozott lélek röhögése. Rikácsoló, gonosz, elgyötört hangok, amelyek kicsorbult késpengékként döfték át az erdő szívét.

Andris úr megállott, lábszárai megremegtek. De azután eszébe jutott, hogy ő kicsoda, és elszántan továbbment.

Az út fordulóján pad volt, a padon ember ült.

Kicsi, vézna, idősebb férfi. Hajadonfőtt volt és égő szivart tartott cérnakesztyűs kezében.

Andris megbillentette a kalapját.

— Van szerencsém! — mondta sötét arccal az erdei ember.

Andris továbbment, de öt lépést sem tett még, mikor már megint hallotta azt a rettenetes, démoni röhögést, a kentaur-nyerítést. Sarkonfordult.

— Maga nevetett így? — kérdezte szigorúan.

— Igen, én, — válaszolt a padon ülő emberke.

— És miért nevet így? — faggatta Andris.

— Mert elmebeteg vagyok, — magyarázta a másik.

És hogy súlyt adjon szavainak, fejére tett egy királyi koronát, amelyet újságpapirosból csinált magának és erdei gombákkal ékesített.

— Igen, — ismételte — elmebeteg vagyok. — És hozzátette: — Azért ne tessék félni, nem vagyok közveszélyes.

Valóban, inkább bizalomgerjesztő, mint félelmetes benyomást tett.

A két férfi egy pillanatig farkasszemet nézett.

— Ha beteg, akkor miért nem megy intézetbe? — kérdezte Andris úr jóindulatú zordsággal. — Vannak nagyon kényelmes intézetek. Az ön helyében én intézetbe mennék, nem ijesztgetném az embereket az erdőben.

— Szívesen mennék, — válaszolt a kis ember — már jelentkeztem is, de az igazgató úr hazaküldött. Azt mondja, nincs semmi bajom.

— Az igazgatónak pedig tudnia kell, — vélekedett Andris.

— Bocsánat, — mondta a másik — én tisztelem, becsülöm az igazgató úr tudományát, de az én esetemben mégis tévedett. Én föltétlenül elmebeteg vagyok.

— Miből gondolja?

— Orvos ön? — kérdezte az erdei ember.

— Igen, orvos vagyok, — füllentette Andris.

— Nos, akkor megmondom, hogy érzék-csalódásokban szenvedek. Egy héttel ezelőtt az a hallucinációm volt, hogy az én Miklós barátom megcsókolta a feleségemet. Itt, ezen a padon, ahol én most ülök. Mivel teljesen ki van zárva, hogy Miklós és a feleségem ilyet tegyenek, de mivel én másrészről a tulajdon két szememmel láttam, amint összeölelkeztek és egymáshoz szorították a szájukat, tehát világos, hogy érzékcsalódásról van szó. Nincs igazam?

Andris úr érdekesnek találta az esetet.

Odalépett az erdei emberhez, feléje nyujtotta a kezét és azt mondta : — Laczkó Andris !

A másik fölkelt és azt mondta : — Véber Károly !

Egymás mellé ültek és tovább beszélgettek.

— Én ideg- és elmespecialista vagyok, — hazudta Andris — nagyon érdekelne, ha megismerhetném az ön kórtörténetét.

Éppen ez kellett Véber úrnak ! Egy hete keresett már valakit, akinek elmondhatná a maga kórtörténetét.

2.

— Egy kis gyári vállalatom van, — kezdte — vízvezetéki, csatornázási és Véber-féle fűtési berendezésekkel foglalkozom. Polgári fogalmak szerint elég

vagyonos vagyok és van egy nyaralóm itt a közelben.

Öt esztendővel ezelőtt, június 7-én, nevezetes éjjeli kalandom volt, amely fordulatot adott egész életemnek. A Margitszigetről jöttem haza és a hídon elcsíptem egy fiatal leányt, aki éppen a Dunába akart ugrani. Féllábával már átmászott a korláton.

Miközben vigasztalgattam és vallattam, szegény gyermek elmondta, miért utálta meg életét. A nagynénje, akinél élt, — a leány ugyanis árva volt — el akarta adni valami gazdag vén kéjencnek... mert ilyen dolgok is történnek ebben a városban, kérem! És ő, szegényke, inkább a halált választotta, mint a gyalázatot.

Minek szaporítsam a szót? Elég annyi: gondjaimba vettem az árvát, egyelőre nevelőintézetbe adtam. Két év mulva már végleg kinőtt az iskolából és mivel nem tudtam vele mit kezdeni, elhatároztam, hogy férjhez adom. A könyvelőm, egy nagyon derék fiatalember, vállalkozott rá.

A lakodalom napján azonban a menyasszony sírva fakadt és azt mondta, ő nem tud férjhez menni sem a könyvelőhöz, sem máshoz, ő egyáltalában nálam szeretne maradni, mindig csak nálam, mint a cselédem vagy a kiskutyám, és ha ezt nem engedem meg neki, akkor visszamegy megint a Dunába.

Mit mondjak még? Három hónap mulva már az én feleségem volt Kutyuska. (Ezt a becéző nevet ő választotta magának.)

A mélyen tisztelt főorvos úr azt kérdezi, boldog voltam-e? Olyan boldog, hogy jó emberré lettem. Nem tudtam senkit se gyűlölni, mindenkit szerettem és hogy

Kutyuskát hogyan szerettem, arról nem tudok beszélni, mert hülyeségeket mondanék, vagy sírva fakadnék.

És hogy Kutyuska boldog volt-e? Egyet mondok csak: ő az esküvőnk napjától kezdve minden este térdenállva imádkozott. Hálát adott a jó Istennek, hogy az én feleségemmé lehetett. Többet nem mondok!

Most pedig rátérek Miklós barátomra — folytatta Véber úr.

Házassági évfordulónk napján azt olvastam az újságban, hogy egy N. Miklós nevezetű ügyvédjelölt a Margithídról a Dunába ugrott. Kimentették és a Rókusba szállították. Tettének okát nem akarja bevallani.

Az az ötletem támadt, hogy magamhoz és Kutyuskához méltóan fogom megülni az évfordulót és egészen megmentem a félig megmentett embert. Elmentem a Rókusba. A fiatalember eleinte szóba se akart velem állni. — Úgyis minden hiábavaló! — mondta. — Ha kiszabadulok innen, végezni fogok magammal, de ezúttal ügyesebb leszek.

Sokáig maradtam az ágya mellett, tőlem telhető okosan és gyengéden beszéltem vele, végül sikerült megnyernem a bizalmát és mindent bevallott. A szerencsétlen, aki fél esztendő mulva már kész ügyvéd lehetett volna, elsikkasztott egypár száz koronát, amit a főnöke rábízott. Nem tudta megtéríteni a kárt és reménytelennek látta a helyzetét.

Elszaladtam a főnökhöz és miután mindent megfizettem, bűnbocsánatot és titoktartást eszközöltem ki Miklós úr számára. Ó, látta volna szegény fiút, milyen boldog volt, milyen hálás volt! Zokogott, mint

a gyermek, és mindenáron meg akarta csókolni a kezemet.

Nem akartam félmunkát végezni és rávettem Miklóst, fogadjon el tőlem havi segítséget mindaddig, míg meg nem szerezte ügyvédi oklevelét. Ehhez végre jogom volt, nem igaz? Hiszen Miklós jóformán a fiam volt, amennyiben nekem köszönhette életét.

Hat hónap mulva ragyogó arccal lépett az irodámba és elémbe rakta a diplomáját. Én azután a nyakamba vettem a várost, fölkerestem minden ismerős gyárost és kereskedőt, és sikerült is Miklósnak annyi klienst fognom, hogy tavaly már nem is szorult az én segítségemre, hanem meg tudott élni a maga emberségéből.

Kedves főorvos úr, — folytatta Véber — csak kétféle igazi boldogság van az életben, az, amely a nő szerelméből és az, amely a férfi barátságából fakad. Engem rajongva szeretett a nőm és híven a barátom és azért olmondhatom : boldog ember voltam.

Boldogságomnak a betegségem vetett véget...

A kis Vébert annyira elérzékenyítette saját elbeszélése, hogy a szeme könnyes lett. De azután megemberelte magát, újabb szivarra gyujtott és így szólt :

— Most pedig elmondom betegségem történetét, ami nagyságodat, a kiváló elmegyógyászt, érdekelni fogja.

Feleségem tavasz óta a nyaralónkban lakik, amely itt van a közelben. Magam minden reggel bemegyek a villamoson a városba és csak estefelé jövök vissza, mikor már elvégeztem dolgaimat. Ebédelni egy sörházban szoktam, a gyár szomszédságában.

Elmult csütörtökön rosszullét fogott el a gyárban. Szédülést éreztem. Megijedtem és elhatároztam, hogy haza megyek Kutyuskához. Déli tizenkettőkor már leszálltam a villamos végállomáson, onnan gyalog feljöttem a Táborhegyre.

Az út fordulójánál észrevettem, hogy ketten ülnek a padon. Egy lilaruhás nő és egy fehér flanellnadrágos úr . . . Hopp, ez Kutyuska és Miklós! — örvendeztem magamban.

Egészen megfeledkeztem a szédülésemről, annyira jól esett, hogy együtt találom őket. Nem vettek észre és hogy megtréfáljam őket, letértem az útról, óvatosan a bokrok közé sompolyogtam és a hátukba kerültem.

Már csak öt lépésnyire voltam tőlük és ők még most sem vettek rólam tudomást. Elmélyedve beszélgettek és én mindent hallottam, amit mondtak. És minden egyes szavuk mélyen bevésődött az emlékezetembe.

Miklós. Csókolj meg, édes.

Kutyuska. Itt — most? Nem, drágám, megláthatnák.

Miklós. Hát aztán? Legföljebb megtudnák, hogy szeretjük egymást. Bűn az? Vagy szégyen?

Kutyuska. Nem, nem lehet bűn, amit mi érzünk. Boldogságunk nem lehet szégyen. Úgy érzem, hogy a hozzád való szerelmem tesz engem jó, nemes, értékes, sőt merem mondani: erényes asszonnyá. Erre büszke vagyok. Az uramat azonban kímélni akarom. Ő nem rossz ember. Nagyon sajnálom, hogy te annyira gyűlölöd őt.

Miklós. Nem gyűlölöm. De megvan a magam

külön véleménye az ő úgynevezett jóságáról. Ez a jóság nem egyéb, mint a legkomiszabb önzés!

Kutyuska. Te önző embernek tartod Vébert?

Miklós. Annak. Nyárspolgárnak, akinek egy csomó pénze van és aki ezért gondviselést akar játszani. Szatócsnak, aki kiuzsorázza a hálaérzetet. Magamról nem beszélek, de amit veled tett, az fölháborító!

Kutyuska. Megmentette életemet.

Miklós. Meg, de magának!

Kutyuska. Önként lettem a felesége.

Miklós. Ez az, amit én a kiuzsorázott hálaérzetnek nevezek. Ha Véber lelkiismeretes ember, akkor nem fogadja el ezt az áldozatot.

Kutyuska. Én nem panaszkodom. Hallottál már panaszkodni?

Miklós. Az a kérdés, szenvedsz-e?

Kutyuska. Az az én dolgom. Kérlek, ne beszéljünk erről. Nem bírom el, ha az uramat bántják. Én az ő nevét viselem. Inkább betapasztom a szádat — egy csókkal.

Megcsókolták egymást, — folytatta Véber. — Lehúnyt szemmel, egymáshoz tapadva . . . Olyan hosszú csók volt. Nem is tudtam, hogy lehet olyan hosszadalmasan csókolódzni.

Mit éreztem én a bokrok között, azt bajos volna elmondanom. De aztán egyszerre világosság támadt a fejemben. Ez nem igaz, ez tévedés! Kutyuska és Miklós? Őrültség! Én beteg vagyok — hallucinálok. És elkezdtem kacagni, olyan rémesen, mint az imént, és magamnak is hideg futott végig a hátamon.

Mikor újból körülnéztem, a pad már üres volt.

Kutyuska és Miklós vagy elszaladtak, vagy egyáltalában ott sem voltak. Ez az utóbbi a valószínű!

Hazamentem. Az asszony derült jókedvvel fogadott. Tiszta lelkiismerete a homlokára volt írva. Csak akkor ijedt meg, mikor megtudta, hogy nem jól érzem magamat. Délután eljött Miklós és estig ott ültek mellettem.

Másnap elmentem az intézetbe. Megvizsgáltak és azt mondták, menjek nyugodtan haza, nincs semmi bajom.

Hazamentem, de megnyugodni nem tudtam. Mert a helyzet a következő: vagy csókolództak az erdőben, vagy puszta képzelődés, érzékcsalódás volt. Ha csakugyan csókolództak, akkor nincs egyéb hátra, mint fölgyujtani a gyárat és a nyaralót és elpusztítani magamat.

Lehet azonban, hogy hallucináció volt. Érzékcsalódás. Lehet, hogy őrült vagyok. Mért ne? Hiszen annyi elmebeteg van! Vannak gyógyítható őrültek is. Lehet, hogy magam is meggyógyulok és megint emberi életet élhetek.

Főorvos úr, — fejezte be elbeszélését Véber — most már mindent tud. Kérem, vizsgáljon meg és mondja meg nyiltan, mit tart állapotomról. Az igazságot kérem, a teljes és leplezetlen igazságot, mert én férfi vagyok.

III.

— Kedves barátom, — szólt Andris — magának óriás szerencséje, hogy összetalálkozott velem. Az ilyen esetek, mint a magáé, az én specialitásom. Meg

fogom vizsgálni. Mutassa a nyelvét. Kissé gyanús. Most mondja hangosan : á ! Hadd lám a pulzusát . . . Nézzen a szemembe és most a térdreflekszeket . . . !

— No? — kérdezte Véber úr izgatottan.

— Szegény barátom, készüljön a legrosszabbra. Maga valóban elmebeteg. Kutyuska és Miklós nem csókolództak az erdőben, csak a maga beteg fantáziájában.

— Tudtam ! — szólt ragyogó arccal a beteg.

— Állapota komoly, de nem veszedelmes, — folytatta Andris. — Ha rám bízza magát, hat hét alatt meggyógyítom. Megint dolgozni fog a gyárában és szeretni fogja Kutyuskát.

— Teljesen megbízom a mélyen tisztelt főorvos úrban. Nagyságod a legkiválóbb elmeorvosok egyike.

— A kúra két részből fog állani. Önnek hat héten át mindennap langyos fürdőt és hideg zuhanyt kell vennie. Van a kúrának egy másik része is, azt Kutyuskával és Miklós úrral fogom megbeszélni. Miklós urat nem szabad többé látnia. Az ő egyéni fluidumja izgatja az ön idegeit.

— Újabban ezt magam is észrevettem, — mondta Véber.

— Hol beszélhetnék a feleségével és barátjával?

— Biztos vagyok benne, hogy most is együtt vannak a nyaralóban, Tábor-út 73.

— Jól van, mindjárt odamegyek, beszélek velük. Maga jól tenné, Véber úr, ha megvárna itt a padon. Jó félóra mulva itt leszek megint.

— Megvárom, főorvos úr !

— Egészen biztos, hogy most ott találom Miklós urat?

— Egészen biztos!

— Tehát a viszontlátásig!

Andris úr, a birkózóbajnok, súlyos, de ruganyos léptével megindult a Tábor-út irányába. Titokzatos és kaján mosoly ült arcán, miközben baljóslatúan megsuhogtatta vastag botját.

Véber úr a padon ült és a gyógyuló beteg meghatott és hálás pillantásával nézett utána.

(1915.)

ERÉNY ÉS BŰN

A velencei hajó jóformán üres; a hátsó födélzetén csak két heverő szék áll. Mindegyik székben egy-egy angolköpönyeges, automobilfátyolos nő fekszik. Az egyik, a szürkeköpönyeges, magas, illetőleg hosszútermetű; a másik, a kockás, kicsi. A kabinfeljárat szélfogó fala mögé vonultak és jóízűen beszélgetnek, miközben az őszi fényben ragyogó türkiszzöld eget nézik és a szél dúdolását hallgatják.

A kockás: Várják Velencében?

A szürke: Engem? Senki.

A kockás: Hova akar szállani?

A szürke: Azt — eh — még nem tudom.

A kockás (száraz humorral): Szóval: nem óhajtja a társaságomat.

A szürke: No de kérem, hogy gondolhatja...

A kockás: Én ezt értem. Velence olyan hely, mely csak rokonszenves emberek társaságában élvezhető. Az én modoromban pedig van valami, amit tolakodásnak vehet, aki nem ismer.

A szürke: Én nagyon rokonszenvesnek találom a modorát.

A kockás: Mondja csak, mágnásasszony ön?

A szürke (meghökken, hallgat, majd titokzatosan mosolyog): Mit gondol?

A kockás: Finom komornája van és angol kufferekkel utazik... Több nyelven beszél, tud parancsolni és nagyon vigyáz az egészségére... Ez mind mágnásos... De azért mégsem hiszem, hogy grófnő volna, mert az előkelősége, ha tökéletes is, öntudatosan van konstruálva.

A szürke (parányi keserűséggel a hangjában): Kitünő megfigyelései vannak.

A kockás: Ez némileg a mesterségembe vág, mert író vagyok. Nevem doktor Asztalos Olga.

A szürke: Ismert név. Ön mostanában sűrűn szerepel a lapokban.

A kockás: Beszéljünk most már önről, még nem tudom a nevét.

A szürke (egy kétségbeesett pillantást vet az ég felé, majd elszántan szól): Én... én Vámosi Bódogné vagyok. Az uram számtanácsos.

A kockás: Ön olyan Bódogné, mint én. Ha azt mondta volna, az ura tréner, talán elhittem volna. De számtanácsosné nem utazik komornával.

A szürke: Igaz, erre nem gondoltam.

A kockás: Azt hiszem, önnek egyáltalában nincs ura. Miért adja a női Lohengrint?

A szürke: Mert csakugyan olyanféle helyzetben vagyok, mint a hattyúlovag. A különbség köztünk annyi, hogy nem én, hanem ön fog elpárologni, ha kitudódik a nevem. Engem az egész kontinensen csak a keresztnevemen szoktak emlegetni. Én vagyok Lucy.

A kockás (felemelkedik székében és meglepetten néz a másikra): Lucy? A «márkiné»?

A szürke: Az, az. Szakértők úgy találták, hogy

Louis-quinze-genre vagyok és elneveztek márkinénak. Én vagyok a herceg, a gróf, a báró barátnője, — attól függ, melyikről hallott ön . . . Most pedig éljen boldogul. Én két percre lehúnyom a szememet, addig kereshet magának más széket.

A kockás: Eszem ágában sincs. Először is nagyon jól fekszem itt, másodszor nincsenek előítéleteim.

A szürke: Pedig ön jó családból való, tisztességes leány.

A kockás: Csakugyan az vagyok, amit tisztességes nőnek szokás nevezni, de nem babonából, hanem saját szabad elhatározásomból. Egyébként azt tartom, minden ember korlátlan ura a maga testének, lelkének és azt teheti magával, amit akar.

A szürke: És a női becsület?

A kockás: A nő becsülete ugyanaz, mint a férfié. Ne lopj, ne csalj, ne ölj, és a többi. De hogy valaki vacsora után teázni vagy csókolózni szokott-e, az gusztus dolga, aminek semmi köze a becsülethez.

A szürke: És ha valaki pénzért árusítja csókjait? Mi?

A kockás: Ez kétoldalú szerződés alapján történik, melybe senkinek sincs beleszólása, ha nagykorú és független emberekről van szó.

A szürke: Ön a szabad szerelem híve?

A kockás: Mint minden gondolkozó ember.

A szürke: Én is szoktam néhanapján gondolkozni, de én — bocsásson meg őszinteségemért — én utálatosnak találom ezt az elméletet.

A kockás (felpattan helyén): Utálatosnak? Ön?

A szürke (szelíden): Igen, én. Tudom, hogy mi

jár most eszében. Lucy vizet prédikál és bort iszik . . .

A kockás (visszafekszik székére, száraz hangon) : Lucy vizet prédikál és bort mér . . .

A szürke : Jól van, de mit bizonyít ez? Csak annyit, hogy Lucy bűnös és hazug teremtés. Ezt azonban nem kell rám bizonyítani, magam is készségesen elismerem. Én nem vagyok tisztességes életű nő, de becsületes gondolkozású vagyok és ha nem gyakorolhatom az erényt, legalább nem tagadom.

A kockás : Tudja, mit mondok? Ha tagadná az úgynevezett erényt, akkor becsületesebb volna, mert harmóniában volna önmagával.

A szürke : Nézze csak, Olga doktor, mondok magának valamit. Az állam megadóztatja az alkoholt, tehát hasznot húz az iszákosságból. Ez erkölcstelenség. Erkölcsösebb volna az állam, ha nyiltan hirdetné, hogy az iszákosság nemes és szép dolog?

A kockás : Én anarchista vagyok, az állam pedig szemétdomb, melyet föl kellene gyujtani, róla ne is beszéljünk. Maga azonban szép asszony, magának nemcsak testileg, de lelkileg is tisztának kell lennie.

A szürke : Ha lerántom az erény ideálját, azzal nem tisztulok meg!

A kockás : Mondja, márkiné, de őszintén mondja : komolyan veszi azt, amit női erénynek keresztelt el a középkor?

A szürke : Nagyon is komolyan. Szent és költői dolog.

A kockás : Rendesen közömbös, sok esetben alantas tulajdonság, mert egy a tudatlansággal, a gyávasággal, vagy a temperamentum-hiánnyal.

A szürke: Szörnyű dolgokat beszél! Ha közömbös tulajdonság, miért nem dobta el magától régen?

A kockás: Megtehetném, ha akarnám, de nem teszem meg, mivel nem akarom. Mindenki úgy él a jogaival, ahogyan neki tetszik, — ez a szabadság. Amit női erénynek neveznek, az a férfitársadalom perfid hazugsága, mellyel be akarja csapni a nőt. Ha a társadalom hinne az erényben, akkor nem találná nevetségesnek a legerényesebb nőt, a vénkisasszonyt. De most már én kérdezem öntől, márkiné: ha oly nagyra tartja az erényt, miért nem gyakorolja?

A szürke: Mert gyönge vagyok. Az emberiség általános végzete, hogy vannak ideáljai, amelyeket imád, de nem tud megközelíteni. Ez azonban nem az ideálok, hanem az emberek ellen bizonyít.

A kockás: Szóval: szereti az erényt, de csak plátóilag? En pedig utálom a rabnő hárem-erényét, mely a férfi nagyzoló szeszélyét szolgálja, és epedve várom a napot, mikor a nő asszonya lesz a maga testének és lelkének és mikor minden embert a jelleme és a tudása szerint fognak értékelni.

A szürke: Azon a napon, melyet emleget, meg fog halni az élet, a föld pedig jégpusztává fog átváltozni. Ha a boldogságot úgy mérik, mint a vizet a falu kútjánál, akkor az nem boldogság többé. Ki fog élni és meghalni az ilyen boldogságért? Ki lesz hőssé, költővé és gazemberré az ilyen szerelemért?

A kockás: Drága márkiné, én azt hiszem, legfőbb ideje már, hogy megszabadítsuk a világot a bolondoktól és költőktől. A szerelemben az ösztön az igazság, a költészet pedig a hazugság. Eddig van.

A szürke: Nézzen reám. Mi az én igazságom?

A kockás: Az, hogy szép nő.

A szürke: Ó nem, — a szépségem hazugság. Igazság, hogy csontváz vagyok, izmokkal és zsírpárnákkal kirakva és fehér bőrrel bevonva. Ez az ön igazsága: a boncterem igazsága. Önök az élet igazságát a halálban keresik. Tudja, mi a szerelem? Nem tudja. De én megmondom. Akadályok leküzdése, az ártatlanság, az erény, a jónevelés, a szemérmetesség, a félelem, — ezek az akadályok, melyeken szerelemmé gyullad a vágy.

A kockás: Valószínű, hogy a két nem közötti érintkezés veszíteni fog pikáns érdekességéből, ha széttörnek a bilincsek, de ne felejtse, százezer rabszolga vissza fogja nyerni szabadságát. Többek között azok a nők is, akiket a nyárspolgárias konokság bukottaknak nevez.

A szürke: Nagyon téved, ha azt hiszi, azok örülni fognak az új rendnek. Ellenkezően! Ha nincs többé erény, akkor bűn sincs, arra pedig a szerelemnek még nagyobb szüksége van, mint az erényre. De most Isten önnel! A nap lement és ilyenkor nem jó a födélzeten maradni.

A kockás: Remélem, folytatjuk Velencében ezt az érdekes beszélgetést?

A szürke: Nem lehet. Én nem akarok önnel többet találkozni. Őszintén bevallom: attól tartok, kompromittálna engem.

A kockás (felpattan székén): Én — önt?! Engedje meg, ez legalább is különös!

A szürke: Pedig úgy van! Én a sikereimet annak köszönhetem, hogy erősen nőies benyomást teszek a férfiakra.

A kockás: Rokoko-genre . . . Brüsszeli csipkékbe csomagolt angyal . . . No és aztán?

A szürke: Eltalálta: Angyal. Jó angyal, vagy bukott angyal, mindegy, csak angyal legyen. A férfiak sohasem keresik bennünk az embert, hanem mindig azt, ami fölötte vagy alatta áll az embernek. Szóval azt, amit nem értenek meg, a titkot. Én is annak köszönhetem karrieremet, hogy titokzatos ellentéteket tudtam magamban egyesíteni. Maga azonban, édes Olga doktor, erősen emberies benyomást tesz, mondhatnám: úgy hat, mint a női titok végleges megoldása. Maga tulajdonképpen egy kétlábon járó boncolóasztal. Nem, nem, magát nem vihetem magammal! Hiszen ez olyan volna, mintha a rejtvényem mellé odaírnám a megoldást. Kit érdekelne akkor a rejtvényem? Kinek kell a fehér bőröm, ha alatta látja a csontvázamat? Szóval, be fogja látni, el kell búcsúznunk egymástól.

(1910.)

NYÁRI EMLÉK

Miután elfoglaltam szobámat az új fogadóban, elsétáltam a kis kikötőbe. Mély csend, izzó hőség, fojtó szurokszag. A tenger bágyadtan csillogott, mint a bádoglap, a móló tövében veszteglő vitorlás ponyvája alatt egy banditaképű férfi borotválkozott nagy körülményességgel, künn pedig a piros nagy úszó bóján álmos sirálycsapat tollászkodott.

— Ha jól emlékszem . . .

— Igen, én vagyok, Tihanyi . . .

— Nagyon örülök !

Rőt, harcsabajszú, hosszúnyakú, dülledtszemű ember volt. Gyűrött nyersselyem ruhát viselt és acélcsatos bőrövet. Kezében kék napernyőt tartott. Nem volt kellemes külsejű ember, de kellemes emlékeket keltett föl bennem ; Zubolyt látva, Titánia királynéra gondoltam.

— És kedves felesége ő nagysága ?

— Ő is itt van. A doktorhoz ment és itt adtunk egymásnak légyottot. Maradjon velem, mindjárt itt lesz, nagyon fog örülni a viszontlátásnak.

Az olajfák árnyékában találtunk egy padot. Vártuk Ninont. Közbe úgy rémlett nekem, mintha máris érezném sajátságos parfőmjét, melyet öt esztendővel ezelőtt szívtam magamba utoljára.

Ninon, Tihanyiné, rendkívül érdekes nő volt. Egyéniség. Teozófus könyveket olvasott, bizalmasai előtt buddhistának vallotta magát és a földi élet célját a lélek fokozatos tökéletesítésében kereste. Csodálatos vonzalmat érzett a krókusz-sárga szín iránt és komoly arccal állította, hogy az embernek van asztrál teste, mely alkalom adtán el tud válni igazi testétől. Különben magastermetű, teltidomú, kreolos szépség volt. A szeme — hej a szeme! — telve volt álmatag, lappangó tűzzel, a felső ajkán pedig sokat ígérő pehely nőtt. Mivel igen szép lába volt, elvből csak áttört harisnyát viselt, ami természetesen azt a kötelezettséget rótta rá, hogy séta közben fel kellett fogni a szoknyáit. Sokat sétált, mert félt a hízástól, a kirándulásain mindig fiatal urakkal kísértette magát, legszívesebben katonatisztekkel, akiket elbájolt és meghatott túlfínomodott lelkének méla szépségeivel. A harmadik vagy negyedik kirándulás alkalmával, ha a jelölt már kellően megtisztult a szellemi fürdőben, rendszerint fölajánlotta neki önzetlen barátságát. A legcinikusabb ember megadta magát, ha a tengerben látta Tihanyinét, mert fürdőruhában ellenállhatatlan volt.

Mondanom sem kell talán, az ura igen közönséges ember volt. Az ilyen rendkívüli nő férje többnyire fajankó. Sokat szerző, de alárendelt állású ember, úgy dolgozott mint az igásló, a föllebbvalóitól félt mint tanáraitól az iskolásfiú, feleségét pedig közönséges, mondhatnám lealázó módon szerette.

Öt esztendővel ezelőtt — most minden eszembe jut megint! — két udvarlója volt Ninonnak, egy berlini író és egy magyar báró. Az írótól sohasem olvasott senki semmit, de mindenki tudta róla, hogy kedves

embere a német császárnak. Bizonyos imperialisztikus fölénnyel szokott beszélni. A báró vidéki ember volt és bár alig lehetett még harminc esztendős, mégis egy teljesen elavult mágnástípust képviselt. Úgy viselkedett és öltözködött, mint az ötven év előtti bárók. Pofaszakáll, monokli, fehérbetétes lakkcipő, hatványozott párbajképesség és a többi. Ninon akkoriban egyedül volt a fürdőn, Tihanyi úrról egyáltalában még nem tudott a világ.

És miközben az asszony előkelő és ingerlő nyugalommal szövögette az önzetlen barátság szálait, egyszerre megjelent udvarában a férje, fekete okmánytáskával a hóna alatt. A misztikus köd, mely Ninon alakját körülvette, foszladozni kezdett. Tihanyi olyan rettenetesen józan ember volt, hogy ágyúlövésnyi távolságra mindent kijózanított. A boldogtalan hagymával ette a rostélyost és ócska adomákkal alkalmatlankodott embertársainak.

— Erről eszembe jut az egyszeri polgártárs, aki Tarnopolba akart utazni . . .

Tarnopolba ! A báró és az író undorodva néztek össze. A szegény asszony hallgatott, csak mártírpillantása árulta el lelki szenvedéseit. Andromeda pillantása volt, mely a szabadító Perzeuszt várja.

Az író hamarosan el is párolgott és így a báró lett az asszony állandó kísérője. Hiszen valószínű, hogy Ninon szívesebben ajánlotta volna fel önzetlen barátságát valamilyen angolos diszkrécióval mintázott sportmágnásnak, dehát a kis fürdőhelyeken nincs nagy választék főurakban.

Én egy este Tihanyi úrral kettesben a tengerre kirúgó verandán szivarozgattam. Szélvihar pattant

föl, olyan hirtelenül mint az álmából fölriadt vadállat. A tenger fölött lobogósörényű felhőoroszlánok bömböltek.

— Hová lett a feleségem ? — kérdezte Tihanyi.

— Az imént még itt sétált a báróval.

A férj a korláthoz lépett és belekiáltott a sötétségbe :

— Ninon, Ninon !

Semmi válasz. Pedig Ninon ott ült a báróval a korlát tövében, talán két méternyire alattunk. Azt hitték, nem látjuk őket. Szép csendesen ültek, tisztes távolban egymástól és elmélázva nézték a holdat. A hold pedig olyan furcsa arcot vágott, mintha elszédült volna a vágtató felhők között. Tihanyi is fölfedezte a meglapuló párt. Egy ideig ijedten nézte őket, azután sarkon fordult.

— Úgy látszik, ő nagysága nem hallotta, — mondtam minden igaz meggyőződés nélkül.

Tihanyi lemondóan legyintett a kezével.

— Ugyan kérem, ne tartson gyereknek ! Tudom, hogy meghallotta, nagyon jó füle van. De akár a szél dudál a fülébe, akár én kiabálok, neki az mindegy.

Hosszú szünetet tartott, fölindulásával küszködött, végül ellágyulva folytatta :

— Lássa, én egész életemben csak egy dologra vágyakoztam : a családi boldogságra. Dehát nem lehet. A feleségem nem szeret, sohasem kellettem neki. Én egy közönséges fráter vagyok, egy szegény ördög, magam is csodálom, hogy az urak leülnek velem egy asztalhoz, egy ilyen senkivel . . . A feleségem pedig . . .

Megint legyintett a kezével és most már végleg abbahagyta, mert jött az asszony. Haja lobogott a szélben, fehér szoknyája csattogott és rácsavarodott karcsú lábszáraira, — igazán remek szép teremtés volt !

Mindez öt esztendővel ezelőtt történt. És most mi ketten, Tihanyi meg én, itt ültünk a fakó olajfák árnyékában, kinéztünk a tenger izzó azúr párájába és vártuk Ninont.

— Jól érzi magát ő nagysága ? — kérdeztem.

— Nagyon jól. Sohasem volt olyan jó színben, mint mostanában. A doktorhoz csak azért ment, mert meglazult a plomba a fogában.

— Meddig maradnak itt ?

— Szerdán lejár a szabadságom, akkor haza kell mennem.

— És ő nagysága ?

— Ő a világért sem maradna itt nélkülem.

— U-úgy ?

Kissé jobban elnyujtottam az úgy-ot, mint illett volna és Tihanyi elnevette magát.

— Csodálkozik ? Persze, öt évvel ezelőtt még máskép volt, de most már . . .

— Amennyire emlékszem, önök öt esztendővel ezelőtt is példás házaséletet éltek — füllentettem.

Tihanyi csendesen rázta a fejét.

— Nem, akkor még igen rosszul éltünk, és voltak napok, mikor nagyon úntam az életemet.

— És ma ?

— Ma jól élünk. A feleségem szeret. Otthonülő asszonnyá lett. Nem akar társaságba járni. Mindig csak velem akar lenni, sőt — képzelje csak ! — olykor azzal is gyanusítottam már, hogy féltékeny reám... Ő — énreám !

Tihanyi mekegve nevetett, de azért nem tudta elpalástolni meghatottságát. Magam is közel voltam hozzá, hogy elérzékenyüljek. Ez az ember szemmelláthatóan skandalózusan boldog volt.

— És mi az oka ennek a változásnak ? — kérdeztem.

— Nem tudnám megmagyarázni, bár érzem, hogy ennek be kellett következnie. Sokáig valami félreértés volt közöttünk. Azt hiszem az én hibámból. Talán nem voltam elég önérzetes ? Az asszony az enyém volt és én mégsem mertem őt egészen, lelkileg is az enyémnek tekinteni. Ez hiba volt. Ő pedig ? A nők olyan különösek ! Érzékenykedett, félreértette önmagát, nyugtalanul járt-kelt a világban, keresett valakit és nem tudta, hogy az a valaki én vagyok.

A magyarázat érdekelt, de azért nem értettem meg belőle semmit. Itt valami titoknak kell lappangania !

Most már növekedő türelmetlenséggel vártam a szép Ninont, mert úgy sejtettem, a rejtély kulcsa nála van.

Tihanyi hirtelen fölpattant ülőhelyéről.

— Ott jön ! — mondta sugárzó arccal.

Lihegve, robusztus léptekkel jött Ninon. Ti olimpusi istenek, mit műveltetek a méla Andromedával ? Öt esztendő alatt nevetségesen — nem ! — gyászosan elhízott. Arcvonásai elformátlanodtak, szinte megférfiasodtak, a felső ajkán serkenő sűrű pehely valami furcsa és exotikus kifejezést adott neki.

Köszöntöttük egymást, néhány szót váltottunk, azután megint elbúcsúztunk egymástól, mielőtt még magamhoz térhettem volna nagy meglepetésemből. Tihanyi az asszony karja alá fűzte kezét, ahogyan szerelmes vőlegények szokták.

— Viszontlátásra ! — mondta kissé hetykén.

A szerencsefi elbizakodott és kihívó mosolyával vitte haza az asszonyát.

(1910.)

A HETEDIK PACSIRTA

Az öreg író beszélte el ezt a dolgot . . .

— Egy hölgy van odakünn, — jelenti fojtott hangon az inas.

— Miféle hölgy ?

— Nem mondja meg nevét. Különben fiatal és elegáns.

— Vezesd be, de említsd meg előtte, hogy húsz perc mulva itt lesz a nővérem a gyerekeivel.

— Igenis.

Selyemsuhogás. Erős Ideál-illat. Óriási kalap. Fehér boa. Arany lorgnon gyöngyös láncon . . .

Ő nagysága meghajol, oly szertartásosan és mélyen, ahogyan csak színpadon és talán az udvarnál szokás. Mire felegyenesedik, mosolyogni próbál, de az arca kissé halovány az izgatottságtól.

— Tessék helyet foglalni !

Leül. Fölveszi arany lorgnonját és megint leejti. Úgy látom, a lánca igazgyöngyből való. Haja szőke. Sokkal lenszínűbb és nyárspolgáriasabb színű, semhogy festett lehetne. Tiszta, bájos és rokonszenvesen együgyű gyermekarc néz ki a nagy kalapja alól. Hogyan kerültek össze ezek ketten, a lenhajú gyermek és a párizsi kokottkalap ?

— Minek köszönhetem a szerencsét ?

— Ismer engem ? — kérdi.

— Az arca nagyon ismerős, de azért nem tudok visszaemlékezni.

Ő nagysága fölényesen és titokzatosan mosolyog, mintha valami nagy és édes meglepetést tartogatna a számomra.

— Hát azt tudja-e, hogy ki a Hét pacsirta ?

— Bevallom, nem.

Meghökkenve és zavartan tekint rám. Erre láthatóan nem volt elkészülve.

— A Hét pacsirta, mely a Balaton mulatóban énekel ?

— Oh, most már megismerem ! — kiáltom diadalmasan. — Tetszik tudni, a nappali öltözék teszi.

Ő megbékülten mosolyog. (Mellesleg bevallom, soha életemben nem voltam még a Balaton mulatóban. És hogy ott pacsirták is énekelnek, arról most hallottam elsőízben).

— Nagysád tehát a hét pacsirták egyike. Minden esetre a hetedik, a legfiatalabbik. Név szerint . . .

— Molly !

— Hja igen, a szép Molly !

— Tulajdonképpen Mariskának hívnak, — magyarázza naiv fontoskodással — mert pozsonyi leány vagyok. De a többiek kedvéért nekem is angollá kellett lennem . . .

— És mivel lehetek szolgálatára ?

A pacsirta arca elkomolyodik.

— Nagyon különös dolog hozott ide . . . Nem is tudom, hogyan kezdjek bele . . .

— Kezdje az elején ! És ne feledje, hogy író vagyok.

Az író pedig nem is férfi, hanem csak afféle semleges lény, akár a szabó, vagy az úszómester.

— Ön író ? Nem is tudtam ! — mondja mérsékelt érdeklődés hangján Molly kisasszony.

Most én nézek rá meghökkenve. Erre igazán nem voltam elkészülve.

— Tanácsot akarok kérni öntől, — folytatja a pacsirta.

— Tanácsot ? Az bajos lesz ! Mindenesetre szívügyről van szó ? Volt szerencsém említeni, hogy író vagyok és szívügyekhez mindenki érthet, csak az író nem . . .

— Én az ellenkezőjét gondolnám !

— Tévedésben van ! Régi tapasztalás, hogy az emberek a gyakorlatban ahhoz értenek legkevesebbet, amiről a legtöbbet elmélkednek. Aki sokat beszél a bátorságról, az rendszerint gyáva ember. Aki mindig a takarékosságot és rendet prédikálja, az előbb-utóbb sikkaszt, vagy legalább is csődbe jut. És az asszonyok senkit sem csapnak be olyan könnyen, mint az írót, aki könyveket ír róluk.

— Ez furcsa ! Némely írók annyi igazságot mondanak az asszonyokról és a szerelemről . . .

— Ne üljön fel nekik ! Semmi sem könnyebb, mint igazságokat mondani a nőkről. Én nagyon keveset érintkeztem életemben nőkkel, de azért mégis csak róluk írok. És ők maguk csodálkozva említik, hogy milyen kitünően ismerem őket . . . Bevallom, egy ideig magam is hittem a nőismeretemben és olyasmit képzeltem, hogy az velemszületett tehetségem. Amióta azonban elolvastam Nietzschét, tisztában vagyok magammal is, a nőkkel is.

— És mit mond Nietzsche a nőkről ?

— Olyasmit mond, hogy a nők annyira logikátlanok és kiszámíthatatlanok, hogy nem is lehet róluk olyat írni, ami nem illenék rájuk.

A pacsirta kissé elmosolyodott, aztán rám emelte szép szürke szemét, melynek okos és nyugodt tekintete sehogy sem illett arcának kissé gyermekes és együgyű kifejezéséhez.

— Ha úgy tetszik, hagyjuk most az irodalmat. Tudja, miért jöttem ? Valaki, akit szeretek, egy esztendő óta nagyon sűrűn emlegette előttem az ön nevét. Abból a hangból, ahogyan önről beszélni szokott, azt következtetem, hogy senkinek az ítéletére nem vet olyan nagy súlyt, mint éppen az önére . . .

— Ki az a rokonszenves valaki ?

— L. Sándor.

— Hát ismeri Sándor barátomat ?

— A kedvese voltam — mondja a pacsirta nyugodtan, bizonyos önérzettel.

— Most már nem az ?

— Tegnap óta nem. Egy esztendővel ezelőtt ismerkedtem meg vele. Akkoriban különváltan élt a feleségétől. Bizonyára tudja, hogy miért mentek szét ?

— Nem tudom, és bevallom, a dolog nem is nagyon érdekel . . .

Pedig dehogynem tudom ! Sándor barátom egy esztendővel ezelőtt éppen olyankor lépett be a felesége öltözőszobájába, mikor az asszony a híres szép vörös haját fésültette. Az volt a baj, hogy nem a fodrásznővel, hanem egy huszárkapitánnyal fésültette a ragyogó sörényét. Ő nagysága persze azt állította, hogy ártatlan tréfa az egész. A kapitány úr kifogásolta a szépasszony

hajviseletét és az «heccből« ráhagyta, mutatná meg, hogyan kell hát fésülködnie.

Sándor barátom azonban nem értette ilyenekben a tréfát. Ő bizony nem született arra, hogy rajta nevessenek. Mindenekelőtt kihívatta és nyomorékká lőtte a huszárt, aztán otthagyta az asszonyt és külön ment lakni. A válópert nem indította meg, talán azért nem, mivel keveselte a bizonyítékait ; de én a tulajdon szájából tudom, hogy sziklaszilárdan meg van győződve felesége hűtlenségéről.

— Beszéljünk magáról, tisztelt Molly nagysád !

— Én a párbaj után lettem a Sándor kedvese.

— A gézengúz elcsábította ?

— Dehogy csábított ! Nem is értem, hogyan lehet egy nőt elcsábítani ? Nekem megtetszett Sándor, és bár előtte nem volt még kedvesem, mégis magam mondtam neki, hogy szeretem . . .

Kezdett érdekelni a kis pacsirta.

— És aztán ?

— Egy esztendeig jól megvoltunk. Ő olyan ember, hogy szüksége van asszonyra, aki szereti és kényezteti, mint a gyereket, és azt hiszem, azt megtalálta bennem. A Hét pacsirtának már karácsonykor Amerikába kellett volna mennie, mert szerződésünk volt, én azonban nem akartam elhagyni Sándort és mivel a többi pacsirta nem igen tudna nélkülem boldogulni, mind a heten Budapesten rekedtünk. Igy lettünk aztán elsőrendű attrakcióból harmadrendű truppá, mert a mi mesterségünk olyan, mint a divatcikk: hamarosan megúnja a közönség . . .

— És aztán ?

— Tegnapelőtt történt a baj. Előadás után hiába

vártam Sándort. Nem jött értem. Másnap tudtam meg, hogy egész éjjel kártyázott. Nagyon sokat veszített. Úgy mondják, hogy egész vagyont. Tegnap sem jött, hanem levelet írt, melyben értésemre adta, hogy elvesztette mindenét és hogy ennek következtében szakítania kell velem . . . Én azonnal a legénylakására szaladtam, de nem találtam otthon. Meg akartam mondani neki, hogy mint szegény embert is szeretni fogom. Délután véletlenül megláttam az utcán . . . Feleségével kocsizott együtt. Ő nagysága nagyon szép volt és arca csupa mosoly és boldogság volt . . . Ettől a látványtól egészen elvesztettem az eszemet. Ekkor elkövettem életem legnagyobb ostobaságát. Megvártam, míg együtt hazaérkeztek és bementem az asszony lakására . . . A cseléd persze nem eresztett be, hanem egy levélborítékban pénzt hozott nekem az előszobába. Azt mondta, hogy a nagyságos asszony küldi. A pénzt az inas arcába vágtam és lármázni kezdtem. Rendőrért küldtek. Azt már nem vártam meg.

A pacsirta elhallgatott és mereven maga elé tekintett. Nem szeretem a női szemnek ködös és apatikus pillantását. Igy csak azok a nők szoktak pillantani, akiknek volt már dolguk a teremtés urával. Valahányszor alkalmam van megfigyelni ilyen pillantást, ösztönszerűen mindig elpirulok, még pedig az egész férfinem nevében.

— És mi lesz most ? — kérdeztem később, csakhogy megszakítsam a kínos hallgatást.

A pacsirta vállat vont.

— Hát semmi se lesz. Sándornak nem kell ellenem rendőrökkel védekeznie. Megjött már az eszem. Holnapután útra kelünk Hamburg felé, onnan Amerikába megyünk mind a heten.

Megint hosszabb hallgatásba merült.

— Molly nagysád, — mondtam később — szeretnék öntől valamit kérdezni. Attól félek azonban, tapintatlannak fog találni, pedig igazán nem akarom megsérteni . . .

— Kérdezzen csak bátran. Én nem vagyok túlságosan érzékeny.

— Volt önök közt szó pénzről ? Ön és Sándor között ?

A leány nyugodtan nézett a szemembe.

— Hogyne, hiszen egy évig kitartott. Ez csak természetes ! Ha én gazdag vagyok és szeretek valakit, aki szegény, akkor nem engedem, hogy szükséget szenvedjen. Nem igaz ?

— Tökéletesen igaz ! — mondtam meghajolva a pacsirta filozófiája előtt.

— Tudom, hogy ön mit gondol most — folytatta a leány. — Ön így gondolkodik magában : ha te a Sándor fizetett kedvese voltál, akkor nincs semmi jussod hozzá, hogy tovább is az útjába állj . . .

— Ezt nem gondolom, legalább nem így. A világ azonban . . .

— A világ azt gondolja, és a világnak igaza is van. De hiszen mondtam már, hogy nem fogok útjába állani. Nem akarok tőle semmit, már pénzt se és holnapután utazom.

— Hiszen akkor rendben van a maguk dolga.

— Egészen rendben van.

— Miféle tanácsot vár még tőlem ?

— Semmiféle tanácsot. Ha tanácsról beszéltem, az csak ürügy volt, hogy meghallgasson.

— És miért akarta nekem mindezt elmondani ?

A pacsirta zavartan nézett maga elé.

— Jóformán magam sem tudom . . . Olyasmit képzeltem, ön talán kitalálja . . .

— Jól képzelte, mert kitaláltam. Ön is tudja azt, amit mindannyian tudunk, hogy Sándor azért békült meg a feleségével, mert az asszony ki fogja fizetni a kártyaadósságait. Ő alapjában véve utálja a feleségét, de most szerelmet hazudik neki, hogy pénzhez jusson. Ön is pénzt fogadott el Sándortól, de szerette. Az önök viszonya alapjában véve erkölcsösebb volt, mint ez a felmelegített törvényes házasság. Hozzátehetem még, hogy én magát különb nőnek tartom a Sándor hitvesénél és különb embernek magánál Sándornál.

— Igazán így ítél rólam ? — kérdezte a pacsirta.

— Lelkemre mondom, így.

— És ezt meg is fogja mondani Sándornak ?

— Igérem, hogy meg.

A hetedik pacsirta fölkel, szertartásosan meghajtja magát és megindul az ajtó felé. Ott merész fogással felkapja a szoknyáit, gyermekes bájjal mosolyog és eltűnik . . .

(1905.)

GERTRUD KISASSZONY

Hajnalban száz madár csicsergett és füttyentett a kertben. A nyitott ablakon át hársfavirág és nedves széna illata áradt be a hálószobába. Katalin kinyitotta a szemét és egyszerre egészen ébren volt. Máskor tízig se kelt föl, de most egy hirtelen elhatározással kiszökött az ágyából. Néhányszor megnyomta a cselédnek szóló csöngetyű gombját, azután az ablakhoz lépett és kinézett a kertbe, melynek nedves lombját megzúgatta a reggeli szél. Az asszony az elmult napokban ok nélkül bágyadtnak és szomorúnak érezte magát. Ma boldog és vídám volt, ugyancsak ok nélkül. Vére pezsgett az édes izgalomtól, szíve pedig telve volt oktalan és fantasztikus sejtelmekkel.

— Ki fogok lovagolni! — határozta el magában. — Az erdésznél tejet iszom és a zöld tónál leheveredem a friss szénába. Olyan jó dolgom lesz, hogy a királlyal sem cserélek!

Valami neszt hallott az öltözőszobájából. Az üvegajtó függönyén keresztül meglátta Fräulein Gertrudot. A német kisasszony a reggelijét hozta. Katalin ki akarta nyitni előtte az ajtót, — hogy fog majd bámulni a németke, ha ilyen jókor már talpon látja úrnőjét! — de aztán meghökkenve eleresztette a kilincset. Gertrud az ezüsttálcával a kezében a szoba közepén állott és mereven bámult maga elé. Most kivett

valamit a kebléből, egy parányi kis üveget és tartalmát beleöntötte a tejeskannába. Az arca rettenetes volt, amint kutatva körülnézett. Ez nem volt Fräulein Gertrud, a jelentéktelen kis német leány ; ez egy idegen, félelmetesen erős és gonosz nő arca volt.

Mikor Gertrud belépett, Katalin megint mozdulatlanul és lehunyt szemmel feküdt ágyában.

— Jóreggelt, Gnädige ! — mondta a német leány.

Egymásra néztek. A német leány arca megint szerény, nyugodt és kifürkészhetetlen volt, mint mindig. Biztos kézzel tette le a tálcát. Az asszony meg egész testében remegett, mikor felült ágyában.

— A szobaleányt a kertészhez küldtem, azért hozom magam a teát — magyarázta közömbös hangon a leány.

Azzal kiment a szobából. Az asszony fájdalmasan felsóhajtott és visszahanyatlott a párnákra. Szívében jéghidegséget érzett. Méreg ! Biztos, hogy méreg van a tejben ! Gertrud meg akarja ölni ! A németke — őt ! De hát miért ? . . . Gertrud három esztendő óta volt a házában. A nagyon szőke, jelentéktelen és kötelességtudó német leányok fajtájához tartozott. Talán csinos is lehetett volna, ha nem lett volna annyira mogorva és szögletes. A cselédek gyűlölték, maga Katalin sem szerette, de azért mindenki elismerte, hogy Gertrud a háztartás lelke. És ez a leány most a halálát akarta. Madárdalos, szénaillatú, tündöklő nyári reggelen halált kevert a tejébe. Miért ?

Jóideig a rémülettől zsibbadt tagokkal feküdt ágyában. Aztán magához térítette fájdalma és elkeseredése. Kiugrott ágyából, magára kapta pongyoláját és gondolkozva járt fel-alá a szobájában. A cselédség-

nek nem szabad tudnia a dologról . . . Az ura holnap tér csak haza. Addig tehát egyedül kell határoznia és cselekednie.

Egyszerre ravasz mosoly jelent meg Katalin ajkán. Szürke macskaszeme felcsillant . . . Ó, most már tudta, mit kell tennie! Egy kulcsot keresett ki a szekrényéből, azután a szobaleányának csengetett. Megint a kisasszony jött be. A pillantás, melyet a teáscsésze felé vetett, megállította Katalin szívverését. Most vette csak észre, milyen hideg és keménynézésű szeme van a leánynak.

De Katalin azért erőt tudott venni magán.

— Nézze, édes Gertrud, magának ma végre rendet kell csinálnia a fekete kamrában — mondta mosolyogva. — Sok használható holmi van odabenn, de ha az ember keres valamit, sohasem találja meg az ezerféle lim-lom között.

A fekete kamra — Katalin maga eszelte ki gyermekkorában ezt a nevet — az öltözőszobába nyílott. Kopárfalu, sötét kis szoba volt, mely valamikor régen családi levéltár és talán kincstár gyanánt is szolgált és melyet ma lomtárnak használtak. Szőnyeggel letakart, erős tölgyfaajtó zárta el, ablak helyett egyetlen vasrácsos szelelőlyuk volt a falán.

— Mindjárt hozzáfogjak? — kérdezte Gertrud.

— Igen, mindjárt. Én addig majd megteázom.

— Hozok gyertyát.

— Nem! Sok odabenn a gyúlékony vacak. Ha nyitva hagyja az ajtót, eleget lát.

Gertrud benézett a sötét kamrába. Bizonytalan, félénk mozdulatot tett, mint az állat, mikor megsejti a csapdát. De azért bement. Katalin egy-

ideig az ajtó mellől nézte, aztán egyszerre szó nélkül rácsukta az ajtót és ráfordította a kulcsot.

Fogva van! Faltörő kos nélkül most már ki nem törhet onnan a német leány!

Katalint valósággal jókedvűvé tette saját bátorságának tudata. Mikor a tükör előtt megrázta barna sörényét, szilaj diadalmámor fogta el. Hahó, németke, ostobán csináltad a dolgodat!

Halk macskanyávogást hallott a kertből és ekkor elhatározta, hogy meg fog győződni gyanujának alapos voltáról. Egy szürke, félszemű kis parasztcica járt a bokrok közt, azt odacsalta a terraszra és megitatta a tejjel. Szinte remegett a gondolattól, hogy tévedésből vagy képzelődésből gyanusította csak a német leányt. A macska keveset ivott csak, azután el akart szaladni, de hirtelen reszketés fogta el, néhányszor körbeforgott, majd felbukott és mereven szétterpesztette a négy lábát! Ez a halál.

Az asszony megborzadt. Az undortól és a haragtól hörögve szaladt ura szobájába, a telefónhoz. Volt összeköttetésük a közeli várossal is. A járási főszolgabíróval beszélt és erélyes hangon arra kérte, küldjön csendőröket a pusztára. Hogy minek? Katalin megszeppent a kérdéstől. Szégyelte a förtelmes vádat belemondani a kagylóba. Azt füllentette, hogy valami gyémánt ékszere tűnt el és hogy egyik cselédjét gyanusítja a lopással. A főbíró azzal bíztatta, hogy a cirkáló járőrök ebédután különben is jelentkezni fognak a kastélyban, akkor majd vallatóra fogják a háznépet, Katalin pedig azt kiáltotta vissza, hogy így is jó lesz.

Némi büszkeséget érzett, hogy mindent ilyen jól

elrendezett. Kellemesen izgatta a gondolat, hogy milyen rémült arcot csinál az ura, ha holnap beavatja rettenetes titkába.

Később eszébe jutott, hogy mégis fel kellene öltöznie. Mikor belépett az öltözőjébe, egyszerre nagy félelem fogta el. Olyasmitől félt, hogy a fekete kamra ajtaja dörögve ki fog vágódni, azután üvöltő, tüzesszemű szörnyetegként kirohan a német leány. Lábujjhegyen járva, visszafojtott lélekzettel, hogy az odabent meg ne hallhassa, repülő sietséggel kapott magára valami ruhát. Közben mindig a tölgyfaajtót nézte. A kis ajtó titokzatos rettegéssel töltötte el, de ellenállhatatlanul vonzotta is. Kezébe vette a papucsát és óvatosan odasompolygott. Odabenn halálos csend volt. Vajjon mit csinál most a német leány. Sír? Imádkozik? Vagy elájult talán? Az asszony odaszorította fülét a kulcslyukhoz, jó ideig azonban csak a tulajdon szívének dobogását hallotta. De aztán egyszerre úgy rémlett neki, mintha az ajtó mögött nehéz lihegést hallana. Valakinek a lihegését, akinek a feje csak négy ujjnyira van az övétől. Ekkor vacogó fogakkal szaladt ki a kertbe.

Nem mert többet a házba menni és a cselédségnek sem mert szólni. Senkiben sem bízott és úgy érezte, veszedelem és gyalázat érhetné, ha elárulná förtelmes titkát. A kastély falán fekete kis szelelőlyuk látszott, akkora, mint egy lőrés: a kamra ablaka. Nem tudta róla szemét levenni.

A szél már elállott és a korai hőség fullasztó lett. A kastélyban és a kertben egy lélek nem mozdult. A madarak is régen elhallgattak már, csak a méhek méla zümmögése hallatszott. Az asszony egyre a

fekete ablakot nézte a hófehér falon és úgy találta, hogy a vakító napfény kísértetiesebb az éjjeli holdfénynél. Mozdulni sem mert a helyén, jóformán lélekzeni is alig.

Bármerre terelgette is gondolatait, azok mindig csak visszaszökdöstek megint Gertrudhoz. A rettenetes, titokzatos Fräuleinhoz, aki élőhalottként, némán és gonoszul lapult meg odabenn, a fekete kamra homályában.

De hát miért tette azt ? Igaz, egy idő óta vihogva susogták a cselédleányok, hogy a német kisasszony szerelmes az úrba. A Katalin urába. Az asszony maga is észrevette már a leány szemében a rajongó fényt, arcán az elragadott mosolyt, mely szinte csinossá teszi, valahányszor szóba ereszkedik vele a ház ura . . . Komolyan azonban senki sem vette hóbortját, a ház ura meg nem is tudott róla. Egészséges férfiönzésével azt is természetesnek találta, hogy Gertrud, mikor egyszer egy mellényt hímeztetett vele, két éjszakán át virrasztott a munkája mellett.

Elmult héten egy kis ízetlenség adta elő magát. Gertrud új ruhát varrt magának és reggelinél mélyen kivágott nyakkal, rövid ujjakkal jelent meg. A háziasszony némileg megbotránkozott a különös viseleten. Akinek olyan erős a kulcscsontja és olyan férfias a karja — jegyezte meg csípősen — annak különben sem ajánlatos az ilyen szabású ruha . . . Az ura is jelen volt, mikor Gertrudot így rendreutasította. Azóta mindig csak állig érő fekete apácaruhában mutatkozott a kisasszony.

Tehát ezért ? . . . Katalinon lassanként nagy szomorúság vett erőt. Dideregni kezdett a perzselő nap-

fényben. Úgy érezte, a kastély néma kőfalain keresztül valami jéghideg lehellet árad feléje . . . A szörnyű erejű gyűlölet lehellete. Ettől elhervadnak a virágok, megfakul a lomb és fájni kezd az ő szíve. Úgy érezte, hogy sohasem fogja többet lerázhatni szívéről a nyomasztó súlyt, mellyel a német leány emléke ránehezedik. Ha békóba vereti, tömlöcbe hurcoltatja, még növekedni fog a szörnyű teher . . .

Most már a foga is vacogott. Beteg volt. Reménytelen kétségbeeséssel bámult maga elé. Ki szabadítja meg ettől a tehertől ?

A szobaleánya megjelent a kertben.

— Gertrud kisasszonyt keresem . . . A kisasszony azt mondta, ő fogja rendbehozni a nagyságos asszony szobáját, de most látom, hogy nem csinált semmit . . .

A parasztleány üde hangja úgy csengett Katalin fülében, mint a hajnali harangszó. Fölemelkedett helyéről és igyekezett lerázni szívéről a gonosz lidércnyomást.

— Gertrud kisasszony ? — mondta zavartan.

Egy mentőgondolat villámlott át az agyán.

— Ó, a szegény kisasszonyunkat nagy baj érte . . . Az ímént távirat jött Németországból, hogy nagybeteg az édesanyja . . . Egy óra mulva már el kell utaznia . . . Szaladj fel a szobájába és csomagold össze a holmiját . . . Minden holmiját, mert nem hiszem, hogy visszajöhetne szegény . . .

A leány megindult és Katalin még utána kiáltott :

— Tegnap odaajándékoztam neki a kék ruhámat. Azt is pakkold be neki !

Most már megkönnyebbült. Most már tudta, hogy

mit kell tennie. Édes megnyugvással a szívében, bátran és jókedvűen lépett be az ura szobájába. Az íróasztalból kikereste Gertrud írásait, majd egy csomó bankjegyet gyűrt bele egy levélborítékba. Azzal odament a fekete kamra ajtajához. Odabenn halálos csend volt.

— Gertrud! Gertrud!

Senki sem válaszolt.

— Gertrud! Én . . . én megbocsátok magának!

A német kisasszony meg se pisszent odabent. Katalin betolta a kulcsot a zárba és dobogó szívvel kinyitotta az ajtót. Rettegve várta a fogoly sápadt arcának megjelenését. De az nem jelent meg.

— Gertrud, ne féljen semmitől! — mondta a félelemtől sírva.

Hosszú, kínos szünet után végre bemerészkedett a kamrába. A német leány lehajtott fejjel és mozdulatlanul ott állott a fal mellett.

— Gertrud! Szóljon hát, Gertrud! Édes Gertrud!

Hozzálépett és megfogta a kezét. Aztán hirtelen eleresztette megint a hideg kezet, mely inga módjára lengett tovább. A német leány nem élt már. Egy selyemszalaggal felkötötte magát a ruhafogasra.

(1906.)

HAJÓTÖRÉS A KIKÖTŐBEN

Egy legénylakás szalónja.

A lilaszínű falon halványzöld csíkok futnak végig, szabálytalan rajokban és bágyadt ívekben, mint a hullócsillagok. A szőnyeg zöld, a mennyezet fehér, a bőrbútorok egérszürkék. A kandalló tátottszájú vörösréz-szörnyeteg, mely el akarja nyelni az előtte szepegő asztalkát. Egy sárga szekrény is van a szobában. A titokzatos rendeltetésű bútor oly kínosan kuporodik a fal mellett, mintha gyomorgörcsökben szenvedne. Fülkéjében márványfej áll, mely egy agóniában lévő asszonyt ábrázol. Csillár helyett egy tucat világító üvegcsepp függ le a mennyezetről, különböző hosszúságú zsinórokon. A falon egy francia festő nagy aktja: egy sovány, vöröshajú leány.

A szalón üres; most megnyílik az előszobába vezető ajtó és belép egy hölgy. Arcán sűrű fátyolt visel. Miután óvatosan körültekintett és benézett a szomszéd szobába is, megemeli fátyolát. Arca fehér, szinte krétafehér. Haja bronzfényű a hennától. Egyébként csinos és előkelő külsejű hölgy.

A látogató körülbelül egy óráig marad a lakásban. Mivel egész idő alatt egyedül van, természetesen nem beszél egy szót sem, de annál többet elmélkedik. A következőkben megírom, milyen gondolatok fordulnak meg fejében.

*

Senki sem látott, mikor beléptem a kapun . . . A házmester sem . . . Furcsa, hogy mennyire izgatott vagyok . . . Tavaly nem féltem, pedig egész télen át idejártam . . . Akkor légyottra jöttem, a kedvesemhez és mégsem féltem . . . Ma becsületes dologban járok és a nagy izgalomtól alig tudok állani a lábamon . . . Persze, tavaly más asszony voltam és most megint más asszony vagyok . . .

Le kell ülnöm . . . Nini, ez az én kedvenc cigarettám! Rá fogok gyujtani . . . Van időm bőven és meglepetéstől sem kell tartanom. Dénes a bécsi lóversenyekre utazott és magával vitte a legényét is . . . Kész szerencse, hogy tavaly, mikor szakítottam vele, nem küldtem vissza a lakáskulcsot.

Hát ez miféle fénykép? Dénesé . . . Ezt még nem is láttam. Teremtőm, ezt az embert szerettem én? Vajjon mit szerettem rajta? Ez az üres, gőgös arc egyszerűen utálatos. Úgy találom, itt minden utálatos: a bútorok, a szőnyegek, a képek és minden, ami életem egyetlen és legnagyobb eltévelyedésére emlékeztet . . . Nem értem, hogyan szerethettem ezt az embert! Legyünk különben őszinték és valljuk be, tulajdonképpen sohasem szerettem Dénest. Mikor megismerkedtem vele, három éves özvegyasszony voltam és halálosan úntam magamat . . . Az asszonyok mind azt kodácsolták, hogy ilyen érdekes ember, olyan érdekes . . . Engem elszomorított a gondolat, hogy meg fogok vénülni, el fogok múlni, a nélkül, hogy egyszer is részem lenne az élet nagy és mély izgalmaiban . . . Nem volt szükségem szerelemre, de szükségem volt szeretőre. Szükségem volt arra a forró és rettenetes

titokra, melyet annyi mosolygó asszony rejteget a szíve mélyén...

Megbánást érzek most? Bizonyisten nem! Nem bántam meg semmit, csak restelem kissé, hogy ilyen senkire esett a választásom. Való igaz különben, hogy én Dénes iránt, mikor a kedvese voltam, közönséges emberi rokonszenvet sem tudtam érezni soha. Eleintén vonzott a romlottsága. A bűnt szerettem benne. De mire megismertem, már meg is gyűlöltem. A bátorsága nem egyéb arcátlanságnál. A szellemessége: rágalmazási düh. A fölénye pedig üres gőg. Az egész ember komédiás. Rongy. Végeztem vele!

De azért nem bántam meg semmit. Inkább örülök a kalandomnak, mert sokat tanultam. Többek közt megismertem a férfiakat... Igy én tulajdonképpen hálával tartozom Dénesnek. Neki köszönhetem, hogy méltatni tudom Bélát. Ő igazi férfi, mert teljes ellentéte Dénesnek...

Szeretném tudni, hogy szerelmes vagyok-e Bélába? Annyi bizonyos, hogy kellemes szédülés fog el, ha arra gondolok, hogy nemsokára az övé leszek. De ez még nem döntő súlyú bizonyíték... Mindenesetre el fogom magamat vele vétetni... Gyönyörű társadalmi pozicióm lesz! Hiába, ma már belátom, az igazi és egyedüli elegancia mégis csak a régi név és a nagy vagyon. Aki ezek nélkül elegáns akar lenni, az többékevésbbé szélhámos. Dénes szélhámos...

Cigarettámat elszívtam, most lássunk munkához... Ebben a sárga szekrényben őrzi leveleit. Itt tartotta az én emlékeimet is. A kulcs a zárban van! Mennyi lim-lom! A szoknyavadász prédája... tisz-

tátalan győzelmek múzeuma. Levelek, szalagok, arcképek . . . És miféle arcképek ! Förtelem !

Ez a csomag ? . . . Igen, az én leveleim ! Tizennégyet írtam összesen . . . Egy, kettő, három, — megvan mind a tizennégy ! Egy arcképet is ajándékoztam neki, meglehetősen kompromittáló dedikációval . . . Hogyan is lehettem ennyire ügyetlen ? Itt van, hála Istennek ! Ez a zsebkendő gyanús . . . Persze hogy az enyém ! Erről nem is tudtam . . . És ezeket a dolgokat nyitott szekrényben tartja !

Rendben vagyunk ! A leveleket nem is viszem haza, megégetem itt a kandallóban. Itt a gyujtó . . . Égjetek, lobogjatok, veletek elpusztul a multam is . . . Az arcképet is tűzbe. Most már por és hamu minden, ami a nyugalmamat fenyegette . . .

Érdekes dolog volna, ha végigböngészném a sárga szekrény tartalmát . . . Úgy sejtem, nem egy jóbarátnőm nevével találkoznám . . . De én nem vagyok indiszkrét ! Szegények. Azok sem rosszabbak nálam, legföllebb csak ügyetlenebbek . . . És tőlem az ellenségem sem vitathatja el, hogy ügyes vagyok . . . Most pedig gyerünk . . . Ez a bűnbarlang nem fog többet látni, arra esküszöm . . .

*

Ő nagysága, aki jól végezte dolgát, a rendezett visszavonulásra gondol. Az előszobába megy és óvatosan, minden neszt kerülve, kinyitja a lépcsőházba vezető ajtót. Jóideig fülel a résen. Odakünn halálos csend van. Most hirtelen kitárja az ajtót és ki akar lépni. A következő pillanatban rémülten visszaszökik

és gyorsan becsapja az ajtót. Annyira megijedt attól, amit odakünn látott, hogy alig tud megállni a lábán. Közben pedig ilyen gondolatok kergetőznek agyában:

— Megőrültem, vagy csak a szemem káprázott? Béla itt!? Igen, ő volt... Ott állt a lépcsőházban; mozdulatlanul, összefont karokkal és mereven nézte az ajtót... Bizonyos, hogy várt... Meglátott, mikor beléptem ide... Végem van! Elvesztem! Rettenetes ügyetlenség volt, hogy magamra csaptam az ajtót... Ezzel elárultam magamat... Most már nem fog nekem hinni... Ő annyira gyűlöli és megveti Dénest...

Egy pad van az előszobában, arra leül és jóideig mereven bámul maga elé. De aztán lassankint nekibátorodik megint...

— De vajjon igazán ő volt-e? A kapualja sötét és én mostanában annyira ideges vagyok, minduntalan rémképeket látok... Lehet, hogy valami idegen ember volt. Béla nem az az ember, aki képes egy asszony után kémkedni... Nem volna gavallér dolog és ő minden ízében úr...

Az asszony visszamegy a lakásba és óvatosan kinyitja az utcai ablakot, ő maga láthatatlanul a függöny mögött lappang. Senki sem jár az utcán.

Egyszerre halk koppanást hall. Valaki bedobott valamit az ablakon. A könnyű tárgy nekirepült a csipkés függönynek, azután leesett az ablakfülke padlójára. Mit jelent ez?

Az asszony szeme megakad valami csillogó kis holmin. Lehajlik utána, felveszi. Gyűrű. Aranygyűrű. A karikagyűrű, melyet ő adott Bélának eljegyzésük alkalmával. Most visszakapta.

(1907.)

A REGÉNYES RIZA

Nem mese, hanem valóság, hogy a Fekete kutyaboltos Riza leányáért egykor párbajt vívott két ember, egy katonatiszt és egy másik. Úgy történt, hogy az akkor még alig tizennégy esztendős, de már nagyon fejlett Rizát a boltjuk előtt «megsértette» valaki. Tulajdonképpen nem is sértette meg nagyon, inkább csak ráijesztett egy kissé, midőn kurtán-furcsán megcsipkedte gömbölyű állát. A katonatiszt véletlenül tanuja volt a jelenetnek és «megvédte» Rizát. Éles hangon rendreutasította a másikat, amiből aztán szóváltás és párbaj lett. Riza sohase látta többet a két lovagot és a párbajról is csak a helyi újság révén értesült. Ilyesmi nem történik meg minden leánnyal. Igaz, hogy a fennköltérzést, melyet a regényes kaland emléke neki okozott, némileg megzavarta az a körülmény, hogy a merénylő nevetőképű, csinos fiú volt, a nemeslelkű védő pedig bögölyszemű, hegyesorrú, epés kis öreg. A Fekete kutya szigorú ember volt és leánya soha sem mert neki említést tenni kalandjáról. A lelke mélyében ápolgatta és becézgette emlékét, mint valami édes és szent titkot és az ott csirázott-rügyezett, idővel pedig furcsa és idegenszerű virágokat hajtott. És miközben Riza

a hering- és petróleumszagú bolt homályában a szám-űzött királyleány fájdalmas és szelíd megadásával szolgálta ki a türelmetlenkedő parasztgyerekeket, addig szíve megtelt forró és kecses álmokkal, gyöngéd vágyakkal és merész reményekkel, melyek mind egy távoli világ felé vonzották. Egy távoli világ felé, ahol az emberek nem izzadnak az állati munka igájában, hanem büszke szabadságban élnek, ahol a férfiak bátor és gondtalan hősök, a nők mosolygó királynék és ahol finom és forró érzések teremnek a művészet örök verőfényében. Ezt a világot, melynek külsőségeit olvasmányaiból ismerte, a maga igazi hazájának érezte a regényes Riza.

Húsz esztendős korában rövidesen férjhez ment. Nála is éppúgy ment a dolog, mint a többi leánynál. A kántor, aki mellékesen házasságközvetítéssel is foglalkozott, eljött édesapjához és sokáig beszélgetett vele, aztán behívták az anyát is. Mikor Riza megtudta, hogy Fischer Manóról van szó, kevés gondolkodás után kijelentette, hogy kész hozzá menni. A dolog oly gyorsan és símán ment, hogy maga is meglepődött rajta.

A vőlegény komoly, munkás és példáséletű ember hírében állott. Egy kis kávépörkölő vállalata van a fővárosban, mely bizonyára jól fog jövedelmezni, ha kibővítheti a Riza hozományával. Mindez persze nem igen érdekelte a regényes Rizát, a Manó külseje azonban határozottan tetszett neki. Valaha a lovasságnál szolgált, ott fölvitte a káplárságig és ez ma is meglátszott még egyenes tartásán, felsütött vastag bajuszán és nyugodt, hallgatag modorán. A vőlegénye külsejénél is jobban vonzotta Rizát az a gondolat, hogy asszonykorában a fővárosban fog lakni. Sohasem volt még

odafenn és olyasmit képzelt, hogy az ünnepélyes palotasorok között, ahol annyi híres, gazdag és boldog ember lakik, mélységet és érdekességet nyer a legszerényebb ember élete is. Ami Fischer Manót illeti, ő ugyan vagyonosabb asszonyt is találhatott volna a Fekete kutya leányánál, ha nem lett volna a nyomorék kisfia, aki az első házasságából maradt reá. Mert özvegy ember volt.

Az esküvő után a fiatal pár a fővárosba ment, ugyanabba a lakásba, ahol Manó első felesége meghalt. Riza ott elrakosgatta a ruháit, elhelyezte virágait, kanárimadarát és könyveit. Egyebet nem is igen hozott magával faluról, mert bútor maradt elég az első asszony után és Fischernek mostanában készpénzre volt szüksége.

Hát bizony a főváros nem volt olyan, amilyennek a fiatalasszony elképzelte. Rettenetesen mocskosnak és ellenségesnek találta. Földszintes lakásuk egy négyemeletes ház udvarára nyílott. Sötét és rideg kis lakás volt. Valami szomorú, fojtó kámforszag járta át a szobákat. Riza úgy érezte magát az idegen bútorok között, mintha csak látogatóba jött volna és ösztönszerűen várta, mikor lép elő a szoba homályából az igazi háziasszony, az első feleség. Napközben nem is tudott a szobákban maradni, inkább kiült a konyhába, a cselédhez.

Az ura korán reggel elment, délben hazajött egy órára, aztán megint elment, hogy alkonyatig a dolga után járjon. Ha otthon volt, vagy mély hallgatásba merült, vagy az üzletről beszélt. Ennek az embernek olyan száraz és kemény volt a lelke, mintha fából faragták volna. Még a beszélő hangja is úgy nyikorgott, mint a gémeskút fája. Ha számolgatva ült otthon, akkor csak

sajnálta az asszony, de ha megölelte, megcsókolta, akkor irtózott tőle.

Harmadnapra megeredt az őszi eső és egy héten át mindig esett. A lakás most már délben is sötét volt, az udvar pedig olyan fekete és iszapos lett, mint a csatorna feneke. Riza nem gondolt többet sem a madarával, sem a virágaival és azok meghaltak és elszáradtak. Az asszony most már nem tudott sem enni, sem aludni. Állandóan valami hideg, reménytelen szomorúság nehezedett a szívére, a sírás örökké fojtogatta, de azért száraz maradt a szeme. Éjjel, miközben Manó mélyen lélekzett és álmában nagyokat sóhajtott, ő nyitott szemmel feküdt ágyában és azon törte a fejét, hogy miért kell neki egy teljesen idegen férfi mellett lennie. És akkor is érezte a szomorú illatot, melyet az első asszony bútorai leheltek ki magukból.

Egyszer aztán úgy érezte, hogy ez nem maradhat így tovább. El fog menni. Mindegy, hová. Talán haza, az édesanyjához. Vagy a Dunába. Vagy valami még rosszabb helyre. Itt nem maradhat tovább egy óráig sem.

Magára vette kabátját és kalapját. Már a konyhában volt, midőn megnyílt az ajtó és egy vén hordár egy gyermekkocsit tolt be. A kis Alfrédot hozta haza, a Manó nyomorék fiát. Eddig valami rokonoknál volt, Riza még nem is látta, de most hazaküldték.

Szegény kis Alfréd púpos is volt, béna is. Hófehér, keskeny kis arcából szürke, nagy szempár ragyogott Rizára.

— Te vagy az új mama, akiről beszéltek ? — kérdezte. Majd pártfogó hangon hozzátette : — Nekem tetszel és én szeretni foglak, mert szép vagy.

Riza elmosolyodott, az esküvője óta elsőízben. Kalappal a fején letérdepelt a kocsi mellé a padlóra és kíváncsian nézte a gyermeket. Semmiben sem hasonlított apjához. A szürke szép szemét bizonyára az édesanyjától örökölte, az első asszonytól, aki Riza előtt didergett itt a homályos lakásban és álmodott a verőfényről. A gyermek szeme különben a Rizáéhoz is hasonlított, mintha egy fajtából valók volnának.

A fiú hűvös kis kezével babrálva végigsímított a mostohaanyja arcán. Aztán körülnézett a szobában.

— Megvan a kardom ? — kérdezte.

— A fiókban van egy kis kard. — válaszolt Riza.

Egyszerre részvét fogta el.

— Minek neked a kard, szegény Alfréd ?

A fiú komolyan rátekintett a mostohaanyjára.

— Egyszer majd kell. Később. Akkor majd nem járok többet kocsin, hanem lóra ülök. Ellovagolok az erdőbe és megvívok a rablókkal. Egy királyleányt tartanak fogva, azt kiszabadítom és elveszem feleségül. Ha téged bánt valaki, azzal is megvívok. És ha akarod, téged veszlek feleségül, ha nagy leszek, mert te szebb vagy minden királyleánynál.

A kis fantaszta szeme ragyogott, ajka körül bájos mosoly ült. Nem lehetett tudni, hogy évődik-e, vagy elhiszi-e, amit beszél. Aztán egyszerre észrevette Riza fején a kalapot.

— Elmégy ? — kérdezte megszeppenve.

A fiatalasszony szomorú mosollyal tette le kalapját :

— Nem, most már nem megyek. Most már itt maradok.

A gyermek mosolygó hazudozása úgy világított

bele a szürke lakásba, mint a tavaszi napsugár. A szegény kis nyomorék, aki vitézi kalandokról és királyleányokról álmodozott, neki lelki rokona volt. Most már itt nem érezte magát annyira idegennek.

És így történt, hogy a regényes Riza, aki mindig meg volt róla győződve, hogy nem közönséges dolgokra született, megtalálta a maga hivatását. Ápolója lett Fischer Manó nyomorék fiának.

(1908.)

A KISASSZONY KERTJE

Jaj, de únom már a melegvérű nagy bestiákat, amelyek az erdőkben, a réteken legelésznek, tülekednek és szerelmesen bőgnek. Úgy viselkednek, mintha a világot az ő kedvükért teremtették volna. Egyet csavarok a mikroszkópon és íme, a zavaros vízcsepp mélyéből idegen, néma ázalékállatkák bukkannak fel. Derék kis protozóák, amelyek érzéketlenül mozgatják csápjaikat és közömbösen falják fel egymást. Nem szeretnek, nem örülnek az életnek és nem is fáj nekik az elmúlás.

Vég-Daruváron, ahol én kisdiák voltam, mindjárt a ráctemplom mellett, igen-igen hosszú, ódon kerítésfal áll a főutcán. A daruváriak úgy mutogatják az ócska falat, mintha nevezetesség volna.

— A kisasszony kertje!

Vén gyümölcsfák könyökölnek a falnak és blazírtan néznek ki az utcára. Alkalmasint nagyon unatkoznak odabent. Egy nagy fenyőfa is látható kívülről; messzi földön az egyetlen fenyő. A törzse olyan kopasz, mint a zászlórúd, csak a legtetején van egypár zöld ága.

A kertfal végén van a ház. A kisasszony háza!

Nagyon hosszú, alacsony épület. A teteje, miként régi házakon gyakran látható, majd kétakkora, mint a vakolatát hullató fala. Ráncosképű kis törpére emlé-

keztet, akinek nagy kucsmát nyomtak a fejébe. A ház csúcsos oromfalán kerek padlásablak van; az meg olyan, mint az ásító ember szája.

Úgy beszélik, az ódon háznak egykor, talán még a forradalom előtt, egy szélütötte vén pap volt a gazdája. A beteget húsz évig senki sem látta, csak az a kisasszony-rokona, aki ápolta. Végül is meghalt a pap és a házat kertestül a kisasszonyra hagyta. Igy lett a ház a kisasszony házává, a kert pedig a kisasszony kertjévé.

A kisasszony már akkor vénecske volt és nem gondolhatott arra, hogy férjhez menjen. De ha fiatalabb lett volna, akkor sem gondolt volna ilyesmire, mert gyűlölte a férfiakat és útálta a gyermekeket. Nem is állott szóba senki fiával Daruváron. Magában élt mogorva elzárkozottságban, egy hülye rác ember és a vén felesége társaságában.

Különös, hogy a kisasszony igen nagy tekintélynek örvendett a városkában. A sok kiskereskedő és parasztgazda között ő képviselte egyedül az arisztokráciát. Ha valaki ilyen kis pletykafészekben előkelő pozícióra akar szert tenni, akkor egyszerűen csak mély megvetést kell az egész közönséggel szemben mutatnia. Mindenki meg fogja szólni, de mindenki vágyakozni fog az ismeretsége után, az emberek zúgolódni fognak ellene, de meg fognak előtte hajolni.

A vén daruváriak egész legendákat beszéltek a kisasszony kertjéről, amelyben harminc esztendő óta nem járt közülök senki. Csodálatos bujaságú, tropikus vadonnak képzelték, ahol fantasztikus madarak röpködnek a gyermekfejnagyságú gyümölcsök alatt roskadozó fákon. A délövi madarakról szóló meséhez

egy vén páva szolgáltatta a nyersanyagot, amely pávának rekedt kiáltása néha kihallatszott az utcára. Különösen olyankor, ha esőre fordult az idő.

A daruváriak irígyelték a kisasszonyt. Azt képzelték, boldogság lehet ott járni-kelni a csodakertben, ahová más ember be nem teheti a lábát. A kisasszony sorsa azonban legkevésbbé sem volt irígylésreméltó, mert kertjét állandó ostromzár alatt tartották kisdiákok és parasztsuhancok, és a pogány határszélen álló végvár őrzése nem járhatott több gonddal, mint a kisasszony kertjéé. A kertbe ugyan nem lehetett bemászni, mert a fal fokáról borotvaélű üvegcserepek vicsorogtak a merénylő elé, a vásott gyerekek azonban köveket és tégladarabokat dobáltak a falon át, úgyhogy alkonyatkor életveszélyes volt odabenn az andalgás.

A kisasszony, akinek a rossz kölykök kimondhatatlan sok keserűséget szereztek, azzal töltötte ideje javát, hogy lesben feküdt a sarokablak függönye mögött. Amint aztán a kis mihasznák megindították a kőzáport, a kert úrnője kidugta fejét az ablakon és rikácsoló perelésével fölverte a csendes utca visszhangját. Olykor azonban megesett, hogy a fiúk egyebütt rakoncátlankodtak és a kisasszony késő estig hiába várta támadásukat. Ilyenkor a várakozás idegessé tette, és ha éjszakára becsukta az ablakot, olyan kedvetlen volt, mintha elveszett volna a napja.

Megtörtént egyszer — körülbelül huszonöt esztendővel ezelőtt —, hogy két szelíd kis fiúcska, aki nem tartozott a bandába, szép új labdával játszott és a labda átrepült a falon. Az egyik fiú tüstént futásnak eredt; a másik azonban, a labda tulajdonosa, leült a fal tövébe és elkezdett keservesen sírni. Biz-

tosra vette, hogy nem fogja többet viszontlátni a labdáját. Akárcsak a kútba esett volna.

Egy szép, nagy leány ment az utcán.

— Miért sírsz, Sándorka? — kérdezte.

— A labdám, az új labdám, beesett a kertbe, — szepegte a fiú.

— Majd kihozom, — mondta a leány. Bátran odalépett a sarokablakhoz, amelynek függönye mögött most is ott lappangott a vén kisasszony.

— Néni kérem, a kis Sándorka labdája a kertbe esett. Legyen olyan szíves és szóljon az öreg Stevónak, hogy dobja ki az utcára . . .

A fiatal leány viselkedése egészen kihozta a vén kisasszonyt a sodrából. Olyan furcsának találta az esetet, hogy jóideig nem is tudott mit szólni. Csak nagysokára mondta mogorva hangon :

— Eredj be, keresd meg magad. Stevó nem ér rá . . .

A fiatal leány zavartan állott a kapu előtt.

Egy percig úgy rémlett neki, mintha álom volna az egész. Hogy ő most be fog menni a kisasszony kertjébe, látni fogja annak titokzatos pompáját, amelyet daruvári ember még nem igen látott ! Mikor megnyomta a kilincset, egyszerre babonás félelem fogta el. Hátha valami baj éri odabenn? Hátha nem fog onnan visszajönni soha?

Bement — vesztére ! Élő lelket sem talált az udvaron. Nagy, négyszögletű, csodálatosan kopár egy udvar volt. A kövezetből kiserkent a fű. A fészer alatt ősrégi hintó állott. Olyan szomorú és furcsa volt a kocsi, mint a beteg állat. Ha az ember sokáig ránézett, kedve lett volna sírni.

Az udvar végén ütött-kopott kerítés dülöngött,

ott volt a kert. A leány belépett, aztán csodálkozva nézett körül. Ennyi az egész? Kopár, nyirkos, elhanyagolt kert volt. Vagy két tucat elvénült fa állott benne, azokon már régen nem termett semmiféle gyümölcs. Förtelmesen összerepedezett, gumós, mohos faszörnyetegek voltak, amelyek kétségbeesetten nyujtogatták égnek kopár ágaikat. Az utakat gyér egresbokrok szegélyezték. A kert közepén valami pavillonféle állott, a faláról krinolinos hölgyeket ábrázoló régi divatképek lógtak le cafatokban.

A leány megtalálta a labdát. Mikor lehajolt utána, ijedten elsikoltotta magát. Tekintete szúrós, gonosz szempárral találkozott. Eleinte azt hitte, hogy kígyó, de aztán megismerte a vén pávát.

Gyors léptekkel elhagyta a kertet. A konyhaajtóból kiszólt a vén kisasszony:

— Megtaláltad?

— Meg, néni.

Egy ideig ott állott még a leány, aztán kíváncsian benézett a konyhába.

— Mit csinál, néni?

— Tüzet kellene raknom, hogy kávét forraljak vacsorára.

— Hát az öreg Paraszkéva hol van?

— Betegen fekszik a cselédházban.

— Majd segítek tüzet rakni, néni.

Bement a konyhába és egykettőre égett a tűz.

Közben észrevette, hogy a lámpából kifogyott az olaj és előkérte a kannát.

— Ki leánya vagy? — kérdezte a vén kisasszony, aki a konyhaszéken ülve nézte a látogatóját.

— A Gergőé.

— Az üveges Gergőé?

— Azé. Gergő Mariskának hívnak.

— Értesz te háztartáshoz?

— Hogyne, hisz édesanyámra is én főzök.

— Varrni is tudsz?

— Ezt a ruhámat magam varrtam. De most haza kell mennem, néni.

— Jó éjszakát, Mariska.

Egy héttel később nagy meglepetés érte Gergőt, az üvegest : a vén kisasszony magához hivatta. A dolog felizgatta az üvegest, de nem lepte meg ; egy hét óta egyébről sem beszéltek otthon, mint a kisasszonyról meg a kertjéről. A kert úrnője nem vezette be vendégét a lakásába, hanem a kapu alatt fogadta. Röviden elmondta, miért hivatta.

— Hetven éves múltam és érzem, a végét járom. Nem hiszem, hogy megérjem a jövő tavaszt. Egyedül vagyok és nincs aki ápoljon. Elgondoltam, hogy jó volna, ha a maga Mariskája ide jönne lakni hozzám és gondomat viselné. Ha meghalok, mindenem az övé lesz. A ház is, meg a kert is. Hiszen úgysem vihetem magammal, nem igaz?

Az üveges valami boldog szédülést érzett, és Mariska is, mikor később beavatták a dologba, sírva fakadt túlnagy boldogságában. A ház az övé lesz . . . És a kert is . . . Nem álom ez? Hogy elfogadja-e az ajánlatot? Hát szabad ezen csak gondolkozni is?

Valami kis akadály mégis volt : Mariska féligmeddig menyasszonya volt a kántortanítónak. Ez azonban nem komoly akadály. A vidéki iparosleányok nem szeretnek úgy, mint a regényhősnők. A tanító várjon. Vagy ha nem akar, hát ne várjon.

És Mariska az ódon ház lakója lett. Egész Vég-Daruvár irígyelte a szerencséjét.

Ez huszonöt esztendővel ezelőtt történt, mikor még kisdiák voltam. Azóta sem jártam Vég-Daruváron, Gergő Mariskáról pedig éppúgy megfeledkeztem, mint a kisasszony kertjéről.

Tavaly ősszel valami dolgom akadt a kis városban és mikor végigmentem a főutcán, a szemem megakadt a hosszú kőfalon. Nini, az elátkozott kert! Minden a régiben van még, csak a ház mintha viskóvá töpörödött volna, a kerti fal pedig most jóval alacsonyabb és rövidebb, mint annakelőtte. Vagy a nagyvárosi épületek arányaihoz szokott szemem látja ilyen hitványnak?

Egy daruvári ismerősöm előtt aztán szóbahoztam a kisasszony kertjét.

— Kié most az a kert?

— Gergő Mariskáé.

— Mégis ráhagyta a vén kisasszony?

— Mindenét ráhagyta. Jól járt az üveges leánya!

— Mikor halt meg a vén kisasszony?

— Tavaly ősszel.

— Tavaly? Lehetetlen! Hiszen az én gyerekkoromban is nagyon öreg volt már!

— Mégis tavaly halt meg, kilencvenöt esztendős korában. Húsz esztendő óta jóformán csak haldoklás volt az élete. Minden télen ráadták az utolsó kenetet, tavasszal aztán megint csak összeszedte magát.

— Akkor a szegény Gergő Mariska ugyancsak megszolgált a kisasszony kertjéért.

— Nem lehetett valami jó élete a vén leány mellett.

— És nem ment férjhez?

— Nem mehetett, a kisasszony kitagadta volna.

— Pedig Mariska se mai csirke már.

— Lehet negyvenhat vagy negyvennyolc esztendős.

— Emberek közé jár?

— Senkihez sem és hozzá sem járnak. Magában él öreg cselédjével. Azt mondják, a kertje nagyon szép, bár én nem láttam soha . . .

Másnap délután, mikor elmentem a ráctemplom mellett, egypár vásott kis kölyök éppen azzal mulatott, hogy köveket dobált a kisasszony kertjébe. Egyszerre kinyílott a sarokablak és egy mérges női hang visítása hallatszott:

— Nem takarodtok, gazemberek? Majd megírom az igazgatótoknak!

Epésarcú, haragos tekintetű nő volt. Vállán szürke nagykendőt viselt, a haja pedig furcsa fürtöcskékben kunkorodott a homlokába. Észrevette kíváncsi tekintetemet és visszavonult az ablaktól.

Mindössze három napig maradtam a városban és ennyi idő alatt meggyőződtem róla, hogy a szomorú ház és a kopár kert mostani úrnőjét ugyanaz a titokzatos nimbusz övezi, mint a régit. A daruváriak rossz élceket faragtak reá, alapjában véve azonban nagyon irígyelték.

(1899.)

A SZENTJÁNOSI EMBEREVŐ

Szepességi német leány volt. Formás, gömbölyű termete volt, dús szőke haja és kerek, fehér arca. Ha szembenézett vele az ember, csinos leány benyomását tette ; ha azonban profilból szemlélte az ember, akkor kitünt, hogy nagyon is duzzadt szája és furcsán lehajló, vékony kacsaorra van. Ez az akarat nélkül való, nyárspolgáriasan félénk és tisztes módon együgyű orr sehogysem illett Ágnes kisasszony arcába, mert mint a Káros-vendéglő pincérnőjének, neki kellett volna Szentjánoson az erkölcsi mételyt képviselnie. Szegénykében meg is volt az igyekezet, de tehetsége bizony nem igen volt hozzá.

A Káros gazdája egy Káros nevezetű, jómódú polgárember volt, akivel még a polgármester is tegeződött. Meglett ember korában csapott föl korcsmárosnak. Egypár ezer forintot örökölt valahonnan és a felesleg pénzen termet épített a házához, a főutca felé. Úgy számított, hogy a toldalékházat kiadja jó pénzen korcsmának. Mivel azonban nem akadt vállalkozója, Káros uram maga lett korcsmárossá, hogy üresen ne álljon a terme. A korcsma a kisvárosi úri korhelyek gyülekezőhelyévé lett.

Káros uramnak az a híre volt Szentjánoson, hogy nagy kujon és hogy rendkívüli módon mulatságos ember. Pedig száraz, alattomos és szófukar ember volt ; mulatságos legföllebb csak a külseje volt. Kicsi,

tömzsi emberke, parányi szemekkel; furcsán felkunkorodó szegélyű harcsaszájára gyér, hosszú bajusz csapzik, miként ez a kínai császárokat ábrázoló képeken látható. Mindig ott volt a korcsmájában, nyugtalanul járva-kelve és fanyar arccal állván a rossz tréfákat, melyeket az urak faragtak.

Felesége is volt Káros úrnak, egy vörösarcú, haragos asszonyság. Amióta megnyílt a korcsma, a szentjánosiak Károsnéból csak tekintélyes termetének felső felét láthatták, mert az asszony reggeltől estig a konyhában tartózkodott, ott sütött-főzött, perelt és számolgatott és a vendégek csak az ivóba szolgáló tálalóablakban láthatták.

Említettem, hogy Káros uram nagy kujon hírében állott, azaz a maga módja szerint érdeklődött a szépnem iránt. A pincérnők igen sűrűn váltogatták egymást az ivóban. És ez természetes is volt, mert ha egyikük kőszívűnek mutatta magát a gazda iránt, akkor Káros uram adta ki az útját, ha meg nem zárkózott el a gazda udvarlása elől, akkor Károsné asszonyom csapta el rövidesen. A szentjánosi urak nagy érdeklődéssel kísérték a pincérleányok rövid pályafutását és ha egyik Mariska vagy Boriska vörösresírt orral csomagolta a holmiját, akkor Káros uram és Károsné asszonyom arcáról igyekeztek leolvasni a hirtelen távozás valódi okát.

Úgy látszott, hogy Ágnes kisasszony, — mert a kisasszony címet azért az urak megadták a pincérleányoknak, — hogy Ágnes kisasszony, mondom, másképen csinálta a dolgát, mint elődjei. Hat hónapja ott volt már Károséknál és az asszony nem csinált botrányt, de maga Káros sem követelte a leány távozását.

A szentjánosi lélekbúvárok és asszonyismerők a szokatlan tünemény magyarázatát keresvén, két táborra oszoltak.

— Ez egy raffinált bestia, aki hozzáférhetetlen, mert valami pénzes alakra vár! — mondták némelyek.

— Ez egy raffinált bestia, aki titokban csinálja a maga dolgát! — vélekedtek mások.

A leány egyébként nagyon felizgatta a képzelőtehetségüket, mert kisasszonyosan viselkedett, bizonyos gonddal öltözködött és amellett rosszul beszélt magyarul, ami azon a vidéken ugyancsak előkelő benyomást tesz az emberekre.

Akkoriban történt, hogy egy Menczik nevezetű tanárjelöltet neveztek ki a szentjánosi algimnáziumhoz. Fiatal, jóképű ember volt. Mostanában szolgálta le katonai esztendejét és Szentjánoson azzal vonta magára az általános érdeklődést, hogy virginia-szivarokat szítt, mindig fehér szarvasbőrkesztyűt viselt és hogy elvei voltak. Virginiát is elvből szítt és fehér kesztyűt is elvből viselt. Ez a Menczik, aki a fővárosban igen szerény kis filozopter volt és leckeadással kereste meg szűkös kenyerét, Szentjánoson a könnyű sikerhez szokott világfi szerepében lépett föl. A buksi nagy gyerekfeje és a naiv, kék szeme ugyan mást vallott, a szentjánosi urak azonban Menczik úrnak pesti aszfaltnyelven odavetett cinikus megjegyzéseit komolyan vették. Budapestről egyáltalában mindent elhisznek a vidéki vivőrök. A főváros feneketlen romlottsága az a démoni piros tűzfény, mely megaranyozza és fölmelegíti az ő színtelen és hideg korhelykedéseiket.

A tanárjelölt hamarosan maga is elhitte, hogy birtokába jutott Don Juan varázserejének és prédára

éhesen nézett körül, hogy merész elméleteit gyakorlatilag érvényesítse. Érezte magában, hogy nőkkel szemben minden gazságra kész volna és ez a tudat boldoggá és büszkévé tette. Körülnézett és ki másra is eshetett volna a tekintete Szentjánoson, mint Ágnes kisasszonyra ?

Ravasz számítással egyszer délután négykor lépett be a Károsba. A feketéző vendégek akkor már elmentek, a délutáni sörözők pedig még nem jöttek meg. Ágnes könyvvel a kezében ült a sarokban. Ez a leány minden szabad pillanatát arra használta, hogy falja a betűt. A tanárjelölt egy pohár sört rendelt és megkérdezte a leánytól, mit olvas. Német könyv volt, Schiller Stuart Máriája. Mily véletlen szerencse ! Menczik úr a német nyelv és irodalom tanára és ha valaki tud beszélni Schillerről, akkor ő tud . . . Stuart Máriáról ugyan nem volt sok mondanivalója, de volt Don Carlosról, amely szomorújátékról annakidején értekezést kellett tartania a szemináriumban. A német leány lelkes érdeklődéssel hallgatta a tanár szavait. Ő valóságos olvasókórságban szenvedett, kimondhatatlanul imádta különösen Schillert, kinek nemesen hullámzó páthosza föllelkesítette, bár rendesen a felét sem értette meg annak, amit olvasott. Másnap a tanár elhozta Ágnesnek Don Carlost. A leány sugárzó arccal fogadta. Ő sok férfival ismerkedett meg életében, de azok vagy kétértelműségeket, vagy egyértelmű trágárságokat beszéltek. Olyan férfival, aki irodalomról beszélt volna neki, most találkozott életében elsőízben. Don Carlos után áttértek Wilhelm Tellre. A tanár úr szeretett volna már egyébről is beszélni, de ahányszor nekikészülődött, mindig torkán akadt a szó. Lehet, hogy mégis gyávább volt, mint maga is hitte.

A Káros törzsvendégei szemüket hunyorgatták.

— Ez a professzor igazán fenegyerek!

A dolognak híre ment a városban és a leányos anyák úgy nyilatkoztak Menczikről, mint valami erkölcsileg züllött emberről, aki összeadta magát azzal a bestiával. Maguk a leányok azonban úgy találták, hogy a tanár roppantul érdekes ember. Főleg a polgármester Annuskája találta annak. Ez a csinos, izgága és lármásmodorú leány sohasem járt még Budapesten, de azért a nők csodálatos megértő és alkalmazkodó képességével eltulajdonította mindazokat a speciális rossz tulajdonságokat, melyeket a fővárosi aszfalton szed magába az ifjú női nemzedék. Boldog volt, ha megállapították róla, hogy «modern leány» és ennek a fogalomnak keretében fejlesztette a maga belső világát.

A szentjánosi aranyifjúságot természetesen nagyon únta és mikor Menczik erkölcsi zülléséről hallott beszélni, az a boldogító sejtelme támadt, hogy a tanár személyében végre elérkezett az ő méltó partnere. Nem is nyugodott addig, míg meg nem ismerkedett vele. Úgy tudta intézni a dolgát, hogy a télen Menczik már az ő rendes udvarlója volt. Azok a beszélgetések, melyek a házibálokon, a jégen és a sétatéren Annuska és Menczik közt lefolytak, távolról sem hasonlítottak az Ágnes kisasszonnyal folytatott eszmecserékhez. Annuska kisasszony nem érdeklődött Schiller iránt, de boldog volt, ha pikantériát hallhatott vagy mondhatott. Csodálatos adománya volt, hogy a legjobb nevelésű férfi lelkéből is ki tudta csalni az ott lappangó parasztot.

A tavasszal Menczik úr egyrészről már A Harang Dalát olvastatta Ágnes kisasszonnyal, másrészről meggyőződött, hogy Annuska szívesen venné, ha megkérné

kezét. Menczik kellemesnek találta a gondolatot, mert a polgármester leánya Szentjános leggazdagabb leánya volt. Az öregúr nem igen ellenkezett. Volt azonban egy kikötése.

— Annak a bestiának, Ágnesnek vagy minek hívják, el kell kotródnia a városból!

Menczik komoly arccal erősítgette, hogy Ágnes nagyon derék leány, nem is volt egymáshoz semmi közük, csak Schillert olvasgatták együtt . . . A polgármester erre valósággal nevetőgörcsöt kapott.

— Pesten ezt úgy nevezik, hogy Schillert olvasni? Nagy lókötő vagy, kedves öcsém!

Az öreg magára vállalta, hogy beszél Károssal. A korcsmáros megteszi a polgármester kedvéért, hogy elbocsátja Ágnest.

— Mostanában úgyis nagyon elkomiszodott! — mondta. (Őt is Schiller bánthatta.) Károsné sem ellenezte Ágnes távozását. Ő elvből és fanatikusan gyűlölt minden pincérnőt. Menczik pedig — mit is tehetett volna? — lovagias hallgatásba burkolódzott. Igy tehát Ágnes kisasszonyon volt a sor, hogy vörösresírt orral összecsomagolja a holmiját. A szentjánosi urak, ha olykor megemlékeznek róla, az elismerés hangján mondják:

— Az Ágnes? Az ravasz bestia volt!

És senki sem sejti, hogy az egykori tanárjelölt, aki ma már kinevezett tanár, Ágnesnek köszönheti, hogy a tulajdon házában lakhatik. Mert Annuska mindenáron vivőr embert akart férjül, Menczik úr pedig Ágnes kisasszony irodalmi hajlandóságai nélkül sohasem keveredett volna vivőr hírébe.

(1907.)

VÉGE A HAZUGSÁGNAK

— Adj tanácsot, öregem!

— Először válaszolj a kérdésemre: hol ismerted meg?

— A vasúton, Róma és Firenze között. Magyarországba utazott . . .

— Mit tudsz a multjáról?

— Semmit. Első találkozásunk alkalmával azt mondta, hogy özvegyasszony, egy követségi tisztviselő özvegye. Azért utazik haza, hogy meglátogassa erdélyi rokonait . . . De nem ment Erdélybe, hanem idejött velem és én azt hiszem, nincsenek is rokonai . . . A meghalt uráról azóta sem beszélt . . . Ez annál különösebb, mert őt meg minden érdekli, ami az én multamra vonatkozik. Egyre a gyermekkoromról vallat és vidékre akart velem utazni, hogy megmutassam neki a házat, ahol nevelkedtem . . .

— Milyen a modora?

— Kifogástalan. Vérbeli úriasszony. Nyugodt és biztos.

— Művelt?

— Mindent látott, mindent olvasott és négy nyelven beszél. Érthetetlen, mikor tanulhatott annyit? Nagyon önállóan gondolkozik és sokszor meglep emberismeretével. Több a tudása és szelleme, mint nekem . . .

— Hogyan szokott más nőkről ítélni? Ez elég fontos körülmény.

— Nagyon elnéző. Minden gyöngeséget megért, minden bűnre talál enyhítő körülményeket. Ebből azt következtetem, hogy sokat szenvedett életében.

— Füllenteni szokott?

— Kicsi dolgokban soha. Még csak túlozni sem. Pedig nagyon élénk fantáziája van.

— Nyugtalanítja a multja?

— Nem hinném; mindig egyformán jókedvű. Csak a szeme szomorú . . . Majd meglátod, félóra mulva már itthon lesz. A tekintete olyan hatással van rám, hogy lelkiismereti furdalásokat érzek . . . Ez nevetséges, hiszen sohasem bántottam.

— Azt hiszed, szeret?

— Bizonyos vagyok benne! Valami állandó delejes áramot érzek a közelében, az nem lehet egyéb, mint az ő gyöngédsége. Meg vagyok róla győződve, hogy szívesen feláldozná értem mindenét, legkönnyebben életét . . .

— Vagyona van?

— Nincs. De minden holmija arra vall, hogy valamikor nagy módban élt. Drága fehérneműje és több bundája van, de ékszere nincs . . .

— És életszokásai?

— Bohémesek. Háztartáshoz nem ért, bár takarékos. Szeret sokáig aludni, szereti a zenét, szeret jól öltözködni. Társaságba nem tudtam még vinni. Azért nem ismered te sem . . .

— És hogyan tört ki a katasztrófa?

— Rendezni akartam a viszonyunkat.

— Magyarul: feleségül akartad venni?

— Igen. Eddig valami hallgatag megállapodás volt köztünk, hogy nem törődünk azzal, ami elmúlt. Olybá vesszük, az életünk aznap kezdődött, amikor megismertük egymást. Ezt a megállapodást most meg kellett szegnem. A kedvesem multjával nem törődöm, de azt mégis tudnom kell, ki lesz a feleségem.

— Ő mit mondott?

— Összekulcsolt kezekkel kért, ne beszéljek házasságról.

— Bizonyos, hogy neki több az esze, mint neked. Ha eddig meglehettetek így . . . !

— Eddig kaland volt. Ilyenkor megteheti az ember, hogy nem néz sem előre, sem hátra. De most vége a kalandnak.

— Bolond vagy!

— Beteg vagyok. A rettenetes kíváncsiság, hogy megismerjem az asszonyt a maga valóságában, úgy ül a lelkemben, mint a . . . mint a . . . szóval: ettől szabadulnom kell!

— De mi lesz aztán?

— Azt tőled akarom megtudni. Rosszabb már semmiesetre sem lehet. Egy idő óta gyalázatos dolgokkal gyanusítom szegényt. Utálom magamat és az egész világot! Ha megtudom az igazat, talán meg fogok neki bocsátani, de a bizonytalanságot nem tudom neki megbocsátani.

— Mi jogon akarsz neki valamit megbocsátani? Ha vétkezett, nem ellened vétkezett, hanem önmaga ellen. És mi jogod a multjához? A jelen a tiéd, a jövőjéhez is lehet jogod, de hogy az önzésed megéhezett a multjára is, az igazi férfi-butaság.

— Ha feleségül veszem, elveszem a multját is.

— A szerelmes asszonynak nincs multja. Minden szerelmében újjászületik és olyan idegenné lesz a multjához, hogy nem is felelhet érte.

— Nincs multja? Csakhogy ez a mult, amely szerinted nincs, megmérgezi életemet. Szabadulnom kell tőle, ha nem akarok belepusztulni. Most már nem is állhatnék meg a megkezdett úton. Valami megindult a lelkemben... ismeretlen magasságból megindult a lavina... nem tudom már feltartóztatni.

— Sokat gyötörted?

— Azt hiszem, az elmult héten már ő sem igen aludt... Az ő lelkében is megindult az igazság és őneki sincs ereje, hogy feltartóztassa.

— Hol van most?

— Ebéd után elment. Azt mondta, dolga van a városban. Este fog csak hazajönni... Nem mondta, de én biztosra veszem, hogy egész jövőnk a délutáni útjától függ.

— Van Budapesten valakije, akitől tanácsot kérhet?

— Nem tudom. Nem hiszem. Lehet, hogy nem is ment a városba, hanem a budai hegyek között sétáltatja gondolatait. Ez neki szokása. Mondd most már, mit tennél az én helyemben? Tegyük fel, hogy sohasem volt ura... Mit tegyek, ha bevallja? És mit tegyek, ha nem vall be semmit?

Ez a beszélgetés egy fiatal festő lakásán folyt le. A főváros tőszomszédságában, a Dunára néző kis parasztházban, amelyet csinos művész-fészekké alakítottak át. A festő fiatalember; barátja, az író, elhízott öreg.

A festő várta a választ, az író azonban hallgatagon

szívta a szivarját. A házigazda ekkor szó nélkül egy vásznat állított az ablakfülke padjára.

— Hiszen ez Bellini Magdolnája! — csodálkozott a vendég.

A kép csakugyan a velencei Magdolnára emlékeztetett. Csakhogy a magyar Magdolnának tudatosabb volt az arckifejezése, a tekintetében pedig több volt a reménytelen szomorúság, mint az olaszban.

— Most már értem, miért mondod, hogy bánt a lelkiismeret, ha a szemébe nézesz, — szólt az író. — Ebben a szemben van valami néma vád. Nem is tudom, kinek szól? Talán az életnek, vagy a férfinemnek, vagy az emberi komiszságnak.

Jó ideig hallgatagon nézték a képet. Végre megint megszólalt az író.

— Te, biztos vagy benne, hogy az igazság többet ér, mint a hazugság? Én nem vagyok biztos. Mert ami az életben szép és értékes, az tulajdonképpen mind fantázia. A lélek, a művészet, a hírnév és a szív egész legendaköre. Az ember abban különbözik az állattól, hogy ideális hazugságokkal mélységet és magasságot tud adni sekély életének. Olimpust hazudik magának a fellegek fölé, az életet pedig megtölti költői agyrémekkel. Mirevaló a hajsza az igazság után? A hazugsággal együtt agyonveritek a szépséget és magát az életet. Az élet szimboluma a munkában görnyedő ember lesz, ki reménytelenül vánszorog a sírja felé. Nézz ki az ablakon. Ott az igazság: az útszéli sár. Az alkonyi fény, mely aranyként csillan meg a pocsolya vizében: ez a hazugság!

Kívül megszólalt az előszoba csengetyűje.

— Ő az! — kiáltotta a festő. — Meg fogod ismerni.

A cseléd volt. Levelet hozott. A házigazda kissé elhalványodott, mikor megismerte az írást. Sietve átfutotta, majd az asztalra dobta.

Aztán fel-alá kezdett járni a szobában, miközben egyre a fejét tapogatta.

Az író a kezébe vette az írást. Női vonások. Néhány sor az egész.

«Útban vagyok külföldre. Nem fogsz többet látni. Esküszöm, hogy nem. Ne félts, meg fogok valahogyan élni. Most talán el fogod nekem hinni, ha mondom: a multban volt részem nyomorúságban és szennyben, de soha senkit sem szerettem, egyedül csak téged! Isten veled!»

— Vége a hazugságnak! — mormogta az író.

— Vége a boldogságnak! — mondta a festő.

(1904.)

A FÉLTÉKENY PANTALONE, A CSAPODÁR COLOMBINA ÉS A SZERELMES LELIO

Ők hárman, az emberiség udvari komédiásai, megint egyszer összeállottak, hogy eljátsszák ősrégi komédiájukat az élet színpadján. A féltékeny Pantalone, a csapodár Colombina, a szerelmes Lelio.

Pantalone ezúttal Colombina ura, ami a játékot gonoszabbá és mulatságosabbá teszi. A végét előre lehet tudni : Lelio majd összetöri a gitárját Pantalone koponyáján és a művészet szabályai szerint ellopja tőle Colombinát. A közönség pedig kineveti Pantalonet és tapsol a szerelmeseknek.

A komédiások táncléptekkel mozognak és azt hiszik, aki nekik muzsikál: az élet. Pedig ezúttal, kivételesen, a halál a muzsikus.

*

Bemutató előadás a Nemzeti Színházban.

A hármas páholyban egyedül van Colombina, egy gyöngéd és karcsú fehér színfolt a páholy aranypiros homályában. Nem a színpadot, hanem a páholy ajtaját nézi : jön-e végre az, akit vár. Kopogtatás !

— Jó estét, Colombina !

— Jó estét, Lelio . . . Csakhogy sikerült magamat

észrevétetnem. Félórája olyan pillantásokat vetek a kaszinó-sorra : egy jéghegy is megindult volna . . . Üljön ide ! Hadd nézzem ! Tudja, hogy három hónapja nem láttuk egymást ?

— Nincs annyi, csak kettő . . .

— Igazán ? Merre röpködött azóta, szép pillangó ?

— Otthon voltam, a Bánságban.

— Most pedig azért jött Pestre, hogy engem lásson ?

— . . . . Azonkívül autót is kell vennem . . .

— Ne ijesztgessen ! Milyen autót ?

— Kis sportkocsit . . .

— Hála Istennek ! Már attól féltem, hogy valami feketelakkos nagy asszonykocsit. Afféle vizitelő bárkát . . . Tehát nem akar megházasodni ? Még mindig engem szeret ?

— Éppen ezzel szeretnék tisztába jönni magam is.

— Milyennek talál ? Megfogytam, de az most divat. És sápadt lettem, de nem baj, van párizsi rouge-om.

— Hallottam : beteg volt ? !

— Semmi különös : éjjelenkint gyönge láz . . . Jóformán már túl vagyok rajta . . . Holnap Svájcba megyünk.

— Utána megyek !

— Nem lehet, az uram velem lesz, azonkívül szanatóriumban fogok lakni. Davosban van egy szanatórium, ott az ilyen bajt nagyszerűen gyógyítják.

— Az ura ! Hát most hol van az ura ?

Colombina száján gonosz kis mosoly fut végig.

— A bibliofil-egyesület értekezletén. Hiszen tudja: mi, nők, nem tudunk konkurálni az ő könyveivel.

— Csodálom, hogy egyedül hagyja magát.

— Most már nem úgy van, mint régen. Már nem féltékeny. Azelőtt, ha kiejtettem a maga nevét, elsárgult mérgében, tegnap ő kezdett magáról beszélni. «Mi van Lelióval ? Mért nem látni többet Leliót ?» Kinek pisszeg vajjon a publikum ? A szerzőnek ?

— Azt hiszem, nekünk. Mondja, Colombina, szabad magától valamit kérdeznem ?

— Mindent kérdezhet, csak a koromat ne . . .

— Két hónappal ezelőtt mért adta ki olyan hirtelen az utamat ?

— Őszintén feleljek ?

— Ha tud !

— Néha tudok és ma kiválóan őszinte napom van. Ha két hónappal ezelőtt nem adom ki az útját, akkor menthetetlenül magába szeretek.

— És most már nem fél hasonló balesettől ?

— Azóta történt valami. Beteg voltam. Azt hittem, meg fogok halni. Tudja, milyen érzés az ? Olyan, mint a tériszony. Az ember egyedül van, rettenetesen egyedül és szeretné, ha valaki mellette volna, aki erős és nyugodt ; valaki, aki szereti az embert . . . Körülnéztem a világban, sehol senki, — csak maga, Lelio ! Egyedül csak maga ! Nem érezte, mennyit gondoltam magára ? Mennyit vágyódtam maga után ?

Lelio nem tudott mindjárt válaszolni, nem jött ki hang a torkán. Csak nagysokára mondta :

— És mi lesz most már ?

— Elmegyek a szanatóriumba.

— De ha visszajön ?

— Akkor hazamegyünk a Bánságba.

— És én ?

— Maga is hazamegy. És mivel elég közel lakunk egymáshoz . . .

Nem folytatták, mert a közelülők megint pisszegtek, de hiszen ők ketten már tudták is, amire kíváncsiak voltak.

*

A Bánságban azt tartják : az ősz az év legszebb szaka. Az üres jegenyefasorokban ilyenkor halálos csend ül, csak messziről hallatszik a vándordaruk kurrogása, mint egy elsüllyedt város harangjátéka.

Az égboltozat türkiszzöld, átlátszó és tündöklő, csak a hegylejtőre ereszkedik ködfátyol. A ködfolt minden este ott ül a tájon, hidegen és állhatatosan, mint a halál sejtelme egy szép emberi arcon.

A hegy tövében, nagy kert közepén, áll Pantalone háza. A házbeliek most éppen ebéd után vannak és a női szalónban ülnek. Colombina az ablakfülkében álló kis kerevetre telepedett és egy hangjegyalbumban lapozgat. Ebédnél megivott egy csepp pezsgőt — egy titkos kívánsága teljesülésére itta ! — és most nagyon jó kedve van. A szeme csillog, az arca pedig, amely rendesen halvány és fáradt, most rózsás és eleven.

Hűséges Leliója ott ül mellette. Nem beszélgetnek, hanem figyelmesen előrehajolva nézik a hangjegyeket, közbe pedig boldogok, ha lapozás közben megérinthetik egymás ujját.

Pantalone az öreg doktorral a kandalló mellett kávézik. Most odaszól a feleségének :

— Colombina, nem fog megfázni az ablak mellett ?

Az asszony indokolatlan idegességgel válaszol :

— Nem ! Hagyjon engem . . . Melegem van.

Az urának csak szólnia kell hozzá és már dühbe jön. Pantalone nyugodt arccal fölvesz egy prémes gallért az egyik székről és odadobja Leliónak.

— Kapd el, Lelio!

A fiatal úr röptében elkapta és gyöngéd gondossággal ráborította Colombina vállára. Az asszony nem is ellenkezett. Az ura láthatta, de a doktor is, hogy megborzongott kissé, mikor barátjának keze véletlenül megérintette a nyakát. Pantalone újra megszólalt:

— Colombina, bírja rá a barátját, hogy velünk maradjon vacsorára . . . A naplopó azt állítja, dolga van a városban.

A szobalány likőrt hozott. Most — aki nem volt vak, annak látnia kellett — Colombina most levelet csúsztatott Lelio kezébe. Ilyen bárgyú vakmerőségre csak a szerelmesek képesek.

Lelio a markában érezte a papírt és pillantása találkozott a férj tekintetével. Ez az áthatónézésű, komor és férfias szem oly hatással volt reá, hogy elhalványodott. Világos, hogy Pantalone mindent látott. Mi lesz most?

Pantalone fölkelt a helyéről.

— Tehát úgy lesz, ahogy mondtam: Lelio velünk marad vacsorán. Mi pedig a doktorral most átkocsizunk Nádorlakra, meg akarjuk nézni az új kórházat.

A doktor felé fordult. Öt perc mulva előáll a kocsi!

Kiment a szobából. Lelio csodálkozva nézett utána. Hát csakugyan van egy külön vakság, amely sűrűbb a fekete hályognál is: a házasember vaksága?!

A szomszéd szoba ajtaja megint megnyilt. Pantalone bedugta a fejét.

— Te, Lelio, megjöttek az amsterdami elzevír-

jeim ! Ilyen nyomtatványokat még nem láttál. Megmutassam ?

— Nagyon érdekelne.

Lelio átment a könyvtárba, útközben pedig erősen megfogadta magában, hogy ő ezentúl nagyon kedves lesz Pantalonehoz. Megérdemli.

*

— Gyere, Lelio, itt magunkra vagyunk.

— Hol vannak a híres elzevírek ?

— Nincs itt szó elzevírről, hanem arról a levélről, amit az imént a feleségemtől kaptál.

Lelio arca fakó lett.

— Biztosítlak . . .

— Ne biztosíts semmiről, hallgasd meg nyugodtan, amit mondani akarok. Régen tudom már, hogy szereted Colombinát . . . Szerelem alatt természetesen azt értve, amit a legényember érteni szokott, ha más ember feleségéről van szó . . . Honnan tudom ? Édes Istenem, ti nem nagyon titkolództatok . . . Colombinánál különben nem lep meg a dolog . . . Nem akarom a te érdemedet kisebbíteni, de azt hiszem : az asszony mostanában beleszeretett volna akármelyik valamirevaló emberbe, aki az útjába kerül . . . Ez nála a nagy szomjúság kora : szomjúság a napfény és az élet után ! Te ezt nem érted, én azonban értem . . . Tudod, hogy a mi házasságunk félig-meddig szerelmi házasság volt ? Félig-meddig, mondom, amennyiben én nagyon szerettem Colombinát, ő azonban még csak nem is rokonszenvezett velem. Mind a ketten egy téves számítás áldozatai lettünk. Én elszámítottam magamat, midőn

azt hittem, az enyémhez hasonló szenvedélyes szerelem idővel le tudja majd győzni az ellenszenvet is. De Colombina is elszámította magát, mert elhitette önmagával, hogy pénzem és társadalmi állásom tűrhető egzisztenciát fog neki szerezni . . . Képzeld el, minő életet éltünk hat éven át : egyikünk állandóan a mellőzött szerelmes dühével a szívében, a másik pedig azzal a lealázó tudattal, hogy eladta a testét és a lelkét . . . Én beleőszültem ebbe, Colombina belebetegedett.

Pantalone jó ideig némán támaszkodott a könyvespolcnak. Kicsi, zömök ember volt, de az energia kifejezése, amely sötét szemében ragyogott és domború homlokán ült, szinte imponálóvá tette. Átható tekintetével Lelio szemébe nézett és tovább beszélt :

— Mikor udvarolni kezdtél a feleségemnek, tisztában voltam vele, hogy nem fog ellenállani. Ez fájt, mert ha a szerelem meg is halt már, a féltékenység, vagyis inkább az irígység, még talpon áll. De aztán olyan fordulat következett be, amely mindent megváltoztatott . . .

Megint elhallgatott és a kandalló fölött függő képet nézte ; a kép Colombinát ábrázolta, fehér ruhában. Vidékiesen merev, de nagyon hasonlító portrait volt.

— Igen, — mondta súlyos szünet után — minden megváltozott, mert a szegény Colombina meg fog halni.

Lelio megdöbbenve nézett rá.

— Mi az ? Mit beszélsz ?

— Igazat . . . A nyáron értesültem róla a szanatóriumban . . . Itt csak ketten tudunk róla, én meg az öreg doktor . . . Most úgy fordult a dolog, hogy téged is be kellett avatnom.

— És ő ? ! — kérdezte Lelio elálló lélekzettel.

— Semmit sem sejt.

Pantalone odalépett Lelióhoz és a vállára tette a kezét.

— Az én szívemben már nincs se szerelem, se féltékenység. Semmi mindabból, ami egymás ellen bőszíti és egymástól elválasztja a férfiakat. Csak szeretet van bennem, felebaráti szeretet és forró, nagy szánakozás.

Lelio sötét arccal nézte a hatalmas földgömböt, amely a mély ablakfülkében állott. Fölemelte a kezét, mintha meg akarná igazítani a nyakkendőjét, aztán megint leeresztette. A keze láthatóan reszketett.

— Ha így van, persze ha így van, akkor el kell innen mennem.

Pantalone keserűen mosolygott.

— Ellenkezően : ezentúl még több időt kell itt töltened, mint eddig. Ha most elhagynád, megölnéd. Megölnéd gyáva önzésből. Pedig te nem vagy sem gyáva, sem önző. Most fogjunk egymással kezet, te aztán eredj Colombinához. Tudom, türelmetlenül vár. . .

Lelio lehajtott fejjel megindult a női szalón felé. Odaát valaki zongorázni kezdett : Colombina. Valami nagyon tüzes és nagyon szomorú dalt játszott.

Lelio azt gondolta magában : a halál muzsikál !

(1927)

A CSIPKEFÁTYOL

Simics úr olyan mogorván lapult meg boltja homályában, mint a beteg orángután. Ha holnap reggelig nem fizet legalább háromezer koronát, akkor az ügyvéd becsukatja a boltját. Háromezer koronát ? Ebbe bele lehet bolondulni.

Az egyik segéd, Enyedi, az ajtó mellett kelmemintákat és csipkefátyolokat mutatott az igazgatónénak. Az asszony azonban nem vett, csak egy pár fehér kesztyűt a mai kultúrbálra. Miután megfizette, kecsesen és leereszkedően bólintott a segédek felé. Vékony, barna asszony volt, az ember leánynak is nézhette volna, bár biztosan túl volt már a harmincon.

És ekkor egyszerre előpattant Simics úr a bolt homályából. Arca egészen fehér volt az izgalomtól, belapított orra erősen szuszogott a szürke bajuszába.

— Tessék rögtön előadni, ami a muffban van ! — mondta fenyegetően.

Az igazgatóné ijedten meghátrált előle, mint a gyermek, ha veréstől fél.

— Mit akar ? Én nem tudom, mit akar, — hebegte hang nélkül.

— Aber tata ! — rémüldözött a kövér Simicsné a pénztárban.

Simics most már megijedt a tulajdon bátorságától. Az igazgatóné megint felülkerekedett és gőgösen emelte fel csinos gyermekprofilját. A prémes nagy kalpagjától le a keskeny fűzőscipőjéig úriasszony volt.

— Ön egy szemtelen ember, érti ? Majd az uram meg fogja önt tanítani !

A boltos lehajtotta a fejét, mint a támadásra készülő bika. A szeme üveges volt, gépiesen dörzsölgette két lapátkezét. A császárszakállas igazgató úrra gondolt és most még erősebben szuszogott a bajuszába. Egyszerre egy alattomos mozdulattal odakapott a muffhoz és kihúzott belőle egy hosszú, fehér csipkefátyolt.

— Áhá, áhá ! — kiáltotta dühösen, diadalmasan és megkönnyebülten.

Két ujja között lóbálta a fátyolt.

— Steiner, Enyedi, maguk látták, maguk tanuk, vallani fognak !

Steiner és Enyedi, a segédek ott állottak a polc mögött. Zavarában az egyik a bajuszát ette, a másik a körmét.

Az igazgatóné a rémülettől vibráló szemmel nézett körül, mint a csapdába jutott madár. Midőn végül új vevő érkezett, valami kis cselédleány, szó nélkül kisurrant a nyitott ajtón.

A két segéd az ajtóhoz szaladt és mohón nézett utána. Simicsné is. Arcukat eltorzította a dühös káröröm, melyet igazságérzetnek szokás nevezni. Látták, hogy az igazgatóné bizonytalan léptekkel botorkál, mintha az utca kövezete hullámokat vetne a lába alatt. Simics úr már nem gondolt a maga bajával. Nyúlból vadásszá lett és hatalmi mámora édes és nagyszerű

volt. Úgy parancsolgatott és intézkedett, mintha a züllött boltja nagyszabású árúház volna és egyszerre rendet akart teremteni minden sarokban.

Az igazgatóné pedig hazament. Útközben több ismerősével találkozott és mindegyiknek köszönt, midőn pedig messziről megpillantotta udvarlóját, a kapitányt, még el is mosolyodott.

Az igazgató nem volt otthon, ő estig az új kultúrpalotában lesz, hogy mindent elrendezzen a holnapi megnyitó ünnephez.

Az asszony bevonult a homályos hálószobába, ott egészen biztonságban érezte magát és kalapjával a fején leült az ágy mellé. Nem bánt meg semmit, csak nagyon félt. Ez az egész dolog olyan volt, mint a korcsolyázás; az ember gyönyörködik a maga merészségében, aztán egyszerre beszakad alatta a jég és ő lenn van a hideg, fekete vízben. Hiszen ő is tudja, hogy mit kellett volna és mit nem kellett volna tennie, de most már minden hiábavaló!

Később eljött az édesanyja, egy nagy, erős, sárgaképű asszonyság. Az igazgatóné cseresznyepálinkát adott neki és megmutatta a báliruháját. Tulajdonképpen csak a dereka volt új, az alja a menyasszonyi ruhájából maradt. Mivel nem volt otthon az igazgató, akivel egyébként hevesen gyűlölték egymást, az öregasszony ott maradhatott ebédre. Az igazgatóné maga terítette az asztalt. Semmiről sem feledkezett meg, a hímzett futót is odatette az abroszra. Egészen jó kedve lett és ha olykor mégis eszébe jutott valami, akkor elkezdett hangosan dúdolni. Csak nem gondolkozni!

Ebéd után a mama lefeküdt az ebédlő diványára és rögtön elaludt. Az igazgatóné kávét ivott és ekkor

úgy érezte, hogy nincs már semmi baj. Ez a fekete felhő magától el fog vonulni, mint elvonult már annyi más.

Később halkan benyitott a lány és levelet hozott. Midőn az asszony megpillantotta a szürke borítékot, a lendületes kereskedőírást, egyszerre megint ott vergődött a jég alatt. A hálóba ment, ott tépte fel a levelet. Simics úr arról értesítette őnagyságát, hogy leltárt készített és megállapította, hogy az utóbbi években háromezer korona értékű áruja tűnt el. Ezennel felszólítja őnagyságát, hogy térítse meg haladéktalanul, még a mai délután folyamán az okozott kárt, különben kénytelen lesz az igazgató úrhoz fordulni és igényeit törvényes úton érvényesíteni.

Háromezer korona ? Az igazgatóné minden pénze tizenhat korona volt, abból is odaigért ötöt az édesanyjának.

Egy pillanatig arra gondolt, hogy felkölti az öregasszonyt, aki nyitott szájjal aludt a diványon. De amint hozzálépett, olyan idegennek találta az arcát, hogy letett szándékáról. Ez az öregasszony nem tud egyebet, csak enni, sopánkodni és pletykát hordozni. Mikor még közösen jártak férjvadászatra, valami szoros cimboraság volt kettőjük között, amióta azonban a leányból úriasszony lett, az anya városszerte háládatlannak nevezte.

Az igazgatóné gondolt egyet, magára vette kalpagját és asztrakános kabátját és elment hazulról. A cselédnél öt koronát hagyott, hogy adja oda a mamának, ha felébred.

Az udvarlójához akart menni, a kapitányhoz. Az vagyonos ember hírében áll, a pénzről mindig úgy

szokott beszélni, mint valami mellékes, sőt megvetésreméltó dologról. Neki semmi a háromezer korona! Be fog hozzá állítani: itt vagyok, bajban vagyok, segítsen rajtam. Sírni fog, talán le is fog térdepelni, a kapitány pedig meg fogja símogatni arcát: «nagy gyermek!» Miközben hozzá ment, jobban vágyódott a simogatásra és a gyermek névre, mint a pénzre. A kapu előtt azonban egyszerre elvesztette önbizalmát. Eszébe jutott a katonatiszt hideg szeme, irónikus mosolya és kimért eleganciája. Nem, ő nem kell annak az embernek! Annak az a szőke, gömbölyű pincérleány kell. Őt csak hiúságból kerülgeti, valamint ő is csak hiúságból vonzotta magához. Ha megtudja, hogy mi történt? Nem, nem, erre gondolni sem szabad!

Egy sárga, nagy ház előtt ment el. Ott lakott az ő legbizalmasabb barátnője. S ekkor fogvacogtató rémület szállotta meg. Ha a barátnői neszét veszik az ő bajának, akkor Isten irgalmazzon neki. Visszaemlékezett egy boldogtalan nőre, akit valami szerelmes megtévelyedésért üldöztek ki a társaságból. Hogy versenyeztek akkor egymással, melyikük tud gőgösebb és irgalmatlanabb lenni! Ő maga is gyermekes buzgalommal segített a hajszában.

A nagytemplom mellékajtaja nyitva volt és valami érzelmes, de nem egészen őszinte ötlete arra késztette, hogy belépjen. A homályból súroló asszonyok erélyes tereferéje hallatszott. Az igazgatóné idegenül jártkelt az óriás, fekete bolthajtások alatt és nézte a szertelenül magas ablakokat, melyeknek festett üvege komoran tüzelt az alkonyi fényben. Máskor azért járt csak ide, hogy a ruháit mutogassa; most azonban megkereste volna azt a meleg, puha és titokzatos zúgot,

ahol meghallgatásra talál az ember imádsága. Egyik távoli sarokban tűzfény piroslott, sok viaszgyertya égett; az igazgatóné visszafojtott lélekzettel tipegett oda, de csak egy hideg, szigorú és véres kőszentet talált. Az az ötlete támadt, hogy itt ma nincsenek itthon és megint kiment az utcára.

Odakünn már teljesen besötétedett, az utcai lámpák azonban még nem égtek. Az igazgatóné céltalanul keringett az utcákon, mint az eltévedt madár. Egyikmásik járókelő utánafordult, valaki követte is egy darabig. Amíg ilyen sötét marad, addig jól van, de mi lesz majd, ha kigyulladnak mind a lámpások ?

Ez megint az ő házuk volt . . . A kapu előtt idegen férfi beszélgetett a kis cseléddel. Az asszony nagysokára ismerte csak meg Simics urat. Túlbő kalapot és kurta lódenbundát viselt, pedig ő mindig csak hajadonfőtt és fekete kabátban látta. Simics köszönt a kis cseléd-nek és elment a pályaudvar irányába. Vajjon hova készül ? Az igazgatóné átvágott az utca túlsó oldalára és a házak árnyékában lapulva, óvatosan követte. Ösztönszerűen, valami titkos vonzóerőnek engedve üldözte, mint a cinege a fülesbagolyt. Hamar kiértek a sötét városból. A hídnál kétfelé válik az út. Simics úr balra fordul, a kopasz akácfasorba. Az üres telkeken túl hosszú ablaksor világít : az új kultúrpalota !

Az igazgatóné egyszerre torkában érezte a szívét. Simics az igazgatóhoz megy ! Hosszú, bősz lépésekkel, a karjait elszántan lóbálva, feltartóztathatatlanul megy ! Az igazgatóné szaladni kezdett, közbe nyöszörögve lihegett, mint a kisleány, aki megkésett az iskolából. Kiáltani akart, hogy álljon meg, de nem tudott, vagy nem mert. Simics belépett a kivilágított kapun.

Még azután is látta az asszony. A kereskedő a nagy lépcsőig ment, majd habozva megállott, megfordult és visszajött a kapuhoz. Nem fog fölmenni! Most újból sarkonfordult és fel-alá kezdett járni. Láthatóan gondolkozott, mit tegyen. Váratlan dolog történt . . . Egy csomagokkal megrakott szolga jelent meg a kapu alatt. Egy pár szót váltott Simics úrral, azután mind a ketten fölmentek az emeletre . . .

Az igazgatóné figyelmesen nézte a kivilágított ablakokat. Egy kopaszodó, dinnyefejű, kiborotvált szakállú ember jelent meg a lelki szemei előtt, egy ember, akit nem ismert, bár hat esztendeje élt már a házában és akitől úgy félt, mint valami vérengző vadállattól, bár soha egy goromba szót sem hallott tőle. Vajjon hogyan is kerültek ők össze?

Az igazgatóné egyedül ment végig a kopár fasoron. Olyan egyedül, mintha ő volna az utolsó élőlény a megfagyott és homályba borult földön. A hídon megállott. A vásárteret tűzpontok szegélyezték, a városban már kigyulladtak mind a lámpák. Ott most már világos van, oda most már nem lehet visszamenni. A másik oldalon szürke, ködös sötétség kavarog valami láthatatlan mélység fölött. Ott lenn, a bevágásban, halkan búgnak a távírópóznák és mélán kong a vasúti jelzőharang. Mindjárt jön a gyorsvonat. Az igazgatóné kissé megemelte a ruháját, hogy be ne sározza és kecses, rövid madárlépteivel megindult az ösvényen a sötét mélység felé. Közbe mindig csak egy dolog járt a fejében. Milyen jó volna, ha valaki, akárki, megcirógatná az arcát és azt mondaná neki: «Te gyermek!»

Esti kilenc óra felé sok kocsi dübörgött a nagyvendéglő elé. Vékonybokájú, fehérbundás, bekötött-

fejű nők tipegtek a kapu alá. Az igazgatóné jóbarátnői. Egész csapat feltűrtgallérú katonatiszt, köztük az igazgatóné udvarlója is. Mindenkinek ott kellett lennie a nevezetes ünnepen, mely fordulatot jelent egy város kultúrális fejlődésében.

Később némi csődület támadt a kapu előtt. Néhány hintónak meg kellett állania, hogy helyet engedjen annak a négy embernek, aki valami fekete, szomorú terhet cipelt. Rendőr is volt velük. A kapitány, az igazgatóné udvarlója, megállította a rendőrt, hogy mi történt.

— Egy úriasszony került a gyorsvonat alá.

(1910.)

HAMAR ÉVI ISMERETSÉGE

Hamar Évi vasárnap délután kihordta a kecskelábú asztalt a nagy eperfa alá, levetette a réklijét és a cipőjét s levelet kezdett írni. Évi nevét Hamarnak ejti az egész falu, írni azonban Hammer-nak írják, mert sváb; miként Hubertit és Szent-Andrást, úgy egész Klementfalvát is becsületes német emberek lakják. Volt egy árkus papirosa Évinek, két krajcárt kóstált, annak sarkára fehér galamb volt ragasztva, ötpecsétes kis levéllel a csőrében. A leány olyan buzgón írt, hogy nyitvafelejtette a száját és kezével együtt a piros nyelve hegyét is mozgatta fel-alá.

A plébános úr arrafelé jött a vecsernyéről, a nagy sárban hátul fölfogta a reverendáját, mint a városi asszonyok a szoknyájukat.

— Kinek írsz te már megint, Évi? — szólt be a kerítésen át.

— A csákófalvi volt asszonyomnak — mondta vérvörös arccal a leány.

A plébános úr ekkor megintette Évit a pecsétgyűrűs ujjával.

— Vigyázz, vigyázz, Évi, mert ha egy leány leveleket ír, annak gyereksírás lesz a vége!

A plébános úr bölcs ember volt, de ezúttal meg-

késett az intelmével. Öt hónappal azelőtt, ha szólott volna, mikor Évi még az uraságnál szolgált ! Most már nem árthat szegénynek, ha asztag számra írkálja is a leveleket.

A levelet különben igazán Csákófalvára vitte a posta, csakhogy nem az Évi volt asszonyának, hanem a méntelepes kaszárnyába, az Évi volt ismerősének. Mivel nem érkezett rá semmiféle válasz, a leány gondolt egyet és jövő vasárnapon elmondta édesanyjának azt, amit sokáig már úgysem lehetett titkolni.

Hamarné éppen tésztát gyúrt a konyhán, Éva pedig, aki ünneplőben volt, mereven nézte a tűzhelyen pattogó száraz venyigét. Egyszerre megszólalt :

— Hallja !

És három szóval elmondta az igazságot. Hosszú csönd lett. A szobából kihallatszott az óra ketyegése. A következő pillanatban Évi akkora pofont kapott édesszülője tésztás kezétől, hogy tehénrúgásnak is elég lett volna. Éppen hazajött a gazda. A komájától jött, kissé pálinkás volt és két ujjahegye közt bőrszivart tartott, mivelhogy vasárnap volt.

Mikor ő is megtudta a dolgot, szó nélkül bement a szobába, levetette a kabátját, szépen összehajtogatva letette az ágyra, aztán egy bikacsekkel a kezében újból megjelent a konyhában. Évi ekkor már kiszaladt az udvarra. Egyenesen a kúthoz futott, de csak azért, hogy megmossa a tésztás arcát, azután kiment az utcára, ahol leánypajtásai karonfogva, vihogó glédában trapoltak föl-alá.

Hamar gazda ezalatt telikiabálta a konyhát.

— Le kell vágni a haját ! A haját !

Ezzel azonban csak a feleségét mérgesítette fel.

Mert hajat vágni ostoba beszéd. Pofonütni igen, Hamarnét is megverték annak idején, mikor otthon bejelentette Évi elhamarkodott érkezését. (Hamar gazdának újabban meggyöngült a fejgondolkodása, minden szamárságért félre akarja verni a harangokat.)

Aratás után már megjött a gyerek.

A plébános úr igen nagy patáliát csapott. Később azonban mégis megnézte, és mivel gyönyörű egy fattyú volt, megcsiklandozta a nyakát.

— Hát nem volna kár, ha nem volna itt? — kérdezte sugárzó arccal Évi.

— Te csak fogd be a szádat! — szólt rá a plébános.

— Úgy, úgy! — bíztatta Hamarné.

Az Évi keresztanyja is eljött, a jegyzőné.

— No, te híres, hát ilyen szégyent hoztál reánk? — mondta és gyöngéden hátbaütötte Évit.

A falunak egy-két hétig még járt a szája, de aztán békesség lett. A szomszédasszonyok és Évi leánypajtásai egymásután mind eljöttek, megnézni a gyereket. Hamar gazda is megbékült a helyzettel és maga mutogatta az embereknek az unokáját.

— Olyan nagy, mint egy bonyhádi borjú. Meg sem nyekken egész éjszaka.

Szóval, minden rendben volt, Évi pedig úgy viritott, mint a rózsa. Rámpás Flóri jelentkezett is, hogy ő feleségül venné, de arról szó sem lehetett, hogy odaadják ilyen semmiházinak. A Hamar leánya még mindig válogathat a legények között.

Novemberben furcsa eset történt. Egyszer csak egy idegen legény jött végig a klementfalvi főutcán. Piros huszársapka volt a fején, igen szűk nadrágot és magassarkú csizmát viselt, peckesen járt és a félsze-

mével egyre a lábára sandított. Magyar legény volt és az emberek úgy bámultak utána, mintha legalább is török volna. Hamarék háza előtt megállott, egyet pökött, egyet gondolt, aztán hirtelen sarkonfordult és megint kiment a faluból. Ez volt az Évi ismerőse. Egy órával később egy másik magyar ember jött be a főutcán. Őt még jobban megbámulták az emberek. Hatalmas öreg volt, hosszú, fehér haját fésű tartotta össze, a vállán nagyszerű subát viselt. Olyan szép, méltóságos és furfangos képe volt, mint az ótestamentumbeli juhászoknak. Az öreg benyitott Hamarékhoz. Kitűnt, hogy igen ékesbeszédű férfiú.

— Mivel úgy rendelte az Úr, hogy az én Marci fiam emberi gyengesége megindúljon egy tisztes hajadon irányában, aki a gazduram becsületes portáján sarjadzott szép virágszállá, tehát úgy vélekedtem, megtisztelem becses mivoltát, hogy megértsem hasonló szándékát.

Ezekután rögtön oláhra fordította a szót, mert Hamar gazda nem értett magyarul, oláhul azonban minden emberfia tud. Kitűnt, hogy ez Pecsenye, alias Bessenyei Márton, az uraság számadó juhásza, édesapja ama Marci huszárnak, akivel Évinek ismeretsége volt. A legény most szabadult ki a katonasorból és feleségül akarta venni Évit.

Hamar gazda mély megdöbbenéssel hallgatta végig vendégét. Ez rendkívüli dolog volt. Megtörtént már, hogy klementfalvi leányt Hubertire, sőt Szent-Andrásra is vittek, de ott is német emberek laktak. Arra azonban, hogy német leány csákófalvi magyar legényhez menjen, arra még nem volt példa a világ teremtése óta.

Hosszú vita fejlődött a két apa között.

— Nem adhatom a leányt, mert kendtek magyarok, — mondta Hamar.

A juhász kenetes hangon válaszolt:

— A magyar ember is az Úr teremtése, miként azt a főbíró úr, a vicispán és az uraság példája is bizonyítja. Sőt a helybeli plébános úr is magyar, pedig Klementfalván lakik.

— De a plébános úr nem is házasodik, — jegyezte meg Hamar. — A ló nem keveredik a tehénnel, pedig egy istállóban abrakolnak.

A furfangos juhászon nem lehetett olyan könnyen kifogni.

— A lovat a munkáért, a tehenet a tejért tartják. A merinó azonban keveredik a magyar birkával, mivel mind a kettőt a gyapjúért tartják, és a gazdát is, legyen az magyar avagy német, az adójáért tartja az állam.

Erre nem tudott mit válaszolni Hamar. De azért nem engedett.

— Ez csak szóbeszéd, — mondta csökönyösen — de én mégsem adom a leányt.

A juhász nem volt kevésbbé csökönyös ember és elment a plébániára. Mikor a plébános úr megtudta, hogy Bessenyeiék nem kálvinisták, hanem római katolikusok, tüstént maga elé hivatta Hamart.

— Az Évi ismerőse derék és vagyonos ember, meg nemesember is. Jövő vasárnapon kihirdetem Évit a legénnyel. Megértetted, Hamar?

Hamar bizony nem értette meg.

— A falu csúfjává legyek, plébános úr? — ijedezett.

— Akkor léssz te a falu csúfjává, ha nem adod oda a leányt, mert úgy kiprédikállak a szószékről, hogy holtodig attól koldulsz. Megértetted, Hamar?

Ezt megértette. Most már nem lehetett többé ellenkezni. Mikor a falubeli legények hírét vették, hogy Évit Csákófalvára viszik, felzúdultak és éjjelenként csúfolódó nótákat üvöltöttek Hamarék háza előtt. A leányok pedig elhúzódtak Évi mellől a templomban. Mert ilyen szégyen még nem esett Klementfalván. Hamar gazda úgy elbúsulta magát, hogy látni sem akarta többet az unokáját. Évi egészen lefogyott és annyira a szívére vette a sok szekatúrát, hogy egyszer már majd beleugrott a kútba.

Aztán csengős kocsin, fölpántlikázott magyar legények jöttek Csákófalváról. Hosszú rigmusokat mondtak, amelyeket senki sem értett meg. Megjött a kikérő násznagy is, bokrétás bottal a kezében. Hamarék csak irultak-pirultak, mikor ezt a sok idegen furcsaságot látták, amelyhez hasonló még sohasem esett Klementfalván. Csak akkor sóhajtottak fel megkönnyebbülten, mikor Évike kocsira ült és elvágtatott a magyar sógorsággal.

Az új menyecske egyszer-kétszer még átjött a gyerekkel Klementfalvára. Szép két lóval jött, mert az ura jó bérletet kapott az uraságtól. Évi szalmaszőke feje magyarosan be volt kötve, csákófalvi bekecs és piros csizma volt rajta. Mivel azonban észrevette, hogy otthon nem szívesen látják, sőt az édesapja be sem jött a házba, rántott egyet a vállán és nagy hepciával azt mondta :

— Az én uram nemesember és nekem nem muszáj ebbe a parasztfaluba járnom !

Úgy elhajtott a szemtelen, mint a förgeteg és nem jött többet, csak az édesapja temetésére. Az öreg nem élt sokáig. A falujabeliek ugyanis örökösen csúfolód-

tak vele. Hallották annak idején, hogy a juhászgazda nászomnak szólítgatja és most ez lett a csúfneve.

— Nászom! Nászom! — kiáltották utána a gyerekek az utcán.

Az öreg annyira a szívére vette a szégyent, hogy ivásnak adta magát. Az ital aztán gyorsan végzett vele. Ámbár vannak, akik azt állítják, hogy azelőtt is ivott már.

(1910.)

GYÉMÁNTKIRÁLYNŐ

Az édesanya, — Kálmán ugyanis együtt lakott az édesanyjával — az édesanya némi zavarral mondta :

— Ma este — izé — ma este marhahús lesz . . . Jó főtt marhahús . . .

Hát ilyet még sohasem hallott a világ, hogy estére marhahús legyen. Hiszen délben akár szénát is eszik a hivatalos igában görnyedő emberiség, de este, mikor kigyulladnak a nagyvendéglők ívlámpái és fehérharisnyás, meg bársonybundás nők szállanak ki a fényesre lakkozott autókból, este osztrigával és fácánnal álmodik az emberiség. A főtt marhahús olyan ízetlen, szegényes és ordináré valami, mint maga a hivatalnoki élet.

Kálmán megnézte az óráját és azt mondta :

— Estére én a kegyelmes úrhoz ígérkeztem.

Sajnálattal meg kell állapítanom, hogy a nagy befolyású kegyelmes úr, Kálmán atyai barátja, egyáltalában nem is volt húsból és vérből való ember, hanem csak afféle kellemes agyrém, amelyet Kálmán talált ki, hogy némely estén az alibijét igazoltassa vele. Az édesanya azonban mély tiszteletet és meleg rokonszenvet érzett a kegyelmes iránt, és ha a fia azt mondta, hogy a kegyelmessel fog vacsorázni, akkor ő már sietett a frakkért és a fehér nyakkendőért.

*

Ifjú Lallinger a székesfőváros leggazdagabb örököse volt. A gróf viszont Európa egyik legelőkelőbb családjából eredt. Svarcról pedig köztudomásu volt, hogy az újabb nemzedék legélesebb elméjű matematikusa.

A főtt marhahús elől dezertáló Kálmán ezzel a három úrral töltötte az estéjét és az ember azt hihetné, hogy ilyenformán igen jó társaságban volt. A látszat azonban csal, mert a három ember közül mindegyiknek volt valami kis fogyatkozása, amely hasonlóvá tette a dugóízű francia pezsgőhöz : hiába francia pezsgő, azért mégis a csatornába lehet önteni. A gazdag Lallingernek az volt a hibája, hogy a családja gyöngeelméjűnek nyilvánította és gondnokság alatt tartotta. Mindennap húsz koronát nyomtak a markába, többet nem adtak neki, ha mindjárt a feje tetejére állott is. A grófnak az volt a baja, hogy évekkel ezelőtt valami nagy piszkosság miatt elcsapták a katonaságtól és azóta a rokonsága nem érintkezett vele. Ő ezért haragot tartott a főrendi világgal és elvből csakis rossz társaságba járt, mivel pedig az ő felfogása szerint minden társaság rossz, amelyet nem tart rováson a góthai almanach, tehát egyformán jól érezte magát zsebtolvajok, vagy akár Lallinger és Svarc körében. Svarc viszont kedvelte a jó társaságot, és mivel a gróf volt az ő legjobbnevű ismerőse, felhagyott a matematikával, — ezt az áldozatot különben megkönnyítette neki a hihetetlen lustasága — hogy minden idejét a gróf által favorizált éjjeli kávéházakban tölthesse.

A gróf süllyedőben volt, Svarc emelkedni akart és így útközben össze kellett találkozniok.

Ezzel a három emberrel — akik közül a leggazda-

gabbnak volt a legkevesebb pénze, a legelőkelőbbnek volt a legrosszabb híre és a legtudósabbnak volt a legkevesebb esze — ült Kálmán úr együtt a Tivoli-mulató páholyában, amelyet természetesen Svarc fizetett ki.

*

Valami fölháborító visítás hallatszott, mintha malacot ölnének a színpadon. A zene tust játszott, az emberek tapsoltak, sokan felállottak a helyükről, mások viszont azt kiáltották, hogy leülni, leülni! — Svarc meg azt mondta:

— Ez ő!

Salome volt, a kreol nő, akit a műsor Gyémántkirálynőnek nevezett. Nem volt szép, inkább furcsa. Az arcát mészfehérre festette, a felkunkorodó mefisztószemöldöke alatt gonosz, szúrós szem csillogott. Mezítláb állott a színpadon és valami különös, vonagló és kígyózó mozdulatokat produkált, amit modern táncnak nevezett. Különben sem táncolni, sem énekelni nem tudott, a Gyémántkirálynő neve azonban joggal megillette, mert a hajától a lába ujjáig tele volt gyémánttal és igazgyönggyel.

Erre a nőre, aki abszintra, ópiumra és nem tudom még miféle kábító mérgekre emlékeztette az embereket, azt mondták, hogy maga a modern romlottság, és azt úgy mondták, hogy külön hangsúlyozták a «modern» jelzőt. A gyémántkirálynő magnetikus erővel vonzotta magához az ékszerészek kirakatában és a családi trezorokban lévő drágaköveket és azok szikraesőként röpdöstek feléje, s nem egy ifjú vagy kevésbbé ifjú ember a fegyház közelébe jutott csak azért, hogy Salome lábaujjára is jusson gyémánt.

A művésznő különben egészen úgy viselkedett a színpadon, mintha a földszinten ülő férfiakat en bloc tökfilkóknak tartaná, és lehet, hogy ebben igaza is volt. Gőgös blazírtsággal kígyózott fel-alá, míg a szeme egyszerre meg nem akadt a páholyon, ahol a mi négy emberünk ült. Ekkor egy orchideát vett ki övéből — a modern nő kedvenc virága az orchidea — és fesztelenül odadobta a páholyba. A virág homlokon találta Kálmánt. A művésznő elégedetten bólintott és még hisztérikusabban kígyózott, a fiatal úr pedig elpirult, mert érezte, hogy mindenki őt nézi.

— Jó volna talán, ha meginnánk egy üveg Irroyt — mondta Kálmán.

A gróf egy biztató pillantást vetett Svarcra és Svarc némi habozás után megrendelte a pezsgőt.

*

Előadás után az urak a télikertben folytatták az ivást és ekkor megjelent Salome. Lila és sárgapettyes ruha volt rajta, olyan, mint valami egzotikus varangy bőre. Fel-alá sétált a teremben és olyan fesztelenül mustrálta a férfiakat, mint — mondjuk — mint a nőstényfarkas a hízott kosokat. A tekintete végül megpihent Kálmánon és ekkor elmosolyodott.

Nem Kálmán, hanem Svarc hívta meg asztalukhoz a művésznőt.

— Gyémántokkal ugyan nem szolgálhatunk, — mondta — de az étlap keretein belül rendelkezhetik velünk.

— Maga nem tudja, hogy kivel beszél — válaszolt megvetően Salome. — Én már orosz nagyhercegek meghívását is visszautasítottam.

De aztán mégis odament s leült Kálmán és a gróf közé. Igen jól beszélt németül, miként a Budapesten megforduló kreol nők általában és az összes urakat grófnak szólította, kivéve Svarcot, akinek arcvonásai nagyon is demokrata metszésűek voltak, őt egyszerűen csak bárónak nevezte. Mikor azonban megmondták neki, hogy van az asztalnál egy igazi gróf is, kicsinylően legyintett a kezével, hogy őt ugyan nem fogják becsapni.

Kálmán úgy találta, hogy a művésznő jóval öregebb, mint hitte volna, a fehér arcfestéke alól fekete kis bajusza is ütközik, de azért mégis jólesett neki, hogy az állandóan rajta legelteti a szurós szemét.

— Maga nagyon hasonlít egy emberhez, aki agyonlőtte magát az én kedvemért — mondta Salome. — Előbb váltót hamisított.

— Az édesapja nevére ? — kérdezte Lallinger, akit az eset láthatóan érdekelt.

Svarc egy nyakkendőtűt viselt, amely türkizszemű kis gyíkot ábrázolt.

— Olyan szeme van, mint nekem — mondta a díva és kinyujtotta utána a kezét.

Svarc báró azonban nem tudott megválni a gyíkjától ; a megboldogult nagybátyjától kapta emlékbe.

— Egy udvarlóm egyszer ideadta nekem a nyakáról az aranygyapjasrendjét — mondta szemrehányóan Salome.

— Valószínűleg nem volt családi emlék.

— De az volt, mert az illető rokona volt a császárnak.

Hogy kibékítse, Svarc pezsgőt akart neki tölteni, a díva azonban azt mondta, ez kocsisnak való

ital, ő a sört szereti, de csak úgy, ha pezsgőbe hűtik. Bele is öntetett egypár üveggel a hűtőbe.

— Ez egy nagyszabású nő ! — mondta Lallinger, aki igen restelte, hogy a pezsgőbe hűtött sör nem jutott eszébe abban a boldog időben, amikor még volt pénze.

A szomszéd asztalnál ülő urak, valamennyien vérbeli korhelyek, hátat fordítottak a saját hölgyeiknek és elmélázva néztek át a Salome asztalához. Irígykedtek, hogy a művésznő nem az ő pezsgőjükbe hűti a sörét.

Az urak megmaradtak a pezsgő mellett és erősen ittak. Lallinger hebegni kezdett és nem tudta befejezni a megkezdett mondatot, Svarc fejszámolási műveleteket végzett, miközben mindjobban elkomorodott, mert tudta, hogy a mulatság árát ketten fogják fizetni Kálmánnal.

A gróf, aki nagy súlyt vetett arra, hogy őt cinikus embernek tartsák, így szólt Saloméhoz :

— Nem gondolt még arra, hogy magát egykor valamelyik szeretője meg fogja gyilkolni a gyémántjaiért ?

Salome megvetően legyintett.

— Nem lehet ám, grófom. Az ékszereimet előadás után elviszi a biztosítótársaság hivatalnoka. Este elhozza a színházba és ott várakozik, amíg el nem készültem a műsorommal.

A grófot ez a nyilatkozat elkedvetlenítette.

Időközben előkerült a cigány és odaállott Salome háta mögé.

Azt a visító és hápogó hangzagyvalékot játszotta, amelyre a művésznő az ő modern táncait szokta lejteni.

Salome odahajolt Svarchoz és megérintette a szájával a báró fülét.

— Adja már ide azt a kis gyíkot! — könyörgött neki.

— Tessék! — mondta Svarc bágyadtan.

A mulatság olyan drágának ígérkezett, hogy ez a húszkoronás tű már igazán nem számított. Salome a kezébe vette a gyíkot, meg sem nézte, hanem odadobta a cigányprímásnak.

— Tüzd a kravátlidba!

— Ez egy nagyszabású nő! — hebegte Lallinger elragadtatással.

Salome gonoszul mosolygott és nyujtózkodva a levegőbe vágta a tíz körmét.

— Kedvem volna ma valami nagy ostobaságot elkövetni. Valami nagy gazságot. Valamit, ami még sohasem volt.

— Példának okáért? — biztatta Kálmán.

— Példának okáért: lesbe állni a sarkon, egy részeg filisztert becsalni a sötét sikátorba, ott megkéselni és elszaladni és reggelig táncolni.

A gróf fanyarul nézte Salomét.

— Minek erőlködik, kedvesem? — kérdezte. — Adja a vérivó démont, a kreol vámpirt, mert tudja, hogy a birka embereknek ez kell, — pedig maga alapjában véve igen tisztességes, jó nő. Magának van egy ura, aki ügynök és akit talán Ohrensteinnek hívnak. Ha Ohrenstein meghűti magát, akkor maga herbateát főz neki. Mert maga egy jó nő és szereti az urát. Démonkodik és vámpirkodik, hogy hozománya legyen a leányának és doktor legyen a fiából, a kis Ohrensteinből. Hát jól van, gyémántkirálynőnek lenni, kreol nőnek

lenni az is hivatal, elismerem, de most ne erőlködjék, kedvesem, most nincs hivatalban, most pihenjen egy kicsit, ne zsenírozza magát, legyen olyan tisztességes, amennyire magának jólesik, mi nem fogjuk elárulni.

Salome elfehéredett a festék alatt. Fölkelt és karonfogta Kálmánt.

— Vezessen le az autómhoz — mondta fagyosan.

Odalenn várniok kellett, míg a portás autótaxit kerített. A díva szórakozottságában beszélt csak az autójáról. Mikor ketten benn ültek, beugrott hozzájuk Svarc is, aztán bemászott Lallinger és végül a gróf. Salome ekkor úgy elkezdett kacagni, hogy egész csődület támadt az utcán.

— Hova megyünk ? — kérdezte Kálmán.

— Ilyenkor csak egy helyre lehet menni, — vélekedett a díva — az öreg Weiszhez.

— És mit csinálunk ott ?

— Hogy mit csinálunk az öreg Weisznél ? Hát még azt sem tudja ? A legkülönb hely Budapesten. Ott hajnalban frissen főtt marhahúst tálalnak. Ez ideváló specialitás. Sehol Európában nem ismerik.

Valóban új és bizarr ötlet volt : hajnalban friss marhahúst enni. Ezt meg kellett próbálni.

A pincér már ismerte a dívát és különszobába vezette a társaságot.

Tíz perc mulva visszajött megint a pincér, azt mondta, a marhahús már fő, addig pedig egy ceruzával írt levelet adott át Saloménak.

A művésznő elolvasta a levelet, kétszer is elolvasta, egyet gondolt, azután így szól az urakhoz :

— Kellemetlen, de nekem most el kell mennem.

— Micsoda, hát meg sem várja a főtt marhahúst ? — kérdezte Kálmán elboruló arccal.

— Nem lehet, megjött a bukaresti ember. Itt van a szomszéd szobában. Ha nem megyek át hozzá, akkor ő jön ide értem.

— Kidobjuk ! — mondta Kálmán.

— Csakhogy azt nem lehet ám kidobni, mert húsz petróleumkutja van. És a kisujján van egy gyűrű, az többet ér, mint maguk négyen összevéve. Szóval, a bukaresti ember komoly ember.

Azzal már kinn is volt.

— Elfelejtettem neki megmondani, hogy egyszer mégis meg fogják gyilkolni — szólt a gróf. — És tudjátok, hogy ki ? A biztosítótársaság hivatalnoka, aki az ékszereit őrzi.

— Az nem hivatalnok, hanem ékszerész — mondta Svarc. — Biztosra veszem, hogy a gyémántok egy ékszerészéi, aki esténként egy-egy órára kölcsönadja neki.

Már világos reggel volt, mikor elkészült a marhahús. Maga az öreg Weisz hozta, olyan ünnepélyes és sokatmondó ábrázattal, mintha az olimpusiak ambróziáját szervírozná.

Mivel már megfizették, hát meg is ették. Kálmán is evett belőle. Nem is volt rossz, bár össze sem lehet hasonlítani azzal a marhahússal, amely elől az este megszökött.

(1914.)

ÉJFÉLI BESZÉLGETÉS

Éjfélkor még égett a kandalló tüze. A terem: fehérre meszelt falak, alacsony famennyezet, egyébként minden ékessége medvebőrökből, szarvasagancsokból és kikészített disznófejekből telt. A kandalló előtt, két öblös bőrszékben, két cigarettázó hölgy ült, vagyis inkább feküdt. Az urak, akikkel együtt vacsoráztak, már ágyban voltak, mert hajnalban szarvasbőgésre akarnak indulni. A hölgyek azonban délig szoktak aludni és így jól bírták az éjjeli virrasztást.

Mind a két asszony kivágott ruhát és ékszert viselt. A nagyobbik feketében volt. Szőke, hosszú, pompástermetű. A hangja szépcsengésű alt. Egyenesen kinyujtózva, csatos cipőjét a kandalló rácsán pihentetve, feküdt székében. A másik kicsitermetű, finom vonású, szelídhangú barna volt. Ő magában összegöngyölődött székén, mint a melegedő macska.

A késői óra, az egyedüllét és a különös környezet felizgatta a két asszony fantáziáját. Kedvüket lelték benne, hogy — mint maguk mondták — lehetetlen dolgokról beszéljenek.

— Hallottad, mit mondott Miska? — kérdezte a barna. — Hogy ő hisz a lélekvándorlásban! És megesküszik rá, hogy már találkozott veled egypárszáz esztendővel ezelőtt, Spanyolországban . . .

Miért éppen Spanyolországban? Annyi igaz, hogy benned volna valami Carmen-szerű, ha nem volnál szőke.

— Nekem is úgy rémlik, mintha már találkoztam volna Miskával a ködös multban, — válaszolt a másik asszony. — Én akkor narancsárus leány voltam és a szamarammal városról-városra jártam . . . A hegyi utakon meg-megállott a szamár és furán rám meresztette a szemét. Én olyankor egy husánggal ráütöttem . . . És mostanában is, ha Miska úr rám mereszti a vizenyős állat-szemét, ösztönszerűen keresem a botot . . .

A barna asszony halkan elnevette magát.

— Te nem hiszesz semmiben! Vallásod sincs. És nem is szeretsz senkit. Hogy lehet így élni?

A szőke asszony a kandallóba dobta cigarettáját és rögtön másikra gyujtott.

— Tévedsz, — mondta. — Én nagyon szeretem a kutyáimat és a hátaslovamat. És téged is szeretlek . . . Az állatok a gonoszságukban is jóhiszeműek és önzésükben is szeretetreméltók. Igazán úgy érzek velük szemben, mintha kiskorú gyermekeim volnának. Tudom, hogy nincs lelkük, és ha belenézek az értelmetlen szép szemükbe, akkor a szívem megtelik anyai felelősségérzettel, gyöngédséggel, forró szánakozással . . .

— Nekem sincs lelkem? — kérdezte vidáman a barna asszony.

— Nincs, édes gyermekem, — válaszolt nyugodtan a szőke. — Amit te a lelkednek hiszesz, az elmés ösztöneidnek összesége. Te nem vagy sem jó, sem gonosz, csak kedves vagy.

— Elmés ösztöneimnek összessége! — ismételte a barna.

Egy cseppet sem haragudott azért, amit a barátnője mondott. Annyira szerette, hogy nem akadt fenn efféle vad mondásain.

— Úgy-e, te a boldogult uradat sem szeretted? — kérdezte később.

— Nem bizony! — válaszolt szárazan a szőke.

— Megcsaltad? — kérdezte halk hangon és villogó szemmel a kisebbik.

A másik vállat vont.

— Ha a vallomásom örömet szerez neked, akkor vedd olybá, hogy megtettem. Tízszer, vagy százszor, — ahányszor tetszik. És ha esetleg nem tettem volna meg, akkor sem a hitvesi hűségemen vagy a tisztességemen múlt . . .

— Hanem?

— Talán azon, hogy az esküvőm után egy valamire való férfi sem közeledett hozzám . . .

— Igazán különös vagy! — mondta a barna. — Semmiben sem hiszesz. Az erényben éppoly kevéssé, mint a bűnben. Hogy lehet így élni?

A szőke asszony mereven bámult a tűzbe. A láng két ragyogó pontot rajzolt a szemébe.

— Magam is gondolkodtam már, hogyan juthattam ennyire, és ilyenkor mindig eszembe jutott a Miska rögeszméje.

— A lélekvándorlás?

— Az. Lehet, hogy igaza van a tökfilkónak. Mi már sok életet éltünk, különböző korokban, különböző alakokban . . . Emlékeink elmosódtak, de régi egyéniségünkből visszamaradt valami . . . Ezek a kü-

lönböző egyéniségek, melyeknek más-más a jellemük, a vérmérsékletük és a gondolkozásuk, mint lelki lehetőségek lappanganak bennünk. A véletlen körülményektől függ aztán, melyik fejlődik ki, hatalmasodik el és nyomja el a többit ... Én példának okáért biztosan tudom, hogy bennem megvolt valamikor a szó nyárspolgárias értelmében vett jó asszony egyénisége. Az istenfélő, urát imádó, gyermekek után áhítozó, családi babonákkal és társadalmi előítéletekkel telt asszonyé ... És megvolt persze az úgynevezett rossz asszonyé is, aki teli van hitetlenséggel, bűnös vágyakkal és kíméletlen önzéssel. Egy véletlenen múlt csak, egy ostoba véletlenen, hogy az előbbi elpusztult és az utóbbi sem tudott talpra állani.

— Miféle véletlenről beszélsz?

— Ha érdekel, elmondom. Ma különben is olyan napom van, hogy mindent kivehetsz belőlem ... Hat esztendővel ezelőtt történt, ilyen időtájban. Akkor is sok vendégünk volt, úri és női vadászok. És akkoriban magam is szenvedélyes szarvasvadász voltam az uram kedvéért. Estebéd után korán elvonult a társaság; úgy állapodtunk meg, hogy hajnalban útrakelünk a havasok felé. Mikor már ágyban feküdtem és eloltottam a gyertyát, észrevettem, hogy a komornám nyitva felejtette a kertre szolgáló ablakot. Fölkeltem tehát, az ablakhoz léptem és kinéztem az enyhe, holdvilágos őszi éjszakába ... Ekkor valami neszt hallottam. Suttogás; csókok ... Az ablakom árnyékban volt, de a kerti lépcső kőkorlátját meg-. világította a hold. Egy szerelmespár ült az ablakom alatt. Az uram, meg te ... Akarod tudni, mi járt akkor a fejemben? Megmondom. A winchesterem ott

volt a szobámban. A töltényesövem is. Megtöltöttem a fegyvert és célba vettem a szerelmes asszonyt. Őt akartam csak lelőni. A kezem nem remegett. Egy lövés és vége a komédiának! Éreztem, hogy jogom van hozzá. A becsületemről és az életemről volt szó. Mert ostoba beszéd, hogy a férj hűtlensége nem érinti az asszony becsületét. A nő becsülete, hogy szeresse az, akihez hozzákötötte életét. A szerelem a nő becsülete, a szerelem az élete. Aki összezúzza a szívemet, az megbecstelenít és meggyilkol. Azt jogom van megölni.

A barna asszony hófehér arccal, visszafojtott lélekzettel hallgatott. Végül megszólalt, suttogó hangon:

— És — miért nem tetted meg?

— Nem tudom! Az ujjam jóideig ott játszott a ravaszon. Éreztem, meg kell tennem, különben örökre belevész életem a hazugság iszapjába, és mégsem tettem meg. Az a különös anyai gyöngédség, a felelősség érzete, a szánakozás, amit egész életemen át állatokkal szemben éreztem, rohanta meg a szívemet. Szóval: nem tettem meg, mert sajnáltalak, te szegény, ostoba kis állat! Ugyanabban az órában kifakadt a lelkemben egy csenevész kis rügy és kiburjánzott belőle a másik egyéniségem, a hitetlen, a kártékony, a száz bűnös ösztönben izzó asszonyé. Mikor a fegyvert letettem a kezemből, akkor már mosolyogni is tudtam. Akkor már tisztában voltam a jövőmmel is. Tudtam, hogy százszorosan fogom az uramnak visszafizetni azt, amit ellenem vétett. És abban a pillanatban már bűnösebb is voltam, mint te és ő. Hej, ti bágyadtlelkű, savóvérű emberkék odalenn, hát tudjátok ti, mi a bűn? Én tudom! A ti rövidlátó sze-

metek le sem lát azokba a mélységekbe, ahova én le tudok bukni! És ne is higgyétek, hogy a bosszúvágy ösztökél... Nem! Ez az én igazi természetem, melyet eddig békóban és lakat alatt tartottam és amely most diadalmasan bontogatja denevér-szárnyait!

— És mégsem tetted meg! — szólt halkan a barna asszony. — Semmit sem tettél.

A szőke asszony vállat vont.

— Semmit se tettem. Az uramat nem becstelenítettem meg, de kétségbeejtettem. Nem vétkeztem, csak tönkretettem a híremet. Felemás teremtés lettem, afféle női hüllő. Utálom a bűnt és nevetségesnek találom az erényt. És hozzátartozik a természetrajzomhoz az is, hogy szeretlek téged és mégis szívemből sajnálom, hogy hat esztendővel ezelőtt nem lőttelek szíven... De most későn van. Eredj aludni!

A szőke asszony megnyomta a csöngetyű gombját. Az inas belépett.

— Gyujtson lámpát a méltóságos asszony szobájában!

A barna asszony lehajtott fővel lépett a szőke elé. Az szelíden homlokon csókolta.

— Jó éjszakát!

(1906.)

SZÉCHENYI KÖNYVTÁR

TARTALOM.

	Oldal
A fehér mackó	5
Démon a palackban	11
A 27-es számú szoba	51
Angyaljárás az Üllői-úton	61
Mariska szégyent hoz a családra	75
A vőlegény kutyája	85
A vöröshajú hölgy	99
Őrült az erdőben	113
Erény és bűn	127
Nyári emlék	137
A hetedik pacsirta	145
Gertrud kisasszony	155
Hajótörés a kikötőben	165
A regényes Riza	173
A kisasszony kertje	181
A szentjánosi emberevő	191
Vége a hazugságnak	199
A féltékeny Pantalone, a csapodár Colombina és a szerelmes Lelio	207
A csipkefátyol	217
Hamar Évi ismeretsége	227
Gyémántkirálynő	237
Éjféli beszélgetés	249

HERCZEG FERENC REGÉNYEI

Pogányok
Az arany hegedű
A honszerző
Szerelmesek
Az élet kapuja
A fogyó hold
Szelek szárnyán
Andor és András
A hét sváb
Simon Zsuzsa
Idegenek között
A Gyurkovics-lányok
A Gyurkovics-fiúk
Gyurka és Sándor
Álomország
Lélekrablás
A királyné futárja
Szabolcs házassága
Egy leány története
Magdaléna két élete
A fehér páva
Fenn és lenn
Északi fény
A milói Vénusz karja
A Lánszky-mótor

SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T. KIADÁSA BUDAPEST

HERCZEG FERENC SZÍNMŰVEI

Árva László király
Éva boszorkány
Déryné ifjasszony
Kéz kezet mos
Az első vihar
Bizánc
Ocskay brigadéros
A híd
A fekete lovas
A dolovai nábob leánya
A Gyurkovics-lányok
A három testőr
Honthy háza
Aranyborjú
Balatoni rege
Az ezredes
Tilla
Sirokkó
Kék róka
A kivándorló
A költő és a halál
és kilenc egyfelvonásos
Majomszínház
Szendrey Júlia

SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T. KIADÁSA BUDAPEST

HERCZEG FERENC MUNKÁI

Elbeszélések:

Az első fecske
Napnyugati mesék
Mutamur
Arianna
Napváros
Emberek, urak és nagyurak
Mink és ők
Huszonhat elbeszélés
Tűz a pusztában

—

Essay-k:

Tanulmányok, I.
Tanulmányok, II.

SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T. KIADÁSA BUDAPEST

SZÉCHENYI KÖNYVTÁR

HERCZEG FERENC MUNKÁI

Elbeszélések:

Az első fecske
Napnyugati mesék
Mutamur
Arianna
Napváros
Emberek, urak és nagyurak
Mink és ők
Huszonhat elbeszélés
Tűz a pusztában

—

Essay-k:

Tanulmányok, I.
Tanulmányok, II.

SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T. KIADÁSA BUDAPEST

SZÉCHENYI KÖNYVTÁR

HERCZEG FERENC MUNKÁI

36

MINK ÉS ŐK